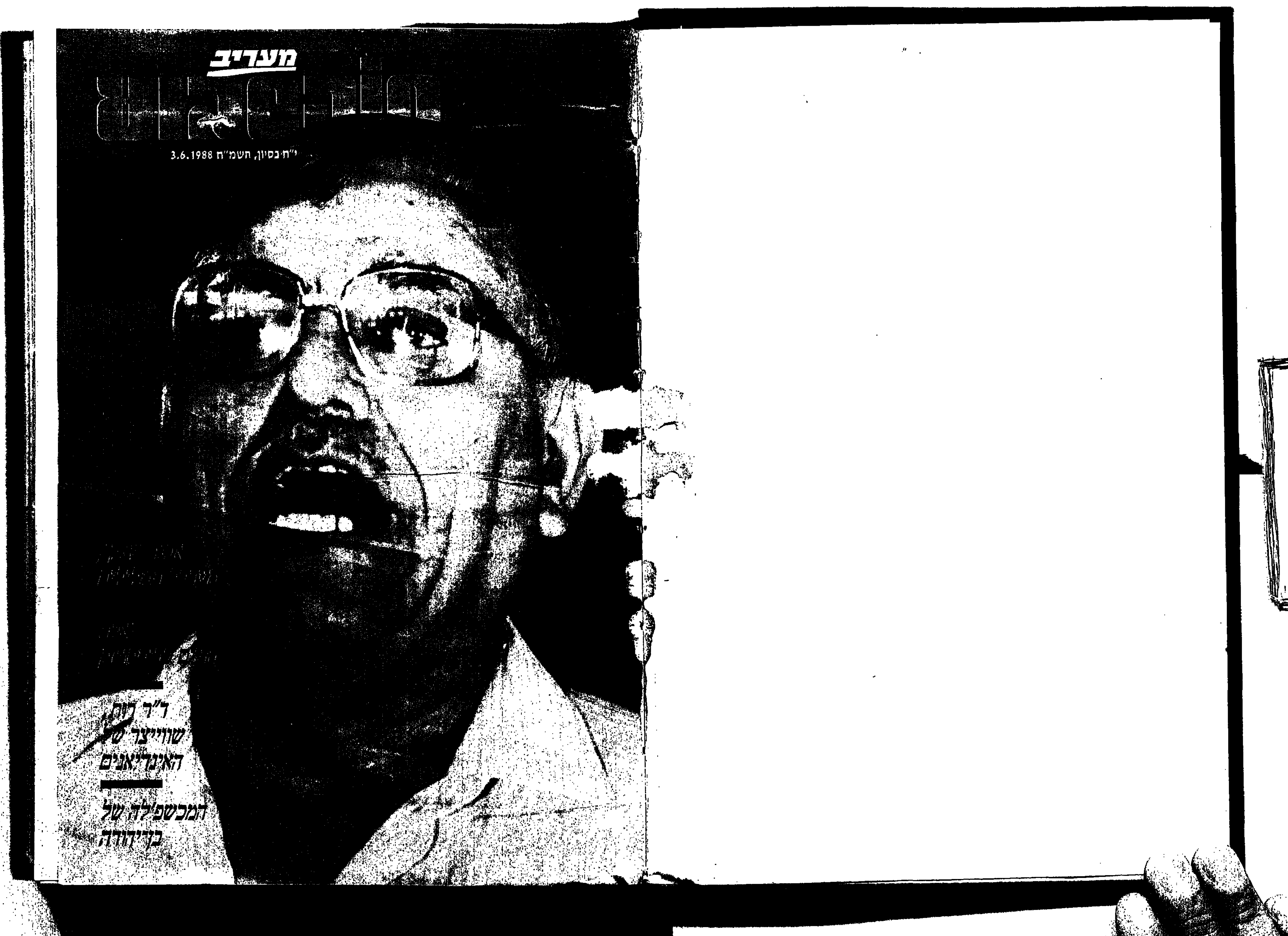
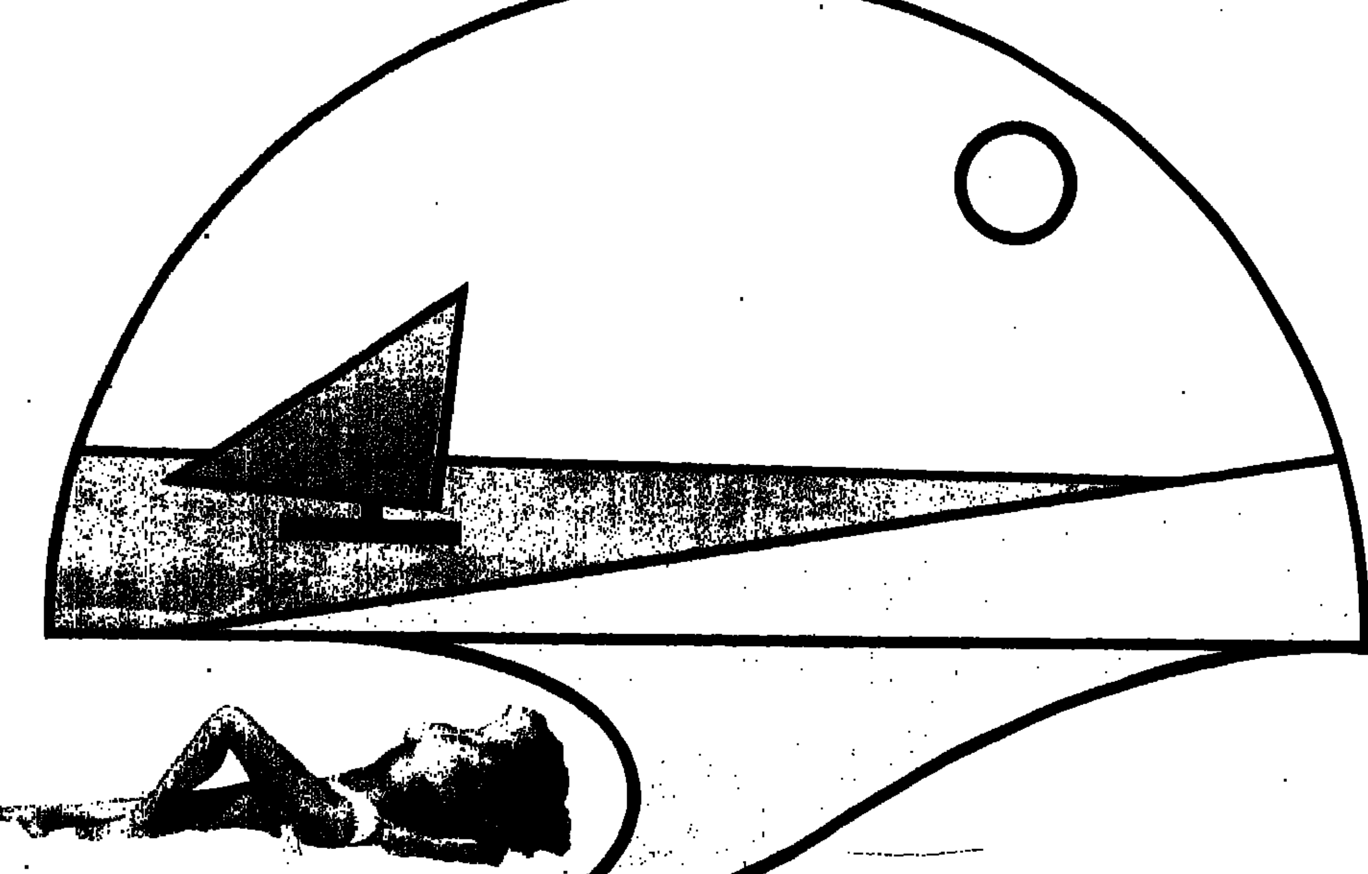

מעריב
י"ח בסיון, תשמ"ח 3.6.1988
ד"ר רות, שווייצר של האינדיאנים
המכשפ'לה של כיידודה

אני בעד שיזוף בריא

ב כל העולם מחפשים מדענים את הנוסחה לשיזוף בריא. טבע מציגה אותה כבר הקיץ.
פרו-טאן - פריצת דרך בתכשירי שיזוף להגנה מפני השמש.
סדרה שפותחה על בסיס נוסחת סיליקונית חדשנית המבטיחה הגנה יעילה על העור החיצוני (אפידרמיס) ומונעת התבקעותו.
פרו-טאן מכיל אלו-וורה (ALOE VERA) וויטמין E המעניקים חיוניות לעור והגנה בפני התייבשות ובלאי מוקדם.
לפרו-טאן עמידות ארוכת טווח במים - גם לאחר שחיה או הזעה מוגברת.
פרו-טאן - בבקבוק עם פקק לחיצה חדשני, במגוון דרגות הגנה להתאמה לכל סוגי העור, והגנה מפני נזקי השמש המיידים (קרני U.V.B.) ונזקים מצטברים (U.V.B + U.V.A)

15 8 6 4

טבע מגישה סדרה שפותחה נבדקה ונוסתה במעבדות טבע ובבדיקות דרמטולוגיות קפדניות.
פרו-טאן,
הנוסחה של טבע ליופי של שיזוף בריא.

פרו-טאן
סדרת השיזוף המתקדמת בעולם

טבע
טבע תעשיות פרמצבטיות בע"מ

סופשבוע

י"ח בסיון, תשמ"ח 3.6.1988

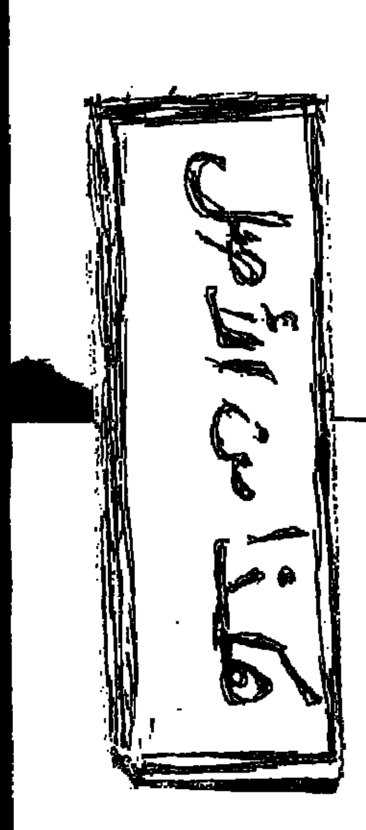
בשער: אבנר שאקי, בהופעה בחברון.
כתבה בעמוד 8. צילם: גדי אברמוביץ'

"היות והבאת את המנה העיקרית, אני אגיש את הליפתן הניקראגואני"

"אנחנו באמת לא יכולים להמשיך לחיפגש ככה גורבי"...

עורך: עמי דור־און
סגנית עורך: דניאלה בוקשטיין
סגנית עורך: אורית הראל
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: אורלי אנשל, יעל תורן, נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

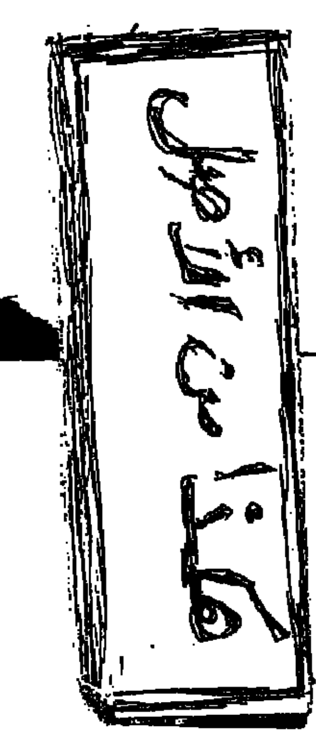
תערוכת ה-40

מלים לא יתארו אותה ■ תמונות לא ימחישו אותה ■ תערוכה כזאת עוד לא היתה ומי יודע מתי תהיה שוב ■ אל תחמיצו את החויה המופלאה ביותר של חגיגות הארבעים.

■ **9.6.88-2.7.88 גני התערוכה תל־אביב.**

איזו צאדה!

תערוכת ה-40 למדינת ישראל

אבנר שאקי: מערבל תמלילים

ח"כ פרופסור אבנר שאקי. מספר 1 במפד"ל. אבנרל'ה הוא פשוט אדם ששואף למצויינות, אומרת אשתו המעריצה, נחמה. בשצף קצף הוא מתנפל על כל נושא שבעולם בשטף של מילים, משוכנע בצידקתו, בטוח בעצמו. הערבים עוד יאהבו אותנו, הגזענים העדתיים עוד ימוגו, החילונים עוד יראו את האור. כשהוא מדבר, למה בעצם הוא מתכוון?

מאת שרית פוקס
צילם: גרי אברמוביץ'

אבנר ונחמה שאקי – "אפילו אני לא גמרתי ללמוד את אבנר"

נחמה שאקי: "כל יום אנחנו פשוט אוהבים עוד קצת. לא כמו נשים אחרות, כמו יעל דיין. קראתי שהיא מתלוננת, מפריע לה שבעלה יצא לפנסיה ומסתובב לה בין הרגליים. ואילו אצלי זו אחת הפריבילגיות הכי גדולות שהוא בבית. אנחנו יודעים מה לעשות עם הזמן. אנחנו אוהבים עד כלות הנפש. זה פשוט קשר מיוחד, עד כדי כך, שיום אחד חשבתי: אולי כל הגברים בעולם הם בובות מפלסטיק ורק אבנר חי ונושם"

לא שר. לא נפנף כונגו ולא רקד כקרנו. נהפוך הוא, זהר באור יקרות אנושי כאילו ביקש לאסוף אותי ברחמים גדולים ממצולות גלותי החילונית. וגם אם אני עצמי איני שומעת את קול מצוקתי, אוזנו כרויה לשמוע אותה, ממעמקי שכבי בין קליפות הרוע האריאלוהי. "אכן, מעולם לא כפיתי את רצוני אפילו על ילד", אומר לי ח"כ פרופ' אבנר שאקי, "הכל ייעשה ברצון, באמצעי הסברה וחינוך, וללא שמץ כפיה". כי זו עמדת ח"כ פרופ' שאקי: אם חילונית אנוכי אין זאת אלא שהוא"הוא האשם. "התשלשה היא כי, בחינוך שלי, בהסברה שלי".

קול פעמונים עולה מן המטבח. עקרת הבית, אם הבנים שמונה, נחמה שאקי מארחת אורח מן החוץ כתברת ילדית הנקיים ומרוחצים לקראת שבת המלכה. מוריה, הפסנתרנית המחוננת, ממלאת את הבית בצלילי פסנתר. פני זוגתו של ח"כ פרופ' שאקי מהבילות מעל פשטידה זהובה ברוטב כשאמל שהיא מגישה לי על גבי שולחנון זהוב ועליו מפית זהבהבה, "קחי, אני מפתה אותך", היא לוחשת ופניה נוהרות. כאילו לא סתם פשטידה אלא ארץ ישראל ממש.

אמש דימתה נחמה שאקי, כי פה בסלון ביתה ניתנו עשרת הדברות מחדש, בשעה שאבנרל'ה נשא דבריו בפני הורים של חברי תנועת הנוער "בני עקיבא" המתגוררים באזור, בנושא "האדם נברא בצלם אלוקים", שהרי כל התורה האנטי־גזענית, גורס פרופ' ח"כ שאקי באוזני, מקורה בפסוק זה. "ואף אמרתי זאת לפרלמנט הצרפתי לפני שש־עשרה שנים, לפני שבע־מאות ציירים ובנוכחות שנים־עשר ח"כים מישראל. הזכרתי להם כי המהפיכה הצרפתית נולדה מתורת ישראל, וכי את העקרון כי בני אדם נולדו שווים ובני־חורין, לא רוסו ולא מונטסקייה יצרו".

הנה כי כן, כאשר נשא את דבריו אלה בפני האורחים בסלון ביתו, חשה נחמה שאקי את אור מתן תורה, "אומרים כי מין בוחר את מינו, אך אני אינני מגיעה לקרסוליו של אבנרל'ה ותמיד אסתכל בו בהערצה. אני מלווה את אבנר 18 וחצי שנים בתורה הולכת ומתמשכת. אבנר הוא פשוט אדם ששואף למצויינות. את למדה לצירו של אדם כזה שלהיות מצויין זו עבודת פרך. אני חושבת שכשאדם כזה מגיע למקום ראשון במפלגתו בלי הבטחות ובלי מנגנון, הוא פשוט נותן תקווה לצעירים, ואני חושבת שאבנר פשוט לימד שיעור נהדר של הקרבה ונחישות. את יודעת מהו אפילו אני עדיין לא גמרתי ללמוד את אבנר, כי הוא כל כך מלא וגדוש. פעם סיפרה לי סנהדראית אימרה בפולנית: 'שיבולת שרופה, תמיד זקופה, שיבולת מלאה – כפופה'. אמרתי לה: 'תורה לך סנהדראית על שעזרת לי להגדיר את בעלי'. הוא כל כך גדול מלא ועצום ובכל שעשה בחייו הוא תמיד נשאר עניו".

לא בהתבטלות עצמית עונדת נחמה שאקי את בעלה כמין תכשיט חושני. כבר בשיחת הטלפון הראשונה היא ממתיקה סוד, קוצפת על אותה אסטרולוגית שניתחה את קווי אישיותו של יוסף בורג, בן מזל דלי, בהשוואה לדמות יורשו פרופ' שאקי. העמידה האסטרולוגית את שאקי כהיפוכו של בורג. "היא תיארה את בורג כרך ועדין", אומרת לי נחמה שאקי בקול נעלב, "וכלל אינה יודעת כי גם אבנר בעלי הוא בן מזל דלי".

בפגישתנו הראשונה בוחנת נחמה שאקי אם סגולותי תואמות את בעלה, שהרי "רבים העיתונאים שאינם מסוגלים להיות אפילו אסיסטנטים כרגה ז' של אבנר. מעטים בני האדם שמסתובבים עם האינטלקט של אבנר, וזה לא רק אליבא דידידים, אלא אליבא דעולם ומלואו", היא אומרת, מניפה מולי שלל תעודות הצטיינות של בעלה בתן של כרזית שובבה במכירה פומבית: "מעולם לא עשיתי מה שאני עומדת לעשות איתך, הביטי וראי כמה הוא מצויין, הנה תעודת הסיום שלו מבית ספר 'אליאנס': הריני מאשר בזה כי התלמיד אבנר שאקי גמר ראשון את חוק לימודיו. הוא היה ה־ר־א־ש־ו־ן מבין כל מצטייני הארץ, והנה התעודה מישיבת תפארת ישראל בחיפה: 'מספר אחד מ־כ־ל הבוגרים'. ואז, מגיע אבנר שאקי לאוניברסיטה העברית, ואל תשכחי שאבנר שאקי היה צריך לטפל באמו ועבד גם בשתי משרות, והוא גומר בהצטיינות, בהצטיינות ממש. כל הדברים האלה דורשים מאדם הקרבה. פשוט השבנה". עודה מתה את שבחי בעלה, מתרסק זה על הדלת ופניו קורנים, הוא סונט אליה בקול חגיגי: "נחמה, אני שמח לבשר לך, כי בבחירות שנערכו באוניברסיטת בר־אילן, זכינו ב־12 מתוך 24 מקומות במועצת אגודת הסטודנטים". נחמה טופחת בפיה

(המשך בעמוד 11)

"בורג, שדאג לבני חסותו, לא אמר לי לצערי מזל טוב. אני לא רוצה לדבר עליו כי הוא באמת יצא מהמחזור לגמרי. אך בעיני זה דבר מזעזע. הרי לא גנבתי, לא גזלתי, לא עשקתי".

שאקי עם ד"ר בורג. "לי לא היתה דריסת רגל בתוך השיטה שלו". (צילום: שמואל רחמני)

(המשך מעמוד 9)
בפנותה אלי: "את רואה? את רואה? או, אכנרל'ה, אני כל כך גאה".

בוגרת הסורבון ועתידה האקדמי עוד לפניה, בינתיים גידלה נחמה שבעה בנים ובנות לתפארת – ארבעה מהם קבלה בירושה מאשתו המנוחה של שאקי. תועפות אהבה מרעיפה נחמה על ילדיה, שעה שהיא מפקדת על מסדר רחצה של ערב שבת. אך בבואה לתאר את אהבתה לח"כ פרופ' שאקי היא אומרת כך: "כל יום אנחנו פשוט אוהבים עוד קצת. לא כמו נשים אחרות, כמו יעל דיין. קראתי שהיא מתלוננת, מפריע לה שבעלה יצא לפנסיה ומסתובב לה בין הרגליים. ואילו אצלי זו אחת הפריבילגיות הכי גדולות שהוא בבית. אנחנו יודעים מה לעשות עם הזמן. אנחנו אוהבים עד כלות הנפש. כל רגע יותר אינני רוצה להשתמש במלים שיעוותו את הדבר הכי יפה וקדוש לנו, שזה באמת הקשר בינינו, אינני רוצה להשוות את זה אפילו לשום דבר אחר, זה פשוט קשר מיוחד, עד כדי כך, שיום אחד חשבתי: אולי כל הגברים בעולם הם בובות מפלסטיק ורק אבנר חי ונושם".

ח"כ פרופ' שאקי משליט את חוקי דמיונו על המציאות כפי שרק ילד תם, רומנטיקן או גאון עושים. משאלות מתערבבות עם אמיתות, לו יהי מתהפך להיה. כאשר מורים ח"כ פרופ' שאקי את געגועי הפלשתינים לכיוון ממלכת ירדן, שהיא לדעתו פלשתין שלהם, מיד הוא משתכנע כי פתר את בעיותיהם. ארץ ישראל היא חדר צעצועיו הגדול, ושם אברא קדברא, הוקוס פוקוס, או מוטב קסם תנ"כי: "ומשה הכה על סלע". הך הך, ייצאו הפלשתינים מרצונם לירדן, הך הך, יתעוררו הפלשתינים בבוקר וירגישו שהם ירדנים. "מה שיקרא בטוח בעוד עשר, עשרים, שלושים שנה, לנביאים לעסוק בכך – ירדן תקרא פלשתין. זו רק שאלה של זמן. כל הבעיה היא בעיה של שם: פתאום יקום אותו עם בבוקר, כמו בשירו של שלמה ארצי, בבוקר קם אדם ומוצא עצמו פלשתיני־ירדני".

תוכנה של שיחתנו הראשונה הוא אושרם האמיתי של הפלשתינים בניגוד לסבלם המדומה.

"אני מאמין כי רוב ערביי ישראל ילמדו לאהוב את ישראל, לאהוב את השיטה הדמוקרטית שבה, ילמדו שאין לנו שום שנאה כלפיהם. ואז – במקום לטפח את הפלשתינאיות שתעשה אותם אנשים חצויים, מתוסכלים, מרירים עד סוף ימיהם, הם ובניהם ובני בניהם – יוכלו לטפח את אורחותם בארץ, כשהם קשורים באופן תרבותי אל מוקדי התרבות שבעולם הערבי. אותם ערבים שירצו לשמור על אורחותם הירדנית – אין דבר טוב מזה. אז הם יבחרו לפרלמנט הירדני, אין לי ספק, ירדן תשמח בהם".

תשמח? אבל בינתיים היא לא כל כך שמחה.

"היא תשמח. כל העניין הוא עם אש"ף או ירדן, ואם אש"ף יירד מן הבמה... כל הסימנים הם שאם אש"ף ימשיך לאכזב אותם סופו לרדת מן הבמה. ערפאת יכול לאוחת עם הווי שלו, פעם, פעמיים ואפילו שלוש, זה הכל חיצוני. ערפאת עלול להסתבר כתופעה חולפת, אם על ידי רצח פנימי, בהתכתשות או על ידי 'המוסד' הישראלי. ואולי על ידי יריבויות פנים־ערביות, אסאד, אינני יודע. אני מאמין שהוא יתגלה כתופעה חולפת".

אתה מאמין שניתן לעצור תנופה של תנועה לאומית, אפשר היה לעצור את התחיה הלאומית שלנו?

"אני מודה לך על השאלה. בואי תראי, אגלה לך משהו, כל האינתיפאדה הזאת היתה מלאכותית. עכשיו זה ידוע, אילו רבין היה קם ביום תחילת האינתיפאדה, ולא היה שבועיים בחו"ל – אינני בא להאשים אותו, ייתכן שעשה דברים חשובים מאוד, אך אילו היו התגובות של צה"ל בשבועיים הראשונים מה שהיו בחודשיים האחרונים – האינתיפאדה היתה נעלמת כקצף על פני המים".

למה אתה מתכוון באינתיפאדה מלאכותית, הם לא התעוררו באמת?

"לא. הרוב המכריע טוב לו. אני משוכנע".

כלומר הם לא רוצים בכלל מדינה פלשתינית?

"לא. אני יודע את זה. אני יודע את זה. תשאלי את ערביי ישראל שבתוך הקו הירוק, הרי לך ממש דוגמה חיה. הערבי הזה יש לו אפשרויות: ירדן, מצרים, כווית אבל הוא לא ממש אותן. ואילו ערביי יהודה, שומרון ועזה מקבלים את המציאות כיום כמציאות טובה".

טוב להם?

"כן, טוב להם. וכשהם לוחשים לך את זה אתה בקושי שומע ממרחק מטר. השליט האמיתי ביהודה, שומרון וחבל עזה הוא הפחד: הפחד מן הטרור. את מדברת ערבית? לא, חבל. את חייבת לפגוש את הערבי העובד כאן בבנין. אנחנו ידידים טובים, הוא בחור אינטלקטואלי מאוד. את תרגישי על פניו את האושר. הוא בא מעזה. טוב לו!!! המשכורת נראית לו גבוהה מאוד. בעזרתה הוא עוזר לשני בניו ללמוד רפואה במצרים. אני דיברתי עם עשרות פועלים ומשכילי ירושלים המזרחית. טוב להם. אילו אפשר היה שאנשים יגיעו רעולים להצבעות אני בטוח שהיתה קמה מנהיגות אותנטית שאינה רוצה, לא במדינה פלשתינית, לא בערפאת, ולא בטרור. מי שמנרה אותם אלו הן הקריאות הבאות מבחוץ. רוב בני האדם רוצים שלום וחיים ביתיים".

"ערפאת יכול לאוחת עם הווי שלו, זה הכל חיצוני. הוא עלול להסתבר כתופעה חולפת, אם בגלל רצח פנימי, בהתכתשות או בידי 'המוסד' הישראלי".

אך אולי גם להם יש רגשות מן הסוג היהודי, למשל זיקה למקום?

"אבל אני מסביר לך, שלושה רבעים מארץ ישראל ניתנה להם. בגלל אותה חולשה אומללה של המנהיגות היהודית הציונית, קרע צ'רצ'יל מעלינו שלושה רבעים מארץ ישראל ונותרנו רק עם רבע. קשר ערבי לאדמה? תראי, היהודים היו אלפיים שנה בגלות, והעולם מקבל את העובדה שהגלו אותנו. למה זה לא נראה להם טרנספר? הכל מלאכותי, אני מסביר לך, זה בסך הכל קומץ קטן של מסיתים. אש"ף וחרועותיו מפעילים אותם, וגם חיזבאללה לסוגיו והחומייניזם המוסלמי המתעורר. שאיפתם הסופית היא פלשתין הגדולה, אך אנו אומרים: עם כל הצער שבדבר אנו מסכימים עם שלושת רבעי מהחלום שהיה פעם לכל הדעות ארץ ישראל. פלשתין האמיתית היא ירדן, ומשום כך הם אזרחי ירדן".

איך אתה מפרש את זהותנו עם נבחר, ממלכת כהנים וגוי קדוש?

"אנחנו באמת עם סגולה שהוטלו עליו תוכחות מוסריות עילאיות להדריך את האנושות בדרך האלוהית, היינו להביא אותה אל ההכרה באלוהים. זה למעשה היעד העליון, הסופי".

ומה באשר למוסלמים שסביבנו?

"זה תפקידי בעולם, לפקוח את עיניהם. הרמב"ם אמר על הישמעאלים שהם הודו באל אחד, כלומר הם לא עובדי אלילים". כאן מפליג ח"כ פרופ' שאקי בהרצאה מפורטת על עבודת אלילים: על אל הרוח, היופי והסערה והאהבה של היוונים ועל התפיסה הפרסית של אל טוב ורע. זוהי הדוגמה של שתי התחבולות הרטוריות המרכזיות של שאקי, הגימור והערבול. השומע מוסח אל התפעמות מהשכלת הדובר והכרתו מתערפלת משהו...

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

כלומר יש קירבה, לדבריך, בין האדם הדתי היהודי לבין המאמין המוסלמי?

"אכן, ברוח דבריו של הרמב"ם, הישמעאלי קיבל משהו עקרוני והוא האמונה באל אחד. אבל הנביא שלו איננו נביאנו, כי קיבלנו את רשימת נביאנו, והאחרון בה הוא מלאכי. אנו מאמינים שאמונתנו היא הנכונה ביותר, בזה אין לי שום ספק, היא בלעדית, וממילא כל מה שאיננו זה – הוא מוטעה. אבל ברגע שיש אמונה באל אחד, יש נקודה אצל המוסלמים המתקרבת ליהדות וזה מעיד שייתכן שיום אחד הם יקבלו את היהדות, לא במובן של גיור, אלא במובן הבנה".

כלומר האוטופיזם האופטימי שלך קובע שהערבים יאהבו אותנו. על סמך מה?

"אני אנסח את זה ניסוח ברוטאלי. אם עשרת אלפים מסיתים ביהודה, שומרון וחבל עזה, יוכנסו לבתי סוהר או יגורשו, או תוך שנה זה יכול לקרות, כי העם, נקרא לזה עמך, הפועלים, אלמלא באו המסיתים האינטלקטואלים שהם מטבעם מרדנים יותר, ומרגישים עצמם חייבים להיות מעורבים באיזו עשייה, ואם עשייה – אז העשייה הלאומית היא הבולטת ביותר. אבל אלמלא באו אותם מסיתים, היתה האוכלוסיה היושבת בכפרים של יהודה, שומרון וחבל עזה, עושה עוד מאה שנה כאלה כארץ. אני אומר לך, אין לדבר על מרד לאומי במובן המקובל, כמו למשל באותן מדינות שמרדו בבריטים, למשל היהודים. העם היהודי הגיע לבשלות של מרידה. הוא הרגיש שהחיוניות הלאומית היהודית שלו מדוכאת והוא צריך לבטא אותה. ואילו הפלשתיני, אני חוזר ואומר, מבטא את לאומיותו להפליא במרחק של קילומטרים ספורים".

נ

עקרנו מן הארץ 2000 שנה, תהליכים שאירעו כאן בהעדרנו אינם קיימים עכשו מפני ששבנו?

"אני מודה לך על השאלה, והלוא את יודעת שימי הערבים ביהודה, שומרון ועזה אינו יותר מ־500־400 שנה, חלקם הגדול, אני קורא ויודע באר מעיראק, מסוריה. אני אומר כי מתוך מיליון וחצי, ודאי מליון אינם פלשתינים, הם סורים ממוצא עיראקי שבא אלינו במשך כחמישים שנה. ואלה מבניהם שהיו כאן ושמרו על רציפות, אז אני אומר, גם ירדן היא חלק מאיתנו, עמון, מואב, גלעד, בשן, גם הם ארץ ישראלים, הם יכולים להגות מהם".

סובב סובב הדיון, ותמיד נבלם בלוגיקה מורחו: אושרם של הפלשתינים יגאה לא מפני שמימשו את רחפיהם הלאומים במקום הנראה להם, אלא משום שידעו כי גם ירדן היא גוילה מן היהודים. הפלשתינים אינם זקוקים לזהות ומדינה, אלא לידיעה ששוכו מההפקר היהודי. הגדרת הפלשתיני האותנטי אינה זכות פלשתינית אלא יהודית. חוקי הקרנזואל, חוקי ההגיון של הלך: העולם ניצב באלכסון, והמציאות נחלמת. ח"כ פרופ' שאקי רואה עצמו בעיני רוחו התמה מסביר לפלשתיני: אדוני, אתה כאן רק חמישה דורות, ולכן אתה לא ממש מפה. אוך כבוי יידלק בעיני הפלשתיני: אכן איני פלשתיני.

אתה מאמין שתצליח להעביר להם את תחושתך זו לגביהם?

לאלה האינטילגנטים והמיושבים בוודאי שכן, מדוע שלא יבינו שוו ארמתנו? או נסביר להם: אתם באתם מסוריה, מעיראק, אותו חלק שבכם נמצא כאן במקרה הטוב 400 שנה, אבל אנו, 2000 שנהו ואני חושב שהארכאולוגיה תדבר בשמנו, היא מראה על כל צעד ושעל את זכותנו. לכל הדעות אנו העם האותנטי ביותר, ואתם פנו קצת מורחה. אנו מסתפקים בארץ ישראל המערבית. אינני מבין, מה זאת אומרת פלשתיני? יהודי במצרים, יהודי בעיראק, הטיל ספק בריבונות העיראקית, בזכות העיראקית על ארץ עיראק? אנחנו באנו בטענות כמו הערבים?

סליחה, אתה ממליץ לפלשתינים על מצב גלות שאנו חווינו על סבלו?

"שום סבל!" קורא ח"כ פרופ' שאקי, כאילו רקע ברגלו לגרש את החושך. "שום סבל! הסבל הנגרם לי הוא גדול לעין ערוך. אני מתגלגל ככלב בעולם זה אלפיים שנה. ככלב. אני המנודה. יהודים ככלבים מנודים. אז אני צריך לתת את המעט שלי, את רבע מארץ ישראל? אודה לך אם לא תשכחי לציין תימה מרכזית זו במשנתי".

בוא נשחק ברשותך במשחק סימולציה. נניח שבנך משרת בצבא ומקבל פקודה לפנות ערבים מיהודה, שומרון ועזה, כן, להעמיס ולהעביר. מה תייעץ לו?

שאקי רותח: "לעולם לא נפנה ערבים, זה לצערי רק בדמיונם של שמאלנים שרוצים לתאר את ישראל כארץ אכזרית או של ערבים. בינתיים המוח שלי יורע שהטעינו שישה מיליון יהודים והעבירו אותם מכל אירופה לתאי גזים, ועד שזה ישחק מזכרוני אהיה שחיק עצמות, ולכן לא יהיה לי זמן לחשוב על זה. אנו מגרשים רוצחים, או מחבלים, או מסיתים, או אנשים שבית המשפט פסק לגרש או שצה"ל החליט לגרש, ומי שמבצע – מבצע פקודה של צה"ל. ואם המדינה תחליט לגרש? לא! לא מוכן לחשוב על זה. אני לא במשחק סימולציה. די". וכך נשברו הכלים ולא שיחקנו עוד.

ליוויתי את ח"כ פרופ' שאקי ימים וגם שעות, כשהירצה בחברון, באוניברסיטת תל־אביב, בנתניה, שמעתי אותו בשיחותיו עם העולים אליו לרגל בבנין הקסטל. ח"כ פרופ' שאקי הוא מערבל תמלילים וירטואוזי. באותו יום חמסין שבו נסע מנתניה לחברון ומחברון לקרית־מוצקין, האוויר עמד כעמוד אש שטנית ושאקי כמעט התעלף. אך מיד התבונן בקהל שבא להקשיב לו ובעזרת השם; כפי שהוא אומר, התמלא עיזוז והמילים התארגנו בזרימה בלתי פוסקת. שאלתי אותו על מקורות יכולתו הרטורית ושאקי היפנה אותי אל ראשיתה, אשר בילדותו. "בישיבה הייתי תלמיד מצטיין, מה שנקרא בז'רגון הישיבתי עילוי. אבי המנוח היה דרשן גדול וכבר בגיל שמונה היה מעמיד אותי בפני חבריו ה'חכמים' והיה מבקש ממני לומר באוזניהם סוגיה תלמודית או דרשה בפרשת השבוע".

בפגישתנו הבאה מספר לי ח"כ פרופ' שאקי על ילדותו: טרגדיה, עיקשות, הכרת ערך עצמי, תחושת יעוד. "אבי ז"ל התעוור לקראת סוף ימיו בנסיבות טרגיות. הוא שמע על מות אחיו בארגנטינה עם תחילת תציית הכביש ברחוב אלנבי בת"א, ומרוב צער הזרעוע, משהו קרה בעיניו, זה מה שסיפר לי. שנים הלך עם מקל. אני הייתי בן 12, לקחתי אותו ממקום למקום. הוא היה רב ושליח 'כולל' בצפת. כשהתעוור היה צלול בדעתו, אך לא יכול היה להביא לחם לביתו. אני התחלתי לעבוד בגיל 12. בגיל 12 תיפקדתי כבן 20, מביא 40 גרושים לחודש לצרכי קיום.

"אני דור שלישי מצד אימי ז"ל, סבתי נולדה בארץ ואילו אמה נולדה במרוקו. אבי דור חמישי בארץ ומוצאו מתורכיה. אבי שהיה דרשן מעולה כפי שסיפרתי לך, המשיך לדרוש ולנאום בלי לראות אף אחד מן היושבים. ואני משמש לו עיניים. המצב הכלכלי היה לא טוב, אפילו בעיתון 'הצופה' התחלקו עם ארדון לוי השכן. למדתי להסתפק במועט ולהרוויח את לחמי מן הצד. בגיל 12 עבדתי בבית חרושת למצות. נתתי גם שיעורים פרטיים בתלמוד. אני זוכר איך באו פעם אנשי האסקימו־לימון כשהייתי בפנמיית 'תפארת ישראל' בחיפה. התקציב החודשי שלי נגמר, נפשי יצאה אל הלימון הזה. ראש הישיבה הרב מאיר רוכמן ראה את מצוקתי וקנה לי שני קרטיבים, ניגש אלי ואמר: 'פיתחתי שאקי ותעזרני שמחה', על משקל המזמור 'פיתחתי שקי ותעזרני שמחה'. איזה שמחת עולם זאת היתה לקבל קרטיב ואיזה אסון שאין לך חצי גרוש לקנות אותו. כשהגעתי לגיל תיכון היו הפצצות בחיפה, ואימי דרשה שאלמד באליאנס שבצפת. מדי חודשיים עליתי כתה, אבל המצב בבית היה קשה מאוד ונעשיתי גם פקיד דואר המביא מברקים לעם ישראל. נמשכתי להדרכת הנוער ועברתי קורס הדרכה של נוער 'מזרחי', הייתי בן 16 והדרכתי ילדים בני 11 עד 15. תוך שנה וחצי התכוננתי לבגרות בהתכתבות, משם לסמינר בבית וגן ואחר־כך התגייסתי לצבא ושימשתי כקצין הסברה בחטיבת גרנ"ע.

א

**ת שואלת אם היו לי מפגשים עם ערבים שעיצבו את יחסי אליהם? באליאנס בצפת היו איתי שלושה ערבים, הבולט ביניהם היה סברי חמדי. הוא הטראומה הנוראה של חיי. יחד התכוננו לבחינה בצרפתית. אני אמנם הייתי תלמיד ראשון אך גם הוא היה די טוב. והנה אנחנו מתכוננים יחד לבחינה ובלי קשר לשום דבר הוא אומר לי: 'אתה יודע אבנר, אם פעם נצטרך להלחם בינינו בארץ הזאת, אני אשחט אותך'. אני נשבע לך, כך היה, איך להסביר ואתו הרגשתי סכין בגבי. סיפרתי לאבי והוא דרש שלא אלך לשם יותר ולא אארח אותו אצלנו. סברי תפס את הענין ובא להתנצל... כך למדתי על השנאה שהערבים קיבלו מהוריהם או מבית הספר.

"בי לא נטע אף אחד שנאה כלפי הערבים. הדרמה חשניה בנושא זה, זה באמת כביר, כליכך משלים לצערי, היה האירוע הבא: לאבי היו כמה ערבים ידידים. שאותם היה מזמין לשייח ולסייה, ולתיקונים קטנים בחצר. יום אחד לקח אותי אל אחד מחבריו שעברו אצלו. פתאום אני רואה ילד ערבי

(המשך בעמוד 64)

נחמה שאקי: "חראי איך היינו לבושים. ממש כמו שחקני קולנוע. לא כמו אותם יהודים בגיטו, שנאלצו ללבוש סמרטוטים, כמו שכתוב אצל שלום עליכם"

שאקי עם זבולון המר, אותו הדיח מראשות המפד"ל. (צילום: ראובן קסטרו)

יאלו. החיים כדיסקוטק

הפרידה מחיל האוויר הותירה אצלו "ריקנות אדירה", והרגע שמפסיקים לטוס "זה כמו שלוקחים לך קצת מכוח הגברא". אבל יאלו, תא"ל (מיל.) אהרון שביט, ממשיך לחיות לפי השקפת עולם שאומרת ש"בכל מצב צריך לעשות את המכסימום. כשאתה טס – תהיה הכי טוב, כשאתה אוהב – תעשה את זה הכי טוב, כשאתה במסיבה, אתה לא בכנסייה", והוא "מודה לחיל האוויר על המתנה הכי גדולה שהוא יכול היה לתת לי: את עצמי. לפניו לא הייתי כלום". הוא מייצג קבוצת אינדיווידואליסטים שכל אחד בה יכול לומר על עצמו, כמוהו: "אני הייתי טייס טוב ומפקד טוב. נקודה. כל השאר זה רק מוצר לוואי".

מאת סימה קדמון

צילומים: שמואל רחמני

ש מונה שנים אחרי שעזב את חיל האוויר, אומר אהרון (יאלו) שביט: "לא, עוד לא השתחררתי. חיל האוויר יכול לשחרר את הקראדם, אבל הבנאדם אף פעם לא משתחרר מחיל־האוויר".

הפרידה מחיל האוויר, הוא אומר, הותירה אצלו חלל שלא יתמלא לעולם. "ריקנות. ריקנות אדירה. אתה הרי בא ממערכת כל־כך בטוחה, כל־כך ידועה. ערב טייסת, סיור, טיול, טיסות, תדריכים, מסיבות. ופתאום אתה בתוך מערכת שלא קורים בה דברים. אתה לא בעניינים. לא מדברים איתך. אתה בא למיפקדה ושואלים אותך מי אתה. אתה זר. כן, אם יהיה אירוע – תוזמן, אבל אתה לא בסוד העניינים. וזה הורג אותך. ואתה שומע משהו ברדיו ולא יודע כלום. עם הזמן מתחילות להגיע שמועות. וגם כשאנחנו מקבלים עידכון, הוא סלקטיבי. אף פעם אנחנו לא מקבלים את כל הסיפור. זה יוצר חלל. והרי מנטלית, אנשים לא כיוונו את עצמם לקטע של השיחרור. רק כשאתה מצליח להתרחק מן התחושה של התהילה והגבורה, מהסיפורים, אז השוק האזרחי מתחיל לגלות אותך. יודע כמה אתה שווה. כמו שחיל־האוויר גילה אותך, כך גם העולם האזרחי".

עם השיחרור הפסיק תת־אלוף יאלו לטוס. "הרגע שמפסיקים לטוס זה כמו הרגע שאתה מחליט שאתה זקן. עוד לא החלטתי את זה, אבל אני חושב שככה אני ארגיש. כמו ביום שהפסקתי לטוס. זה כמו שלוקחים לך קצת מכוח הגברא שלך. זה עלבון. קשה לקבל את זה. לוקחים משהו מהאישיות שלך, כי חלק ממנה זו יכולת הטיסה. הפסקת טיסה זה הקטע הכי טראומטי בחיים של טייס קרב. כל החיים אתה קם בבוקר כדי לטוס, הולך לישון כי אתה מכין את עצמך לטיסה של מחר, וכל שנות השרות הארוכות האלה – פעמיים ביום, כל יום – אתה נכנס לתא, ממריא, נוחת, מתחקר, מדבר על

(המשך בעמוד הבא)

יאלו שביט: "אתה יכול לחיות במסיבה, לעמוד בשקט ליד הקיר, להסתכל על אלה שרוקדים ושותים ואחר־כך ללכת הביתה כשכלום לא קרה. אבל אתה הרי בא למסיבה כדי שיקרה משהו. זה הפרינציפ של החיים. החיים הם מסיבה אחת גדולה".

יאלו שביט: " לא, עוד לא השתחררתי. חיל האוויר יכול לשחרר את הבן־אדם, אבל הבן־אדם אף פעם לא משתחרר מחיל־האוויר".

(המשך מהעמוד הקודם)

הטיסה. אתה כל הזמן בתוך הדבר הזה. לאורך שנים. זו דרישה של המערכת שאתה חלק ממנה. ולא היית יכול להיות בה אם לא היית ככה. ואחת הבעיות היא שכבר לא רוצים אותך במילואים. ואם רק נותנים לך הזדמנות – אתה תופס אותה בשתי ידיים. אז אתה מלווה אורחים חשובים מחו"ל, עושה תפקידי תיאום למיניהם. זה מתסכל, העניין הזה של הגיל. יש, יש קינאה מתחת לפני השטח. כשאתה רואה את הקטנים האלה שמנהלים היום את חיל האוויר ויודע שהם הרבה יותר טובים מאיתנו. הרבה יותר".

הרגע הכי מאושר בחיים שלו, הוא אומר, היה כשגמר קורס טיס. "לפני קבלת הכנפיים חזרנו לחדר, נישכבנו על המיטה ואמרנו אחד לשני שזה הסוף. השלווה הזאת. כמו צלילה זה היה. חשבנו שהכל נגמר. שקענו בתוך האושר. כן, וכשהפלנו את המטוסים, ב־56, מעל המיתלה. אושר עילאי. אכזבות? מאי־הפלת מטוס. אי־ביצוע של משימה שהיתה תלוייה רק בך. שקרה באשמתך. זו תחושה כבדה יותר מכל עונש שמישהו יכול להטיל עליך. לוקח חודשים להשתחרר מזה. יכולים לזכור את זה גם עשרים שנה אחרי־כן. זאת האכזבה הכי גדולה שיכולה להיות. זה שיברון לב. כן, לעשות עיסקה טובה זה אושר. לפספס עיסקה טובה זו אכזבה. אבל לעומת התחושות של אושר ואכזבה בחיל־האוויר – זה שום דבר".

"לעשות עיסקה טובה זה אושר. לפספס עיסקה טובה זו אכזבה. אבל לעומת התחושות של אושר ואכזבה בחיל־האוויר – זה שום דבר".

בתוכנית 'הדרן לחיל האוויר" ששודרה בטלוויזיה ביום העצמאות ישבו שם כולם, כמעט כל ותיקי החיל, אלה שהשתחררו כבר מזמן ובעצם לא ישתחררו אף פעם. הרבה שנים אחרי, בלי מדים, בלי סרבלי טיסה, עדיין ניראים כאילו אכלו יחד ארוחת בוקר. כולם גרים בשכנות, בנווה־דוים שברמת השרון. בתים קטנים מוקפים גדרות גבוהות, אבל השערים תמיד פתוחים. "אני חי טוב ומרוויח טוב" אומר יאלו. "יכולתי לגור בקיסריה, יכולתי לבנות איזה בית מפואר, אבל טוב לי כאן, בנווה־דוים, כשמולי גר צ'יטה, (אליעזר כהן) ולידי בצד רן (פקר), וקצת יותר רחוק עמוס (לפידות). כאן אני חזק. כל אחד כאן חזק. כי ביחד אנחנו חזקים מאוד".

הם יושבים ביחד על המרפסת עם יין וגבינות, נוסעים ביחד לטיולים, נפגשים במסיבות. הרבה מסיבות. נכנסים אחד לשני כשרואים שדולק אור, משוחחים מעבר לגדרות. מרוצים שגם הילדים שלהם חברים. מדברים על עשרות שנים לאחור כאילו זה קרה אתמול, ואף פעם לא משעמם להם. כשהם ישבו שם, באולפן הטלוויזיה, הם שמעו את אותם סיפורים בפעם־המי־יודע כמה, ושוב צחקו, בפעם־המי־יודע כמה. כמו חבורת של טופרמנים, קצת מרוחקת, קצת מוגבהת, פתחו חלון קטן מתוך מועדון סגור. מועדון לחברים בלבד.

כולם התחילו כבר מזמן קריירה שניה, רובם מצליחים בה. הכירו עשרות אנשים חדשים, איחסנו את סרבלי הטיסה, מקופלים בקפידה, עמוק בארון. למזכרת. "ולא היה שם אחר", אומר יאלו, "שלא היה חוזר לחיל מחר. שיתנו לנו רמז הכי קטן להיקרא לדגל – ואנחנו שם. הרי אף אחד מאיתנו לא רצה לעזוב את חיל האוויר. הוכרחנו לעזוב. הפירמידה למעלה צפופה מאוד. אתה רואה בעצמך שאין לך שם מקום. ואז אתה קם והולך. כי אמרו לך ללכת, ולא בגלל שרצית".

בגיל 53 הוא מחלק את חייו לתקופות. מרים שבע אצבעות באוויר. "אלה בערך שנות החיים של הבן־אדם", אומר וסוגר חמש לאגרוף מוצק: "זה כבר מאחורי. וזה הכל שייך לחיל־האוויר. זה, (מקפל את האצבע של היד השניה, האצבע השביעית) זה כבר ממילא לא שווה כלום. אז מה נישאר?", הוא שואל, מנופף באגודל בודד.

הם כולם, הוא אומר, עברו, עוברים, אותו הדבר. "אנחנו שונים אחד מהשני כמו מזרח ממערב, אבל יש מכנה משותף לכולנו, חזק יותר מכל דבר אחר. עברנו אותו מסלול. ואנחנו עוברים היום, אחרי הכל, את אותם המשברים".

פתאום, הוא אומר, פתאום דורשים ממך ליזום. אתה יוצא ממערכת מוגנת. הנהג שלקח אותך לכל מקום, השיכון שהתגוררת בו עם כל החברים, החשבונות שתמיד היה מי שסידר אותם בשבילך, המשכורת שנכנסה כל חודש. "המערכת הזו אוהבת רק אנשים שנמצאים בתוכה, ובשביל המערכת הזאת אתה פתאום 'אאוט־סיידר'. זה כמו רעידת אדמה קטנה. זה לוקח זמן.

במשרדו של יאלו, מנכ"ל "אלול טכנולוגיות בע"מ", בבית אמריקה בתל־אביב, מכוסים הקירות בצילומים. מטוסים, מטוסים ועוד מטוסים. כמה צילומים עם חברים, רובם אנשי חיל האוויר, ומיספר תמונות עם חברים מעולם העסקים. כולם־כולם חברים טובים שלו.

פעם בכמה שבועות מתאספים 25 זוגות למה שנקרא בלשונם "שבט" – שבת בבוקר טיול. מוטי הוד, דוד עברי, עמוס לפידות, רן פקר, אליעזר פריגת, צ'יטה כהן, יעקב טרנר, ועוד ותיקי חיל האוויר ונשותיהם. "לאן נוסעים? לכל מיני מקומות. מה זה חשוב. פעם אמרתי להם שבשביל מה צריך לנסוע כל־כך רחוק, לאילת, לכפר גילעדי? כל מה שאנחנו צריכים לעשות זה להוריד את הוילונות על החלונות ולנסוע סביב רמת השרון. הרי ממילא אנחנו עסוקים רק בעצמנו.

"מה יש בקבוצה הזאת? המכנה המשותף הקשה שכולם עברו. מי שעבר טייסת קרב, ופיקוד, ומלחמות, לא צריך הרבה כדי להרגיש בראש אחד. זה מה שיש בקבוצה הזאת. אין מקום לחיכוכים. כולם רוצים לעשות כיף. וביחד. ולהיות ביחד אחרי 30 שנה זה הדבר הכי מתוק שיכול להיות לנו היום. אם מישהו לא מגיע, זה חסר. הדבק הזה של כולנו, אחד בשני, זה אינסטינקטים. למרות הריבים והצעקות וה'קרוסים' עם אנשים, יש משהו מעבר לדברים האלה. חלק מהדבק הן הנשים. וזה לאורך כל הדרך. לא שוכחים את פרטי הפרטים. איך ההוא היה בפנייה ימינה, איך המטוס ההוא 'הרים אף', איזה גובה טסת בגיחה המסויימת, מי היה מצד שמאל. הכל נחרט בזכרון. זהו הדבק של אנשים שישבו ביחד במשך שנים בבתים פרטיים, במועדונים, במסיבות. עברו אותם הדברים. ויש הערכה עצומה. אנשים חשופים בחיל האוויר. אין דבר שאני לא יודע על רן פקר, או רפי הרלב. הם כמו ספר פתוח לפני. במשך השנים מתפשטים לגמרי אחד בפני השני. אין סודות יותר. זו חברות ברמה שקשה להבין אותה".

ויש, הוא אומר, האחריות. המחוייבות אחד לשני.

את המחוייבות הזאת מיסדו יאלו, שייקה ברקת, זוריק ז"ל, רפי הרלב, דוד עברי, מנחם זהבי ואמיתי חסון במה שנקרא מ.כ.ב.י. – עמותת מפקדי כנפות ובסיסים. המייסדים הם רק מפקדי בסיסים שתחת פיקודם היו טייסי קרב. העמותה החלה לפעול כששרתו כמפקדי בסיסים בחיל האוויר, והתבססה על החברות ביניהם ועל רצון לעזור אחד לשני. "עד התקופה הזאת כל מפקד בסיס דאג לבסיסו בקנאות רבה. 'בעלי אחוזות', קרא לזה בני פלד. אנחנו יצרנו צוות ללא שיקולים אישיים. שברנו את האחוזות. חילקנו הכל בינינו. למי שהיה חסר, נתנו על חשבוננו".

הם חשבו אז גם על התקופה שאחרי השחרור. עדיין בלי להבין בדיוק את עוצמת הכאב, הריקנות, המשברים, הבטיחו אחד לשני שיעזרו. שלא יתנו לאף אחד ליפול. שישמרו על הקשר ביניהם. "הרי לא יתכן שאחרי כל־כך הרבה שנים של חברות ועבודה משותפת לא ניתן כתף, עצה טובה, מלה איפה שצריך. וגם החלטנו שנעמיד את עצמנו לרשות מפקד חיל האוויר".

שלוש־ארבע פעמים בשנה נפגשים חברי עמותת מ.כ.ב.י., מחליפים דעות, מדברים על מה שקורה בתוך חיל האוויר. למעלה מ־40 קצינים. "וגם אם אנחנו לא במדים, בנפשנו אנחנו עדיין בחיל האוויר. ואם מפקד החיל צריך איזו עצה, למי הוא יפנה? לאמריקנים? יש לו תוזת־דעת שלנו, של טייסים נועזים ומנוסים".

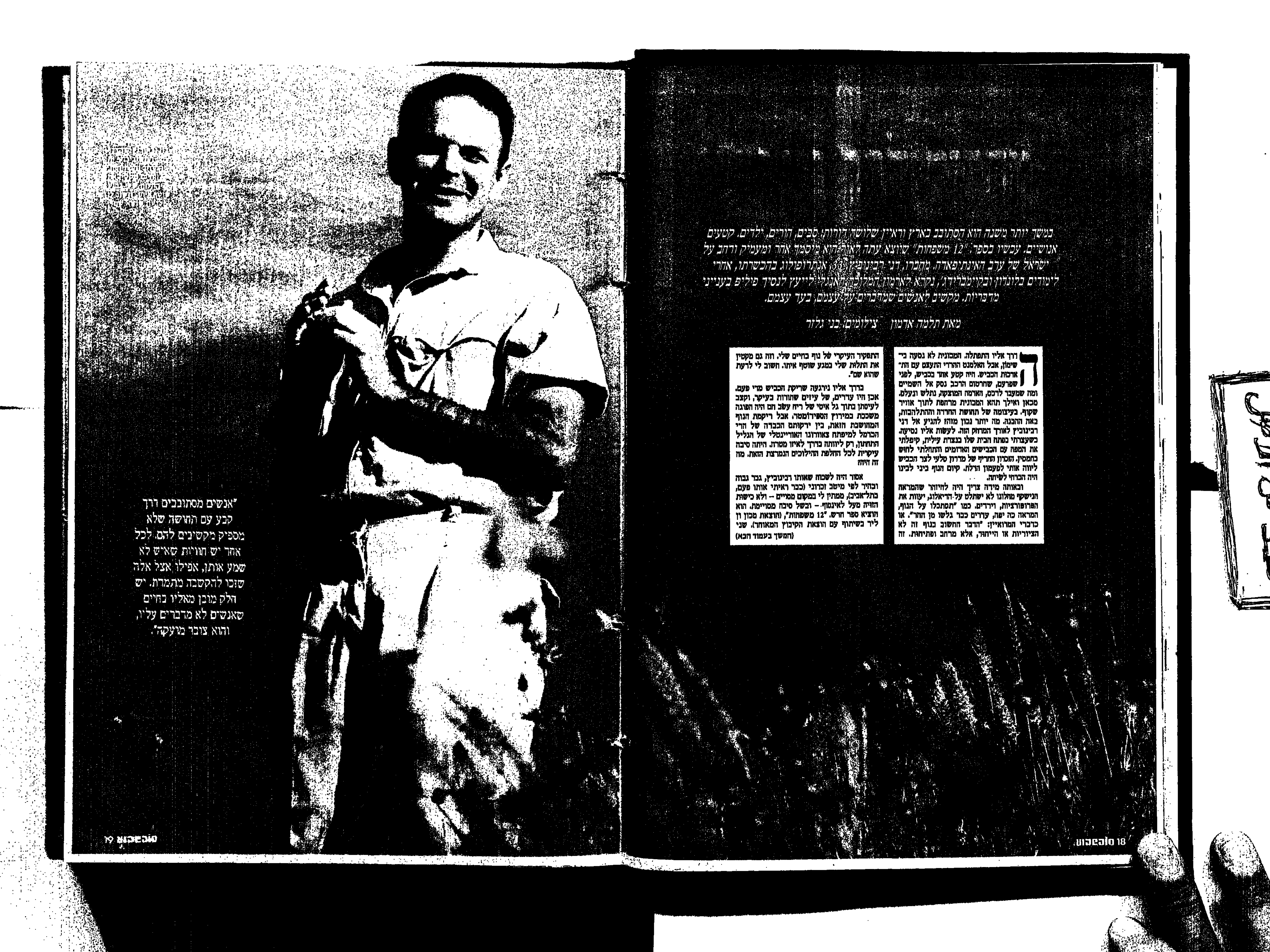
היום מדברים שם, בעמותה, על גיל הזהב. עובדים על פרוייקט של בניית בית לתקופה שיהיו בגיל הזה. "הרי נגיע לשם בסוף. אנחנו מתכננים בית עם דירות קטנות שיהיו בו כל השרותים האפשריים. טיפול נמרץ, וה'הובי־שופס', ובריכת שחיה, ובית־כנסת, ובית חולים קטן, וסוכנות נסיעות. וטיולים. וכל זה עם אנשים שהתחלת איתם בגיל 18. התגייסת איתם, חיית איתם. אנחנו רוצים לחיות גם את השעות האחרונות שלנו ביחד".

"אני מלך קטן בארץ הזאת. כשהייתי מפקד עציון, כל אילת הכירה אותי. כשהייתי ברמת־דוד, הכירו אותי בצפון. וזו הרי מדינה של מסיבות".

"אין דבר יותר חשוב בחיים שלי מחברות. מחברים. אני לא המצאתי את החברות. הבית שלי המציא אותה. שם, בנס־ציונה שבה נולדתי, דור רביעי למשפחת ילובסקי־בוקסר, ממייסדי המושבה. סבא שלי היה המוכתר של נס־ציונה, והבית שלו היה מלא אנשים. נולדתי לתוך מערכת של אירוח, חברות וידידות. אווירה של 'חייה ותן לחיות' ואל תחטט יותר מדי. הבית שלי היה בית שני לכל החברים שלי. תחנה לכל טייסי הדרום בדרכם צפונה. כשחבר שלי, שי אגוזי, בן קיבוץ גניגר, רכב על אופנוע, אבא שלי לא יכול היה לסבול את זה ונתן לו שברולט. כמו שעושים לבן.

"הבעייה היא שהרבה חברים שלי מתו. במלחמות, באימונים. מי נשאר בכלל? כמה נישארו? כשאתה בצבא, אתה חייב לקחת בחשבון ברקע, בתת־ההכרה, שהחברות הזאת תיפגע. אתה חייב ללמוד להרחיק את זה. כושר ההרחקה נעשה צל שלך, יכולת ההרחקה היא

(המשך בעמוד 58)

במשך יותר משנה הוא הסתובב בארץ וראיין שלושה דורות: סבים, הורים, ילדים. קטעים אנושיים. עכשיו בספר "12 משפחות" שיוצא עתה לאור הוא מסמך אחר ומעמיק ורחב על ישראל של ערב האינתיפאדה. מחברו, דני רבינוביץ, 33, אנתרופולוג בהכשרתו, אחרי לימודים בלונדון ובקיימברידג', נקרא לארמון המלוכה האנגלי לייעץ לנסיך פיליפ בענייני מדבריות. מקשיב לאנשים שמדברים על עצמם, בעד עצמם.

מאת תלמה אדמון צילומים: בני גלזר

הדרך אליו התפתלה. המכונית לא נסעה ביישימון, אבל האלמנט ההררי התעצם עם התארכות הכביש. היה קטע אחד בכביש, לפני שפרעם, שחרטום הרכב נסק אל השמיים ומה שמעבר לרכס, האדמה המוצקה, נתלש ונעלם. מכאן ואילך תהא המכונית מרחפת לתוך אוויר שקוף. בעיצומה של תחושת החרדה וההתלהבות, באה ההבנה. מה יותר נכון מזה להגיע אל דני רבינוביץ לאורך המרחק הזה. לעשות אליו נסיעה. כשעצרתי בפתח הבית שלו בנצרת עילית, קיפלתי את המפה עם הכבישים האדומים והתחלתי לחוש כחמסין. הוכרון התריף של מדרון סלעי לצד הכביש ליווה אותי לפעמון הדלת. קיום הנוף ביני לבינו היה הכרחי לשיחה.

ובאותה מידה צריך היה לחיזהר שהמראה הנישקף מחלונו לא ישתלט על הדיאלוג, יעוות את הפרופורציות, וירדים. כמו "תסתכלו על הנוף, המראה כה יפה, עדרים כבר גלשו מן ההר". או כדברי המרואיין: "הדבר החשוב בנוף זה לא הציוריות או הייחוד, אלא מרחב ופתיחות. זה התפקיד העיקרי של נוף בחיים שלי. וזה גם מקטין את התלות שלי במגע שוטף איתו. חשוב לי לדעת שהוא שם".

בדרך אליו נירגעה שריקת הכביש מדי פעם. אכן היו עדרים, של עיזים שחורות בעיקר, וקצב לעיסתן בתוך גל איטי של ריח עשב חם היה הפוגה משככת במירוץ הספידומטר. אבל ריקמת הנוף המחושבת הזאת, בין ירקותם הכבדה של הרי הכרמל למיפתח צאוורונו האוריינטלי של הגליל התחתון, רק ליוותה בדרך לאיזו מטרה. היתה סיבה עיקרית לכל החלפת ההילוכים הנמרצת הזאת. מה זה היה?

אסור היה לשכוח שאותו רבינוביץ, גבר גבוה ובהיר לפי מיטב זכרוני (כבר ראיתי אותו פעם, בתל־אביב), ממתין לי במקום מסויים – ולא כישות הזויה מעל לאינסוף – ובשל סיבה מסויימת. הוא הוציא ספר חדש. "12 משפחות", (הוצאת מכון ון ליר בשיתוף עם הוצאת הקיבוץ המאוחד). שני

(המשך בעמוד הבא)

"אנשים מסתובבים דרך קבע עם התחושה שלא מספיק מקשיבים להם. לכל אחד יש חוויות שאיש לא שמע אותן, אפילו אצל אלה שזכו להקשבה מתמדת. יש חלק מובן מאליו בחיים שאנשים לא מדברים עליו, והוא צובר מועקה".

(המשך מעמוד 19)

כרכים בכריכה רכה, תוצאה של ריכוב אנתרופולוגי שערך המחבר בבתיהן של תריסר משפחות מייצגות בישראל.

כשיצא לאור סיפרו הקודם, "רוח סיני", שאינו מתקשר ואינו דומה לספר הנוכחי כמעט במאום, חשבתי שזו תהיה ההזדמנות לספר על האיש. עם הרבינוביץ הזה אתה ניזקק רק לעילה. ממילא יהיה קשה להגדיר אותו. מי הוא? מה הוא? הוא לא סופר (שלושה ספרים עד כה). גם לא עיתונאי (כותב קצת ובקצב גובר ב"הארץ" וב"חדשות"). שמא אנתרופולוג? לפי התואר האקדמי שלו זה יהיה נכון, אבל לא מכסה את כל הדמות.

אולי הוא קצת מדריך טיולים (לסיני, לאיסלנד, לצרפת). הולך, הולך הרבה ברגל. לפני שלוש שנים חיבר שני כישורים. הוא כתב למוסף "הארץ" סידרת כתבות שלא היו אלא מסע ברגל בנופי הארץ, בחברת אנשים הקשורים אל הנוף. אבא שלו, השופט לני רבינוביץ, בחיפה. עמוס קינן ביום גשם שוטף כדרך לעין־חרוד. יהורם גאון בסימטאות ילדותו בירושלים. "ברגל בעקבות הלב", הוא קרא לזה. תמיד יימצא לו האוהד הנילהב שיתמוך בהעזות שלו. רבינוביץ הוא מן המטורפים הנעימים. הוא לא מאבד אחיזה בנימוסים עדינים או יכולת מרתקת לשיחה עם תושבי הציוויליזציה גם אחרי הליכה ארוכה ושתוקה בתוך קניון עמוק, כשהוא שומע רק את הנשימה שלו ורחש רמשים שנמלטים מנעליו. "הארץ" סיפק לו באותה הזדמנות רכב צמוד למשך 35 יום (דני עצמו הלך רק ברגל), וחדרים בבתי מלון. בכל סופשבוע היה פוגש את אירוס אשתו, שהיתה עוברת בעין ביקורתית על הרשימה מן הדרך.

"ההרים במדבר יהודה לא ישארו, גם לא בנגב. בתוך חודשים הם יכולים להשתנות. סיני חזקה יותר. יש בה אינסופיות".

מה עוד אני יודעת? שהוא זקוק לשהות בנופי בראשית לצורך איזונו הנפשי. גבר בן 33 ששהה ארבע שנים בבית־ספר־שדה סנטה קתרינה לפני ביצוע הסכם השלום עם מצרים. אחרי־כן למד בלונדון ובקיימברידג'. נקרא לארמון המלכות כדי לייעץ לנסיך פיליפ בענייני מדבריות. הכל אמת, אבל לא מדוייק או כולל.

המראה שלו לא יידחק לשום טבלה סרגלית של טיפוסים. הוא לא נראה כמו מדריך טיולים. אין בו שמץ חספוס. הוא ג'לוב רך. למרות קומת הענקים שלו, יש בו יותר עגלוליות מזיוות. הוא חשוך אגרסיביות באורח מעורר תמיהה לגבי היכולת שלו לגרום לאנשים לעשות מה שהוא רוצה. אחרי כל המסעות ברגל בין ועל מצוקי דרום סיני, פניו מציעות מקסימום חיוך קונדסי שמח מעל לחיים אדמומות. הוא לא שזוף ולא צרוב. בטח לא לאקוני. יש לו אוצר מלים יחודי שהוא משחק בו בכבדרור. הוא קורן חביבות רגועה והולך בנעליים סתמיות. דרוש לחץ מסגיע כדי לסחוט ממנו מידע בדבר נעלי הליכה טובות. "תלוי לאיזו הליכה", הוא אומר, כמעט מתבייש בנושא השיחה. דווקא הוא, התשוף רעב נילהב לפרטי הטריוויה.

יש בו ספקנות ויכולת השלמה עם השתלשלות המאורעות. הוא, שכאב עד כדי זעזוע את פינוי סיני, וניסה והתריע מפני השחתת נוף הקדומים בידי המצרים תאווי השגי התיירות, מצטנף היום בפינה, כריאליסט לא־דכאוני. "בשלב מסויים הבנתי שאין מה לעשות. המדבר נתון לחסדיהם".

גם כמדען מנותק מהווי החיים, מה שעלול היה להיות שלב ב' בחייו, עם המעבר מסיני ללונדון, לא יתאים לשום משבצת. הקשר שלו לפרטי היום־יום המרכיבים חיים של אנשים חורג מעבר להתעניינות

רבינוביץ: "סיני נפלה לידי אנשים שלא יודעים מה יש להם ואיך לטפל בזה".

האקרמית. יש בו אנושיות חמה. "יהיה לך קשה לקטלג אותי", אמר במטבח שלו, בשעה שחתך רצועות מלפפונים בידיים לא בטוחות, ניהל שיחות טלפוניות עם עורכי עיתונים בתל־אביב ולא הציץ אפילו שנייה בחתיכת עמק יזרעאל המצויירת בחלון המטבח שלו. בלי הרגשים מיוחדים, ציין, לבקשתי המנומקת, את הנוקדצדיקים במיפסק שתי צלעות ההרים שלפנינו. שם שכונת "בנה ביתך" של נצרת עילית, שלדי וילות אפורות נובטים על רכס הר. ולמטה הכפר הערבי איכסל של ח"כ דראושה. הלאה משם תל־עדשים, של חבר כנסת אחר, ובתווך, כמו עלי בין אבקנים, עפולה עילית, מעל מפה של שדות העמק.

ב רגע אחר, בסמוך לגשר עילי במרכז תל־אביב, אמר מעל שאגת המשאיות: "הנוף מחוץ לחלון קבע לי אולי יותר מכל דבר אחר כשבאתי לחפש דירה בנצרת, לפני חודשיים וחצי. רק אחרי שנתיים בסנטה קתרינה, הבנתי כמה חשוב לי הנוף מהמרפסת של ההורים בחיפה".

בספר הראשון שהיה שותף בהוצאתו לאור, "רוח הארמה", קובץ מאמרים על חשיבות שימור נוף בראשית, כתב רשימה קצרה: "על העם וטבעו בארץ". "לפני מאה שנה הגיעו הנה ראשוני ההתיישבות" נאמר שם, "... עם שעברו הינו תשבץ של נדודים וארעיות, שהמשותף לכל בניו הוא הקיום במנותק מן האלמנטים שמסביב... כן גלות קרוע מכל ארץ, יצוק לתוך תבניות אורבניות, סגור תריר בגיטאות, היה העם הזה העוסק במקצועות חופשיים. ומפשיים ממה?"

היום היה מנסח בפחות התנשאות. המלים נכתבו בתקופה שהשפיל מבט מקצות הסלעים לעבר עדרי המטיילים הפולשים לסיני. יחד עם שאר אנשי קמונת בית־הספר "צוקי רור" נהנה מהבוז הקטן כלפי הישראלים הנוסעים לראות מה שכולם נוסעים לראות. "עברתי את השלושים, אני כבר לא בטוח. אני הולך ונעשה פחות בטוח בתשובות. אנחנו פמתים ומחפשים משהו כל הזמן. פעם חשבתי שהעם הזה יוכל למצוא את והותו דרך השדרה הרחבה של הטבע. היום אני מרגיש שהשאלה הזאת לא הולכת וניפתרת".

בעיצומו של סיפור החיים שלו, צהריים בסלון שלו בראש ההר, רוח יבשה שוטטת בחדר וגל, בת שמונה חודשים, השמיעה קולות בעודה לועסת צעצוע פלאסטיק על הריצפה, עבר המרואיין ללשון זמן הווה. נוסח "אני אורז תרמיל ועולה על הג'יפ" כשמרובר באירוע מלפני עשר שנים. אמרתי לו איכפת לך לחוור ללשון עבר? הוא שאל: למה? עניתי: יש בסגנון הסיפור הזה שמץ של פאתוס. הוא חייך: יש בי שמץ של פאתוס.

"רוח סיני", שיצא לאור בדיוק לפני שנה, מכיל כמה פקקות של פאתוס. אולי קשה לשבת לבד בהרים, כמי שאלוהים ברא אותם, ולגרש את הפאתוס. "12 משפחות", מהבחינה הזאת, הוא אנטיתזה. רבינוביץ ישב, למשל, עם קלרה בדאמו מירושלים ושמע ממנה איפה היה הקיר המפריד בין המטבח לסלון, ואיזה צבע היה לבלטות. המלים של קלרה, בדיוק כפי שאמרה אותן, מובאות בספר. אין במפעל התיעקורי הזה שום תיאור של המחבר. אין התערבות מסייעת שלו, הוא נעלם. חבוי עד לא קיים מאחורי מונולוגים ערומים ששלף ממאגרי הביוגראפיה של אנשים בישראל. משפחה חרדית, משפחה בקיבוץ, במושב, משפחה ערבית, משפחה ברמת השרון. אפרוריות החיים כמקור עניין. (אחר כך אשאל אותו את מי זה מעניין).

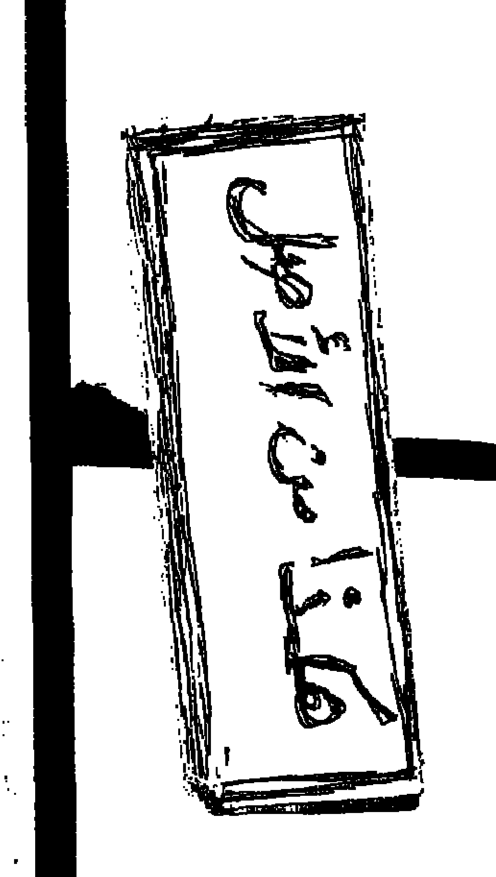
"לפני שהגעתי אל הזקנה במושב נס הרים, אף אחד לא שאל אותה ממה היתה עשויה הריצפה בביתה שלה בכורדיסטן כשהיתה בת שמונה".

אולי אגע בקצת ההגדרה של האיש אם אומר, כהיסוס, שהוא מיטיב לראות את המשמעות העמוקה של הפרט התלוי הגלוי. שהמובן מאליו אינו חולף על פניו, ושהוא מיטיב לתאר מה שהוא רואה, לא בלי הומור. בפעם הראשונה שראיתי אותו, עלה לבמת ראיונות בצהרי שבת כשהקהל העירוני, הקשיש ברובו, כבר הכין את קיבותיו לטשולנט. רבינוביץ החל לספר על סיני, והוא נראה כמו הבן של כל הזוגות המתחייכים בקהל. הוא קלח וריתק ושיעשע, בלי מאמץ להתחנף. הוא סיפר על בני הג'בליה, השבט הבדווי שקשר עימו קשרי מחקר וידידות, והיה לו הרבה פולקלור לתרום. אבל אם היה מדבר על טפטים, זה היה מבדר באותה מידה. חשבתי על כל האנשים שראו בחברתו אותם מראות ולא ספגו אותם כמוהו ולא יוכלו לספר אותם כמוהו. בקהל נוצרה איזו דריכות חדשה. נו, כשביל זה כדאי להישאר עוד קצת.

•

הוא בן זקונים מרופד באהבה. צעיר בארבעת ילדיהם של השופט החיפאי לני רבינוביץ ושרה רבינוביץ, פסנתרנית ומורה לפסנתר. הוא הבן שלא לומר לנגן בפסנתר. שסוטה מן הדרכים המותוות באופן שאינו מעורר כעס או תמיהה. הוא הבן שעושה סרט על אמא כמלאת לה שבעים. חצי שעה של וידאו, שהשקיע בה חצי שנת עבודה. קטעי ראיונות עם אנשים שנולדו במהפכה הרוסית פלוס קטע מצולם מן המהפכה עצמה, וגנוב מן הסרט "אדומים". "יש לי אמא מופלאה". אחותו הבכירה היא רפנה כהן־מינץ, מנהלת אגודת ידידי אוניברסיטת תל־אביב בישראל ואשתו של תני כהן־מינץ, כדורסלן־על בעבר. עוד אח, אשר (קקי), בעל משרד עורכי־דין בתל־אביב. כרמל, אחותו השנייה, עוסקת בביטוי ציבור לסרטים בתל־אביב, והיא דומה לו מבחינה חיצונית. אותו חיוך מלבב, עם שובל של סוד. הוא קורא לילדות שלו מאוזנת. דווקא לא

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)
הילד שעוקב אחרי נמלים. זה בא אחר־כך. משחק כדורגל, מוציא הרבה אנרגיה, קורא ורץ.

א ז מתי התחילו הטיולים?
"יותר מאוחר. זאת חוויית התבגרות יותר מאשר חוויית ילדות".

סיני באה אחרי השחרור מהצבא. אולי בגלל זה לא היית מאלה שנוסעים לדרום־אמריקה.

"אין ספק שמשך הזמן – ארבע שנים – שהייתי בסיני, היה משמעותי. אנשים נוסעים לדרום־אמריקה גם בגלל משך הזמן. לי לעולם אין צורך לנסוע לשם, או למזרח הרחוק, כי היו לי השנים בסנטה".

איך הגעת לשם?

"הייתי מגיע לגיחות קצרות בנות כמה ימים עוד בתקופת השרות הצבאי. אחר־כך למדתי להפעיל רחפור. חשבתי להתבסס מבחינה כלכלית בקו ברלב. זה היה ב־75', בסוף זמן הביצורים. אבל לא הייתי קשור במיוחד לציור מכני כבד, וכשטילפנו אלי ואמרו שחסר מדריך ב'צוקי דוד', שמחתי".

מה היו החיים בסנטה קתרינה?

"זה היה תא לחץ. חמישה חדרי שינה, מטבח וחדר אוכל, קומונה סופר אינטימית של 20 איש על 70־80 מ"ר. 'צוקי דוד' היה ממוקם בבקעה למרגלות הר סיני, קרוב לכפר הבדווי. מסביב פסגות של הרי גרניט קרחים, סוטפי רוח. היינו חבורה שדרשה מעצמה יותר

"עברתי את ה־30. אני הולך ונעשה פחות בטוח בתשובות. אנחנו כמהים ומחפשים משהו כל הזמן".

מדי. רצינו להצטיין כהודכת של מטיילים צמאי־דעת בסיני. טיול של שישה ימים, פעמיים בחודש, כל יום 18 שעות עבודה בחום. אתה מארגן ציוד ומצרכים, דואג לאריזה, או למשאית, או לגמלים, אתה מורה הדרך, המסביר, אתה בוחר מקום מנוחה לארוחת עשר בצל אבן כבדה, מכין ארוחת ערב, מדליק את הקומזיץ ומכבה אותו, טס לקחת את המטיילים מתל־אביב ולהחזיר אותם.

"בינתיים יש לחץ ללמוד, לשבת בספרייה, לצאת לבד, להגדיר צמחים, לסכם את הטיול שהיה, לשבת עם המדריך הראשי, לסכם בדיוק איפה תעצרו ומתי. ומה עם ישיבות צוות, וכתיבה. זאת היתה רצינות שלוקות ברצינות. על התקופה הזאת מדבר 'רוח סיני'. הסיכום המרכזי של התקופה זה התעלות. זה הולך עם תחושה של צפיפות בזמן ובמקום. זה מנוגד למרחבים שהיינו מוקפים בהם. מנוגד לחירות שהמדבר משדר אליך. הספר היה תראפיה של השלמה סופית עם העזיבה".

ואז ניגזר עליכם לעזוב. זה היה יותר מאשר לסיים תקופה, לעזוב איזה קורס, עם כל צער הפרידה. התיאורים של הכאב שלך וחבריך הם בגודל קמאי.

"לפני שפרץ סאראת, חשבתי לעזוב ללימודים באוניברסיטה, והאפשרות שאחזור ואקים משפחה בסנטה, נראתה לי ריאלית. העזיבה היתה קשה בגלל הסופיות. היתה תחושת אובדן שאף פעם לא תתמלא, והיא נותרה עד היום. כשקורס מתפרק, אז לא כל העולם שאחז את הקורס מתפרק. יהיו שם עוד קורסים. דבר כזה יכול להתחדש. הסיטואציה הסנטאית לא ניתנת להרכבה מחדש. היא כל כך קיצונית מבחינת סוג אנשים, המקום, המרחק. בי"ס שדה לא היה על אם הדרך. זה בקצה הסופי של דרך עפר שעולה אל ההרים, יורדת לביקעה, מסתובבת ונעצרת. היופי קיצוני. אי אפשר היה לשחזר את החבורה הזאת בתוך היופי הזה. והראיה, שמאז 79' לא היה מיפגש של אנשי 'צוקי דוד'. אם יבוא היום טלפון שיקרא לי לכינוס, אני מניח שאלך, אבל אהיה מלא חששות ממה שיהיה שם".

איך עזבתם?

"בג'יפ. את בית־ספר שדה עוזבים בג'יפ. התאור הזה יכול להיות רק מלודרמטי. הכל בסנטה ענקי. אתה לא יכול להשתחרר מזה שמה שקורה אצלך, תגבי. מסביב ההרים הגבוהים האלה, והליכה של אנשים, שיחת טלפון לארץ, דרך שבע מרכזיות, הכל מעשה תגבים. הזיכרון שלי הוא מהרגע שאני מביא תיקים לג'יפ שלוקח אותי לשרה התעופה. היתה הבנה מאכזבת שעוברת עליך טלטלת אבל, בעוד שעל היקום מסביב לא עובר כלום. אפילו אצל הבדווים שזוכרים כל לילה משותף בבוסתן, לא קורה כלום. הכל קורה בלי קול, בשקט. אפילו הנהם של הג'יפ לא נשמע, כשאתה נרגש וחש עצב עמוק".

חשת ניתוק מארץ אבות?

"לא, זה לא זה. כולנו האמנו בהסכם השלום. לא היה אחד מאיתנו שהיה מוכן ללכת עם הספקנים. היה בינינו קו בולט שמאלה בהשקפות הפוליטיות. יוצאים מן הכלל בחרו אחר־כך בוייצמן. אבל החוויה האישית של הניתוק היתה קשה".

●

בתוך שבוע עבר מסנטה קתרינה בדרום סיני, לקינגס קולג' בלונדון.

המאבק לשימור סיני התחבר בתואם ללימודי התואר הראשון במדעי החיים: לימודי סביבה, אקולוגיה, תכנון, זיהום. "היתה תחושה שהלכה והעמיקה אצל כל ותיקי סיני, שסיני נפלה לידי אנשים שלא יודעים מה יש להם ואיך לטפל בזה. הקמנו, כמה בחורים בלונדון, את 'הקבוצה לשימור סיני'. זאת היתה תערובת של נאיביות וצורך כפייתי לעשות משהו, בלי לדעת מה יהיה אפקטיבי".

הם רצו להזעיק אירגונים בינלאומיים לשמירת הטבע, שיעצרו את המצרים לפני השחתת הכתם הלבן האחרון בטווח השגת העולם המערבי. "המצרים פיתחו ומפתחים את סיני בלי אבחנה. הם סוללים דרכי אספלט שמגיעות לכל מקום, בונים בתי מלון. מ־79' הם נמצאים בלחץ אדיר להוכיח לעולם שכל מה שהישראלים ידעו לעשות, הם יעשו יותר חזק, יותר גדול. אני רוצה שסיני תישאר קדמונית. לעולם המערבי יש בה צורך כפי שהיא, בראשתית, אז תעזוב אותה במנוחה. ביום שתישחת הביקעה האחרונה זה יהיה סופי כמו מוות".

דני רבינוביץ ובתו בבית: "הנוף מחוץ לחלון קבע לי אולי יותר מכל דבר אחר כשבאתי לחפש דירה בנצרת".

יש אנשים שלא מבינים את הצורך הזה בנוף חלא נגוע. יש אנשים שהתאוות למגע עם הטבע אינה אומרת להם דבר. המלחמה על השימור נראית להם מגוחכת. אם לאנושות יש צורך בנופי בראשית לצורך איזון נפשי, כפי שטוען הספר 'רוח האומה' בכל מאמריו, איך זה שיש אנשים מאוזנים פחות או יותר, שאטומים לריחות של פרחים, ציוץ ציפורים ונוף קדמונים?

"זה שיש לי גריפה לא הופך אותי למומחה לגריפה. ואני לא אומר שהגריפה היא דווקא אצל האטומים. נכון שלא לכל בני האדם יש הצורך הזה. אבל אולי אלה שיש להם הצורך זה מין קטן שנמצא בסכנת הכחדה והוא מציג את הצורך בטבע כצורך אוניברסלי. אני מניח שאם היית תופסת אותי לפני עשר שנים הייתי מדבר בצורה יותר פסקנית. אז היה ברור לי מי טוב ומי לא טוב. היום יש לי נושאים משותפים לשיחה גם עם האטומים לטבע".

ב איזה שלב נואשת מן המאבק לשימור סיני?

"במצרים אין מישהו שממונה על שימור הנוף. יש שם מישהו שממונה על פיתוח. פגשתי תת־שר ושאלתי אותו לתוכניות לפיתוח סיני, והוא צייר לי על נייר ואמר: פה נקים מלון, שם נקים מלון, ואני החזקתי את עצמי לא לתקן לו את השרטוט של המפה, שהיתה שגויה לגמרי. תגיד, מה לגבי שמורות טבע, שאלתי אותו. הוא ענה: אין לנו שמורות טבע, כי אין לנו יערות. הבנתי שאי אפשר להקפיץ עם קרימה בנושא איכות הסביבה, כפי שאי אפשר להקפיץ עם קרימה בנושא זכויות האזרח. הרי גם בתקופתנו הרסנו אתרים שלמים עם המוני מטיילים, למרות המדיניות של אי השארת עקבות ואשפה".

אין שום תקווה?

"אולי יהיה חסד. ההרים לפחות חסונים כנגדם. הם גבוהים מדי וקשים. הדבר הכי חשוב שיש לי, זה לדעת שההרים ממשיכים להתקיים. ההרים במדבר יהודה לא ישארו, גם לא בנגב. בתוך חודשים הם יכולים להשתנות. סיני חזקה יותר. יש בה אינסופיות.

"הנסיך פיליפ נראה נמוך באופן מפתיע. הוא בקושי מטר שבעים. אבל הוא שמור טוב לגילו, בנוי טוב".

מה שמרגש בסיני זה שהיא מבטיחה. אתה לא יכול להגיד את זה על מפרץ חיפה או על עמק יזרעאל. רוב תמונות הנוף של עמק יזרעאל עוברים חוטי טלפון דקים. כמעט כל מה שאני רואה שם מושפע מיד אדם. אין אף הר קרח. השדות, הכבישים, הייעור, הבנייה, התוכניות שיש לבנייה".

ב'ירות סיני' אתה מספר על טיול שעשית לבד להר אום שומר, ב־82'. היית צריך להתגנב מעיניים מצריות בשביל זה. הלכת יומיים לבד בהרים, בלי קשר לעולם החיצוני. אין לך רגעים של אימת בדידות במצב כזה?

"כן, יש. יש לפני, יש בזמן, ויש אחרי. בזמן ההליכה אתה לא חושב מה יקרה אם עכשיו אני נופל ונוקע רגל, אבל אתה חושב על זה לפני זה. יש גם פחד רחוק מתעייה והתייבשות, או חשש שמקור מים לא יתממש. ויש גם תחושה שאתה לבד, אז כל מרחב האילתור, התימרון, הרבה יותר קטן. זאת הסיבה שלטיולים קבוצתיים אני תמיד לוקח מורה־דרך בדווי. הפונקציה האחרונה שהוא ממלא זה למצוא דרך. הוא

(המשך בעמוד 60)

פסגר באאל

יהונתן גפן

ראש קטן־גדול

לפעמים שואלים אותי נערים בטרם גיוס מה לדעתי הם צריכים לעשות עם הצו גיוס שלהם. יושבים איתי בקפה תל־אביבי, לא רחוק מהים, שני נערים שעובדים על תעודת הבגרות שלהם, ואחד מהם אומר:

"קבלתי צו".

"אני משתתף בצערך", אני אומר לו.

"אני ראש קטן", אומר השני, "אבל הוא רוצה ללכת לקרבי, בגלל החבר'ה". "לאן אתה היית מתגייס אם היית אני?" שואל הראשון.

"אפשר אולי עוד בירה?" אני קורא למלצר.

וזאת אחת השאלות שאני ממש מסרב לענות עליהן משום שמדובר בנושא ערכי שאני מסרב להתערב בו. אין איש בעולם שיכול להחליט על ערכים של אדם אחר, ומשום כך שתי המלים "חינוך לערכים" לא מתחברות לי בראש.

ומעבר לערכים יש פה עניין של חיים ומוות, כי צבא זה לא בדיוק מכון אירובי. מה יהיה אם אגיד למישהו: "לפי דעתי והכרתי הלאומית – כדאי לך להתנדב לשרת בשק"ם", והמתגייס הצעיר יבלע לא בכוונה מצופה עם האריזה או ייחתך מבקבוק אורנג'דה שבור, ואז איזה פרצוף יהיה לי?

לכן אני תמיד אומר: "בוא נדבר על משהו אחר". אבל לפעמים הם ממש לוחצים. אפילו בדואר אני מקבל מכתבים עם שאלות קשות כאלה, כמו למשל מכתב שקבלתי לא מכבר מנער מעיירת פיתוח דרומית: "בקרוב עלי להתגייס לצה"ל, ואני מבולבל. מצד אחד – הייתי רוצה לעשות את המאקסימום למען המולדת, אבל מצד שני – מה היא עושה בשבילי, המכורה הזאת?"

מרוכר באותה עיירת פיתוח ממנה יצא הגדנ"ע לחבוט בילדים פלסטינים קשורים בתור משימת בר־מצווה. ואני לא יודע למה הם פונים דווקא אלי. למה לא לרפול או ליאנוש. מה אני מבין בצבא? אולי הם כותבים לי משום שפה ושם פירסמתי שירים ומכתבים של חיילים מהשטחים. ואני מאמין שהם באמת לא יודעים מה להחליט. הם קרועים בין הרצון לתרום לבין הרצון להיות אנושיים ולא להיקלע למצבים בהם האדם מאבד צלם אנוש ומקבל ראש של קניבל גדנ"עי. וקיימת כמובן גם התשוקה ההיולית והמגוחכת להמשיך לחיות ולבעוט, וידוע ששרות צבאי יכול להפסיק את החיים. גם זה כבר קרה לכמה מהטובים בידידי.

בצד כל חפיסת סיגריות עתירת־ניקוטין: "משרד הבריאות קובע כי העישון מזיק לבריאות". על צווי הגיוס הנשלחים לנערים הנבוכים, לעומת־זאת, לעולם לא תראו תווית מודפסת מטעם שלטונות הצבא: "משרד הבטחון קובע כי בצבא אפשרות למות".

לפני כמה חודשים התבקשתי מטעם עיתון "במחנה", עיתון חיילי ישראל, לכתוב כמה מלים למתגייסים החדשים. כתבתי להם משהו כמו: "רק הומור ישחרר אתכם מהשרות הצבאי. רק בצורה כזאת תוכלו גם לשרת וגם לשרוד". אבל מה יעשו כאלה שאין להם הומור? לאן ילך הנוער הרציני? לעזה?

אין אדם בעולם שיכול להחליט בשבילך למען מה תקריב את חייך, והנשיא האמריקאי היפה שאמר "אל תשאל מה המדינה יכולה לעשות בשבילך – תשאל מה אתה יכול לעשות בשביל המדינה" – חטף כדור ממיתנקש שאמר: "אל תשאל איך הנשיא יכול להרוג אותך – תשאל איך אתה יכול להרוג את הנשיא".

הנוער החייב בגיוס חובה שאני מכיר מתחלק, כמו כל דבר צבאי אחר, לשלושה חלקים:

א. להישאר מחוץ למשחק.

הנוער שמחפש איך לצאת מכל הסיפור הזה. כאלה שמוכנים לקבל את הסעיף "בית כף תף", להיות בלתי כשירים תמידיים, לשחק דפוקים בראש או אפילו להתחפש לחרדים מרוב חרדה. פעם זה היה כתם, היום זה יותר גימיק, משהו כמו לדפוק את מס הכנסה. לאף אחד לא ממש איכפת שהוצאת את עצמך מהמשחק. אני מכיר לפחות נער אחד שיצא מזה ואחרי־כן הלך – על דעת עצמו – לטפל בנערים במצוקה באיזו עיירה דפוקה, והאחראים עליו אמרו שהוא עשה נסים ונפלאות במוסד שבו התנדב לעזור. צעיר זה מהווה דוגמה טובה לאחר שהוא לא משתמט אלא בוחר לעצמו את הצבא שלו. איש לא יוכל לבוא ולומר לו: "אחרים עושים את המוטל עליך", משום שהוא עושה מעל ומעבר למען החברה. אבל לפי הערכים שלו, לא לפי פקודות מלמעלה. ברור שעל כל נער נאור כזה יש לפחות עוד שלושים דראעקס שסתם מתחזים. לספיכים או לפופיק וחולכים לים ולסינרמה שלוש שנים. לא להיות שם בכלל, זאת האפשרות הראשונה.

ב. להיות שם כמה שפחות.

האפשרות השנייה היא להתגייס ולהכנס לקומה – מצב של נימנום תמידי עם נטייה לחוסר הכרה. השרות הצבאי שלי היה כזה, פחות או יותר. מהרגע שהתלבשתי בחאקי סיגלתי לעצמי מין חיוך אדיוטי, ונתתי לצבא לעבור לי מהצד. הייתי ביחידה קרבית אבל לא ידעתי את זה. אחרי שלוש שנים פתחתי את העינים וראיתי שאני כבר לא חייל דפוק אלא אזרח דפוק. התקרמתי.

אבל אני שרתתי בצבא הגנה לישראל הקטנה, לפני שהיתה אימפריה, לפני שהיתה סלוויזיה.

אני לא יודע מה הייתי עושה היום אם הייתי בן שבע עשרה וחצי ורואה כל ערב בטלוויזיה איך כוחותינו מכים את ילדיהם. יכול להיות שהייתי בוחר באפשרות אלף, מתחפש לפסיכי דתי וחוזר הביתה בריקוד חסידי תור־כדי הולת רוק והשמעת צחוקים משוגעים. או אולי, אם היתה לי אותה מודעות פוליטית שיש לי היום, אולי הייתי בוחר באפשרות השלישית:

ג. להיות שם ולנסות להשפיע.

האפשרות השלישית היא דווקא דווקא כן לשרת ביחידה קרבית, דווקא כן להיות שם. משום שרק משם אתה יכול להשפיע על מה שקורה שם. רק שם אתה רואה במו עיניך את התועבה, שכמה שלא יקראו לה "חריגים" היא תישאר תועבה מארץ התועבות. באפשרות הזאת, האפשרות השלישית, בחרו עד כה כ־150 קצינים וחיילים שהתנדבו ליחידות הקרביות והמובחרות ביותר, אבל כשהקרביות והמובחרות נהפכו לתועבה, הם פשוט סרבו לשתף פעולה, נעצרו, נשפטו וישבו בבית־הסוהר הצבאי. מאה וחמישים חיילים וקצינים – זה בערך פלוגת חי"ר פלוס מסייעת. וזאת הפלוגה שלי.

הפלוגה שלי, שהמ"פ שלה הוא כמובן אלי גבע, חייבת להיות בשטח כל הזמן, ולמנוע פוגרומים בכוח הסירוב לשתף פעולה בעיקר כשהפעולה היא, למשל, הטמנת ערבים כחול, זימון ילדים פראחים לסידרת בומבות באף של נער קשור עיניים, ועוד פשעים כהנה וכהנה נגד המין האנושי, שהוא חרא של מין, דרך אגב.

ואל תעצום עיניים, אל תיכנס למצב של קומה, אל תבצע פקודות שהלב שלך מקיא מהן. בצורה כזאת אינך משתמט, אינך שקרן, אתה בן לעצמך. האפשרות השלישית היא אפשרות הגבורה והמרד. חייל שמסרב להשתתף בתועבה נגד עם אחר הוא החייל הקרבי והאמיץ ביותר שיכול להיות. משום שהוא נלחם על דמות פניה של המולדת שלו, שהיא כידוע על הפנים, ועומד על זכותו למחות, למרות שהוא יודע שהוא יחטוף על זה. הוא לא משתתף בפסטיבאל ישראלי, אבל יום אחד – אתם עוד תראו – הוא יקבל את פרס ישראל.

"אתה לא עוזר לנו הרבה", אומר אחד משני הנערים שבאו להתייעץ.

"אני מצטער", אני אומר.

"מתי יש לנו בחינה לבגרות", אומר השני.

"בהצלחה", אני אומר.

רץ, אבל לא יגיע

מאת דן דגוני, ניו יורק

ג'סי ג'קסון לא יהיה הנשיא הבא של ארה"ב, אפילו לא המועמד הדימוקרטי לתפקיד. מה שלא מפריע לו להמשיך לרוץ, להמשיך לחשמל קהלים. "נוכל אדיר", כינה אותו מרצה לאתיקה בסמינר ממנו פרש ג'קסון בלי תואר. "ברנש מרהיב עם כשרון למילים", אמר עליו אחר. כך או כך, מקום של כבוד בשורת השחורים שעשו היסטוריה כבר מובטח לו. "אני מנצח בכל יום", הוא אומר, לא מתרשם מתבוסות במספרים.

ב חיתוך דרמטי סוקרת המצלמה רחוב בהארלם, ניו יורק, שמחסומי משטרה הפכוהו לשטח הפקר. מתקרבת למועמד השחור, בחליפת עסקים כהה, שמרנית, במרכז הכביש הנטוש, מלטפת את פניו העגולים, התפוחים קמעה, מתעכבת לשניה על העיניים המצמצניות, וחולפת על השפתיים הדשנות, עטורות שפם גזוז בקפידה.

"הרחוב הזה הוא אחד ממרכזי סחר הסמים הגרועים בעולם", אומר ג'סי ג'קסון במבטא דרומי מקוטע. "קראק, הרואין, פי.סי.פי., קוקאין. הסמים הורסים את שכונותינו, הורגים את ילדינו". המצלמה מאששת את הדברים בצילומי תקריב של תילי אשפה, בתים שנדונו להריסה ועיי חרבות של בתים שכבר נהרסו.

קאט לג'קסון, ברובע אחר, רובע של החלום האמריקני: שטיחי דשא ירוקים, בתי הנול וגרטל ודברי זעם של המטיף השחור, שמגיפת הסמים אינה פוסחת גם על מבצריו של אדם הלבן.

"כשאהיה נשיא, לא אסתפק באמירת 'לא' לסמים", מבטיח ג'קסון, שהוחזר בינתיים לרחוב הנטוש בהארלם. "אומר 'כן' למלחמה בסמים. זה יהיה חלק לא רק ממדיניות הפנים שלי אלא גם ממדיניות החוץ וההגנה. אנו, בני העם, יכולים לנצח במלחמה על הסמים".

החידוש בדברים טמון לא כל כך בתוכן, כמו בעובדה שזוהות העם שג'קסון פונה אליו תחומה כמסר שמשמיע המועמד, לא כצבע עורו. אם יתברר, שזה הישגו היחיד במירוץ לנשיאות, יכולים נאורי ארה"ב לומר דיינו. כשהוא מדבר על "הסיוע הישראלי לפלישת דרום־אפריקה לאנגולה" קהלו הוא שחור, מיליטנטי. כשג'קסון מדבר על סמים, הוא גורף גם לבנים בני המעמד הבינוני, שיכולים להריח את ריח החשיש העולה מחדרי בניהם ובנותיהם. כאשר הוא משתלח על העוולות הכלכליות הגלומות בחזון הכלכלי של הנשיא רייגן, נאספים תחת כנפיו מסכני שני הגזעים.

עכשיו כבר ברור, שג'קסון לא יהיה מועמד מפלגתו במסע הבחירות לנשיאות, אבל במסע המתרן של שחורי ארה"ב לשוויון זכויות, הוא כבר נחל נצחון אדיר, שמציבו בשורה אחת עם מרטין לותר קינג ורוזה

"ג'קסון דוחה את ההגדרה הפוליטית המקובלת של ניצחון. בשבילו, הריגוש של הניצחון אינו נובע מנתונים מספריים אלא מפרצופים"

פארק, התופרת שסירבה לפנות מושב ללבנים בלבד' באוטובוס באלבמה, ב־1955, והציתה בכך את תנועת המחאה השחורה בדרום.

בפעם הראשונה בתולדות ארה"ב, הצליח שחור להגיע רחוק כל כך במירוץ לנשיאות. בפעם הראשונה הצליח פוליטיקאי שחור, ברמה הארצית, לשכנע בוחרים לבנים רבים כל כך להאזין לדבריו ולהתעלם מצבע עורו.

במערכות הראשונות של הבחירות המוקדמות, היה נדמה שג'קסון אכן הצליח לדלג מעל משוכת הגזע. בסוף פברואר נתקפו יועציו באווריה של חזון אחרית הימים, שנשמע כמו סיסמת פרסומת טובה: נשיא שחור בבית הלבן. מקצוען מערכות בחירות הוזמן בחשאי כדי לייעץ לג'קסון בענייני ניהול מדינה. מומחה אחר נתבקש לספק לכומר השחור רשימת מועמדים לשרים בממשל. הבית בפנסילווניה אווניו 1600, נראה לפתע בהישג יד. במשך כמה שבועות טובים לדמוקרטיה האמריקנית, היה ג'קסון מועמד ממשי לנשיאות, לא סתם מס שפתיים לתנועה לשוויון זכויות לשחורים, שבועון החדשות "טיים" נתן לג'קסון את הגושפנקה הממסדית, כשהדפיס את דיוקנו על השער והכתיר את הכתבה במילים: להתייחס לג'סי ברצינות.

ההתפכחות באה בהדרגה. ברק הנצחונות הראשונים נתעמעם בצל הכשלונות שבאו אחריהם, במדינות שהרכבן הדמוגרפי אילץ את ג'קסון להישען על קולות לבנים בלבד. חלק מהלבנים האלה היו משענת קנה רצוץ, שהגשים את הנבואה, שאמריקה טרם מוכנה לנשיא שחור. בינתיים נהנה ג'קסון מתמיכה בלתי מסויגת רק אצל 'קואליציית הדפוקים' בגיזרה הלבנה: הומוסקסואלים ולסביות, חולי איידס, חלק מהמובטלים, כל אלה שאין להם מה להפסיד לבד מכבלי ממשל רייגן. על רקע זה, צורבים הכשלונות שבעתיים. מילא ניו־יורק, שבה התגייס הממסד היהודי, כצפוי, להכשיל את המתמודד השחור. מה שהכאיב באמת היו הכשלונות במדינות "רצועת החלודה", שמפעליהן מרקיבים באין הון ושאת פועליהן המובטלים התאמץ למשוך במשנתו הפופוליסטית, בקריאות "צליהם" פרולטריות, שניסו לשלהב את אלה שאין להם נגד אלה שיש להם.

(המשך בעמוד הבא)

ג'קסון נהג להודיע לפני בחינות בכתב שהוא "ידבר אותן". הסטודנטים התייצבו מאחוריו, אילצו את המרצה להתקפל: "זה פשוט ג'סי, אתה חייב להניח לו לעשות זאת בדרכו", אמרו.

(המשך מהעמוד הקודם)

בשלב זה של תהליך הסינון הפוליטי, גזר הדין של החישובים האריתמטיים אינו ניתן לשינוי. אחרי תבוסות – מכובדות, ללא ספק – בניו־יורק, פנסילווניה, אוהיו, אינדיאנה, וירג'יניה המערבית, נבראסקה ואורגון, באפריל ובמאי, לא יוכל ג'קסון לגייס מספר מספיק של צירים כדי לזכות במינוי הדימוקרטי בוועידה הארצית של המפלגה, באטלנטה. האמת הזו היתה ברורה כבר לפני הרבה שבועות, הרבה דולרים והרבה מאמצים. ג'קסון, מכל מקום, מוסיף לרוץ.

> **ג'קסון טוען שסעד את מרטין לותר קינג ברגעיו האחרונים. להד"ם, טוענת האלמנה, ג'קסון כלל לא היה לידו.**

"אני מנצח בכל יום", נהג האצן השחור לומר לאחר התבוסות האחרונות. למה הוא מתכוון? "זו אינה התכחשות לנתונים מספריים קרים של מערכת הבחירות", אומר פרשן פוליטי ב"וושינגטון פוסט". "זו דחיה של הגדרה פוליטית מקובלת של ניצחון. כשביל ג'קסון, הריגוש של הניצחון אינו נובע מנתונים מספריים אלא מפרצופים".

ראיתי את ג'קסון בעצרת המונים בהארלם. מגע קצר עם ציבור מביא אותו לרצף [illegible] ריגושים מהירים. הוא משחק את קהלו ביד קלה, ב[illegible]שות של אמן. הוא חש את הקהל והקהל חש אותו. [illegible] חייב לאהוב את ג'קסון כדי להתרשם מהאנרגיה [illegible]ת שהוא מורים

היהודים של [illegible]

מה עושה בתור יהודי טוב [illegible] חירות של ג'סי ג'קסון? אם שמו גארי [illegible] הוא מנהל את מסע הבחירות של המת[illegible]חור ברחבי ארה"ב.

אוסטין, נשיא חברה ליחסי ציבור המתמחה במועמדים פוליטיים, צבר ניסיון רב בשטח. ב־1968, ניהל את מסע הבחירות של יוג'ין מקראתי. ב־1980, עמד אוסטין בראש מערכת הבחירות של ג'ימי קארטר באוהיו. באמצע טיפל במאורות פחותים יותר. עם שחורים הוא מסתדר מצוין. את ילדותו בילה בשכונה בניו־יורק, שבה "שליש היו פורטו־ריקנים, שליש שחורים ושליש לבנים... לא ידעתי שלבנים הם רוב בארה"ב עד שהגעתי לגיל 13", אמר אוסטין בראיון לכתב־העת המקצועי "אדוורטייזינג אייג'".

שני יהודים נוספים מכהנים עתה ב"קבינט הפנימי" של מסע ג'קסון: מארק סטייטע, בן 31, שעבר לספינת ג'קסון לאחר שקפץ מהאוניה המתפוררת של הארט; ואן לואיס, בת 50, אחד מעמודי התווך של המפלגה הדימוקרטית ודמות אם לכל ה"צוציקים" במסעו של ג'קסון. סטייטע הצליח לשכנע את ג'קסון למתן את הבטחתו, שיקצץ ברבע בתקציב משרד ההגנה האמריקני. כרגע מבטיח ג'קסון קיצוץ של עשרה אחוזים בלבד.

לשומעיו. זו מתנה משמיים. בהשוואה אליו, ג'ורג' בוש או מייקל דוקאקיס נשמעים כמו דמוסתנס, בעת שפיו היה מלא חצץ.

אמת, בנאומי ג'קסון יש גם תוכן, אבל זו איכות צדדית במעשה האהבה שלו עם קהל שומעים. הוא קורא לקיצוצים בתקציב הביטחון ולהרחבת השירותים הסוציאליים. הוא אינו מסביר מהיכן יקח את הסכומים הדרושים, ולקהלו, כדרך כלל, לא איכפת. ג'קסון פונה לרגש, לקצב, לחוש הערה. לי הוא הזכיר את אלוויס פרסלי, לאשתו של סנאטור פול סימון, לשעבר אחד המתמודדים על מועמדות המפלגה הדימוקרטית

פשוט לא אוהב יהודים

"איני חושב שג'סי ג'קסון אנטישמי; הוא פשוט לא אוהב יהודים", אומר מייקל לרנר, עורך כתב־העת היהודי הליברלי "תיקון", שהיה אחד העיתונאים היחידים בארה"ב ששוחח עם ג'קסון כמה שעות ברציפות, כמעט ביחידות.

"אם אתה אנטישמי, אתה מחפש במודע דרכים להזיק ליהודים; אם אינך אוהב יהודים, לא תטרח לצאת לרחוב כדי לארוב להם", מסביר מילר. "ג'קסון דומה יותר לאמי מבחינת יחסה לשחורים. היא מדברת על 'שווארצס', הוא מדבר על 'היימיס' (יהודונים)". מפי עורך "תיקון", המצדד בפומבי בחלק ממדיניותו של ג'קסון, במיוחד בסוגיה הפלשתינית, זוהי קביעה רבת משמעות. נראה שאפילו הליברלים היוניים ביותר אינם יכולים להתחמק ממאונו של ג'קסון למתוח ביקורת על ידידו, האנטישמי החשוב לואיס פאראחאן; מהתעלמותו מחלקם של ליברלים יהודיים בתנועת המחאה השחורה בשנות ה־60.

את הכתם השחור של הביטויים הגזעניים "היימי" ו"היימיטאון" (בתרגום חופשי: "יהודון" ו"עיר של יהודונים"), שהשמיע כמה פעמים, משתדל ג'קסון למרק זה שנים, ללא הצלחה מרובה. פרופסור פרנקלין ליטל, מהסמינר התיאולוגי של שיקאגו, שבו למד ג'קסון שנתיים לקראת תואר בלימודי דת, מצטער עד היום שג'קסון החמיץ את הקורס שלו שעסק ביחסים בין יהודים לנוצרים.

"לסלידתו של ג'קסון מיהודים מצאתי כמה סימנים בשיחתנו", מספר לרנר. "כל אימת שהוא שומע את המילה יהודי, האסוסיאציה שמצטיירת במוחו היא יהודי ימני. ג'קסון מוקף יועצים יהודיים ליברליים, אבל כבר בתחילת השיחה, כשהזכרתי את המילה יהודי, העלה ג'קסון את שמם של מוריס אברם (יו"ר ועידת הנשיאים של הארגונים היהודיים הגדולים) ומאיר כהנא.

"כששאלתי על אנטישמיות בקמפוסים שחורים, השיב לי ג'קסון שאין דבר כזה. זו במובן שטות גמורה. אי אפשר להתעלם מהאנטישמיות השחורה באוניברסיטות. אני סבור, שבשביל ג'קסון הבעיה פשוט אינה קיימת. הוא אינו מסוגל לתפוס אותה".

לנשיאות, הוא הזכיר את היטלר. (כעבור זמן, היא התנצלה על ההשוואה).

ג'קסון הוא מטיף במקצועו, בהכשרתו ובנטיית לבו. נאום שהוא נושא באסיפת בחירות נשמע כדרשת יום א' בכנסיה: אותן שאלות רטוריות מצוכות, אותן פניות ל'אחים' ול'אחיות', אותו דגש על שכר ועונש. ב־1964, נרשם ג'קסון לסמינר התיאולוגי בשיקאגו. הוא היה אז בן 23, נשוי ואב. כעבור שנתיים עזב, בלי להשלים את מכסת השעות הדרושה לקבלת תואר בלימודי קודש. (את הכמורה קיבל כעבור זמן במוסד בפטיסטי בשיקאגו, שאינו דורש תואר אקדמי).

ויקטור אבנהאוס, מרצה לאתיקה של הנצרות בסמינר, אינו יכול לשכוח שג'קסון סירב להכין עבודות בכתב כנדרש בקורס. הוא האמין, שג'קסון הוא "נוכל אדיר". כמה ימים לפני בחינות בכתב, נהג ג'קסון להודיע, שהוא "ידבר את הבחינה". כאשר ניסה אבנהאוס לדכא את המרד, התייצבו הסטודנטים מאחורי ג'קסון ואילצו את המרצה להתקפל. "הם אמרו, 'או, לא. זה פשוט ג'סי. אתה חייב להניח לו לעשות זאת בדרכו שלו'", סיפר אובנהאוס לעיתון אמריקני. "היה לו כישרון עצום למילים ולאנשים. ברנש מרהיב עם חוצפה מרהיבה". מרצה אחר תיארו כ"בחור מחשמל".

לימים יתפאר ג'קסון, שקיבל מספיק בקושי בתורת הנאום וההטפה, מפני שסירב להעלות את דרשותיו על הכתב. איום ונורא, קונן "וושינגטון פוסט" בכתבת ריוקן על ג'קסון, "כמו שאלברט איינשטיין נכשל בפיזיקה בבית־הספר העממי, פישל ג'קסון, נואם בקנה מידה עולמי, בתורת הנאום".

כבר בבית־הספר התיכון החל ג'קסון לחלום בלילות על יעוד כמטיף. בסמינר התיאולוגי, עלה שמו באסיפות מרצים כמועמד לסילוק. הוא נעדר משיעורים רבים מדי. תשובתו היתה תמידין המאבק לשוויון זכויות הוא הכתה שלי. זה לא היה שקר. כעת שסטודנטים אחרים למדו על אתיקה של הנצרות, למד ג'קסון על האתיקה של החיים. הוא היה מבלה את ימיו במטהו של מרטין לותר קינג, סייע לו בארגון מצעדי מחאה נגד אפליה בדיור בשיקאגו ודחף את הכמרים השחורים בעיר לייזום "מבצע סל הלחם", שנודע לו כוח מוסרי וכלכלי בשיקאגו.

רוס סנידר, אחד ממוריו של ג'קסון בסמינר, ראה בו כבר אז "נביאה של אמריקה השחורה". ג'קסון, שהאגו שלו גדול לפחות כמו מחוייבותו לעניין השחור, אוהב את ההגדרה. זה שנים הוא מטפח את זכר הקשר בינו לבין מרטין לותר קינג, הנביא האמיתי של תנועת ההתעוררות השחורה בארה"ב. לאחר רצח קינג, בממפיס, טנסי, ב־1968, הופיע ג'קסון בציבור באפודה ספוגת דם, דמו של קינג. ג'קסון טוען, שהוא סעד את קינג ברגעיו האחרונים. להד"ם, טוענת אלמנת קינג, קורטה. היא אומרת, שג'קסון לא היה כלל ליד בעלה בעת מותו.

זו היתה רק אחת הדרכים לרימום עצמי. אחד מהמרצים בסמינר התיאולוגי סיפר בראיון, כיצד התייצב ג'קסון בפתח חדרו והכריז: "עליך להבין, אני מיוחד". ישו היה עניו, חשב אותו מרצה. כיצד יכול האדם השחצן הזה לשאת תואר כומרז תומכיו של ג'קסון אומרים, כי הוא פעל לרימום כבודם של שחורים, לא להאדרת שמו שלו. השחורים היו חסרים אז כוח פוליטי. בהבלטת האגו שלו, אומרים התומכים, פיתח ג'קסון את הביטחון העצמי שלו ושל אחיו. זה היה הבסיס למוטיב 'אני מישהו בעולם הזה', שחוזר ומופיע בנאומי ג'קסון עד היום.

הכומר השחור אמר, כי החל לפתח את מוטיב 'אני מישהו' בעיצומו של "המסע למען העניים", הפגנה גדולה שנערכה בוושינגטון ב־1968, לאחר שקרא את הספר "ישו והמנושלים". דברי ג'קסון על הספר פותחים צוהר לא רק להשקפתו הפוליטית אלא גם חושפים את מקור האנרגיה הפנימית שלו.

עניין משפחתי

עיתונאית שחורה, ברברה ריינולדס, פרסמה ב־1975 את הספר "ג'סי ג'קסון: האדם, התנועה, המיתוס". הספר לא האריך ימים על מדפי החנויות בשיקאגו. היה מי שדאג להורידו משם. הסיבה: הספר מקדיש פרק לשמועות על יחסיו של ג'קסון עם נשים שונות, חוץ מאשתו, ג'קלין לאוונה, אם לחמשת ילדי הזוג.

ג'קסון השווה את השמועות לרכילות שהפיצו סוכני אף. בי. אי., בכללם אדגר הובר, על חייו האישיים של מרטין לותר קינג, קודם שנרצח.

המתמודד השחור חוזר וטוען, או כעתה, כי השאלה הזו אינה עסקו של איש. "שאלות מוסריות פרטיות הן עניין שבין המועמד, משפחתו, מצפונו ואלוהים".

"הספר עוסק בחיים כשהגב דחוק אל הקיר", סיפר ג'קסון בראיון. "ייתכן שאין לך כסף לשלם שכר דירה, דלק לחימום, תרופות, מזון או בגדים. נותרת אתה עצמך, בלי שום דבר שאפשר לקלף. חשוף מול העולם. אבל גרעין נשמתך הוא משהו ממשי. אתה אולי עני, אבל, בעיקרו של דבר, אתה מישהו.

"זוכרני שבוקר אחד, בעיצומו של 'המסע למען העניים', ניצבתי על משטח המטען של משאית, ואנשים הביטו בי, בחיפוש אחר מקור השראה. ירד גשם. אני זוכר את הפנים, בעיקר נשים וילדים. לא היה בידי מזון לתת להם. לא יכולתי לתת להם כסף.

(המשך בעמוד 60)

ארוחה "קיבוצית", בין עין־גב לתבור

על חוף הכנרת, סמוך למעגן הספינות, עם מרפסת ענקית הפונה לים ומפרצון מלאכותי שמעליו מעופפים שחפים המצפים ללחם שזורקים להם הסוערים – שוכנת המסעדה של קיבוץ עין־גב, אחת הגדולות וההמוניות באיזור. מדי שבת בצהריים היא מגישה לא פחות מ־800 ארוחות, ובשנה – כ־120 אלף ארוחות. לערך בשעה עשר בבוקר נפלטת מיורות־השמן הממוחשבות שבמטבחה המודרני סדרת הדגים המטוגנים הראשונה. לערך בשעה חמש אחה"צ נשלפת משם סדרת הדגים האחרונה, והסמבטיון הזה חדל לזרוק את דגי האמנון.

הארוחות במסעדת עין־גב סטנדרטיות, ומבוססות בעיקר על דגי אמנון שלמים או על "פילה" אמנון, שהוא, למעשה, דג שסולקו ראשו ועצמותיו. תמורת עשרים שקלים לערך אתה מקבל שם דג עם צ'יפס ושתייה. יש, כמובן, גם מנות ראשונות האופייניות למסעדה הישראלית המצוייה, כמו חומוס וסלט חצילים.

אולם תפארתה של מסעדת עין־גב אינה על החומוס והטחינה. את אלה תאכלו במקום אחר. התרכזו בדגים: עשויים כהלכה, ללא כל תיחכום וללא שום "טאץ'" של טבח בעל מעוף. למרות המוניותו של המקום והאוטובוסים של התיירים והטיילים המנחיתים שם את מטענם האנושי בכמויות נכבדות, השרות במסעדה ענייני ומהיר. מיתקני־הצלייה המתקדמים פולטים שם במכה אחת עשרות דגים בדרגת צלייה אחידה.

המסעדה הגדולה והפופולארית הזו זכורה לכמה וכמה מוותיקי הארץ הזו כסככה מאולתרת מתחת לעצי אקליפטוס, שהחלה פועלת עוד באמצע שנות הארבעים, כשקיבוץ עין־גב היה ישוב מבודד על חופה המזרחי של הכנרת; כשהתחבורה אליו היתה רק בדרך הים; כשמסעדות בארץ הזו לא היו חזיון נפרץ כמו היום; כש"תרבות האכילה בחוץ" עוד לא היתה אפילו בחיתוליה; כשמסעדות־דגים היתה אצלנו חזיון נדיר ביותר.

◆

באותם ימים עשה החבר גרשון כהן, איש הכבנות של המשק, את הצעדים הראשונים לקראת פתיחת משהו הדומה למסעדה. כשהיה רואה את הספינה הבאה מטבריה ידע כי מצויים עליה כמה טיילים, ואז נחפז למעגן למכור להם מפרי המשק, בעיקר בננות. כשצלחו עסקיו עבר לשלב השני: סביב עץ האקליפטוס הגדול הציב מושב של עץ, גרר לשם פרימוס ומחבת ועם התקרב הספינה – המקשרת את הקיבוץ המבודד עם ה"עולם הגדול" – נפח בפרימוס, חימם את השמן והמתין עם סלסלת דגי כנרת ללקוחות. את מחיר הארוחה גבה לפי יכולתו של הסועד. ליהפנים שבין הסועדים קבע מחיר נמוך, ומי שנראה בעל יכולת שילם יותר.

אט־אט החלה מזללת הדגים המאולתרת הזו להתפרסם. הדגים היו טריים, ישר מהרשת, כמו שאומרים. הישיבה מתחת לאקליפטוס, סביב הפרימוס של גרשון, עם השיחות והסיפורים של הטיפוסים השונים והמשונים שהתקבצו שם, נהפכה לפולקלור. "הדגים של גרשון" צברו מוניטין. הוקם צריף, את הצריף החליף מיבנה קשיח, המקום גדל והורחב עד שניכנתה המסעדה הנוכחית.

מה שנותר מאותם ימים רחוקים הוא עץ האקליפטוס הזקן הניצב עד היום בפתח המסעדה, וכן מחבת הברזל של גרשון עליו השלום, אותו שומרים במשק כמזכרת לימי החלוציות.

פונדק דברת: טרי, נקי ובלי "מלכודות". (צילום: שמואל רחמני).

סנוב, ובדברת כבר היית?

מסעדת מסוג אחר היא פונדק דברת של קיבוץ דברת, בצר הכביש עפולה־כפר־תבור. במקום נוף הכנרת "מגישים" כאן את נופי עמק־יזרעאל, הרי הגליל התחתון והר־תבור, המורקר בהתעגלותו לא הרחק מהפונדק. גם במקום זה מנחיתים לארוחה ולהתרעננות את תיירי־האוטובוסים. אך מרבית הסועדים והלוגמים הם עוברי־אורח, היודעים מנסיונם שמצפה להם פה מקום מסודר ומטופח, בו הם בטוחים מפני "רמאויות קטנות" וממלכודות למיניהן, ושהאוכל שיקבלו יהיה טרי ונקי.

◆

את הפונדק הגדול והמשוכלל הזה הקים לפני שנים חבר המשק זאב. ממזנון קטן חסר־יומרות הוא נהפך להיות אחד מפונדקי הדרך הטובים המפוזרים לאורך כבישי הארץ. הטבח הוא אלברט, שהגיע ארצה כעולה חדש מהולנד, והתקבל לעבודה במקום כשכיר. לאחר שנתיים עזב, אולם כעבור זמן לא רב חזר וביקש להתקבל כחבר במשק. כך, מזה שמונה שנים, הוא חבר הקיבוץ והטבח של הפונדק. פונדק דברת – מראשוני פונדקי הדרך במתכונת הנפוצה היום בתחנות דלק – פתוח משבע בבוקר ועד רדת היום.

ארוחות הבוקר, השתייה והנגיסה הקלה וכן ארוחות הצהריים המלאות – הכל בשרות עצמי, בכלים חד־פעמיים נאים. מה שזקוק למיגון וכיסוי, ארוז במעטה פלאסטי שקוף. מודעות תברואתית גבוהה. בצהריים, מי שאינו רוצה ארוחה בשרית, לרשותו צלחות צמחוניות. למשל: תפוד ממולא בפטריות וגבינה צהובה. אחד המרקים המבוקשים ביותר שם הוא מרק הגולאש.

מנת הבשר היקרה (14 שקל) והיוקרתית ביותר – שוק אווז ברוטב תפוזים. פחות יקרה ומומלצת – אפרוח ממולא באורז, קינמון וצימוקים. מי שאוהב דגים יכול ליטול ללא היסוס את דג נסיכת הגילוס, האפוי יחד עם ירקות וזיתים. במכתר הבשרים אתה מוצא, בין היתר, כשר צלי, "גולאש־התבור", עוף עם נבטים, נקניקיות "קראנץ'". לקינוח אתה יכול ליטול מן הקרונית עוגות מאפה־בית, מוסים, פירות העונה. מיתקן למים צוננים מוצב בחדר האוכל, ואינך "חייב" לקנות שתייה אם אתה מסתפק באלה.

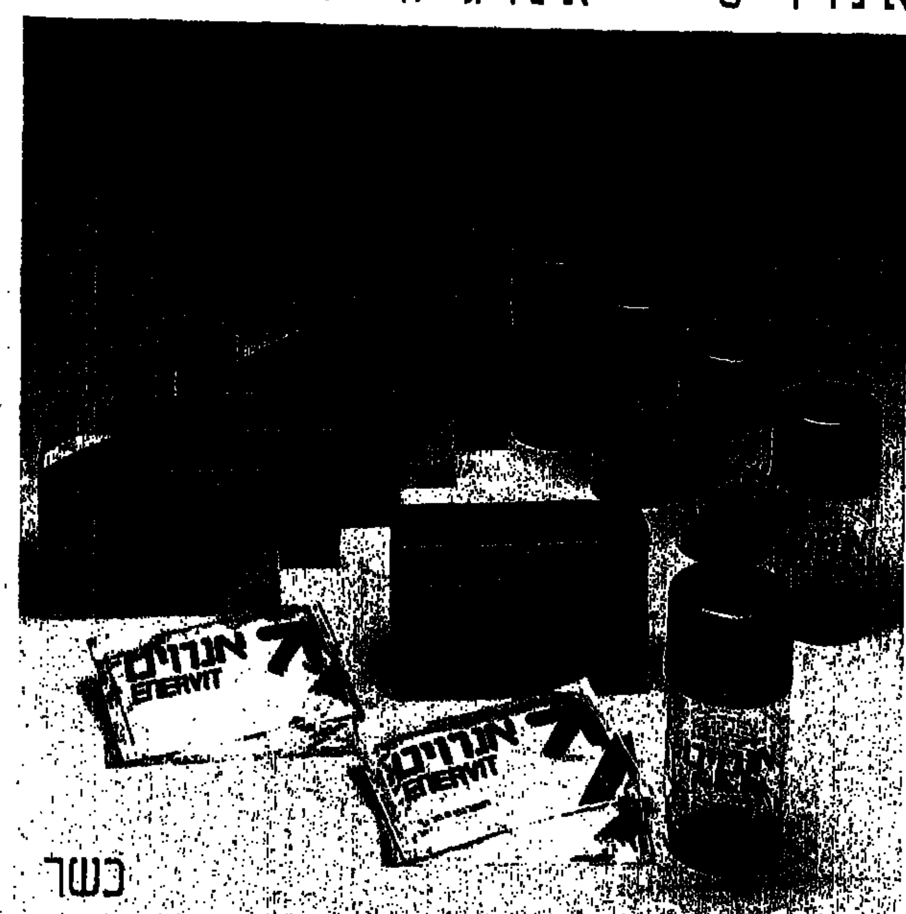
אין לפונדק דברת תעודת הכשר, אבל – לדברי אנשי המשק – הבשר שהם רוכשים הוא כשר ומקיבוץ טירת־צבי, ואין הם מערבבים בשר ומוצרי חלב. מחירים לדוגמה: מנת חומוס – 2,5 שקלים. מנות עיקריות – בין 7 ל־8 שקלים. דג – 10 שקלים.

מאו"ל

אנרויט

המוצר היחיד שהופך שומנים לאנרגיה

אנרויט = אנרגיה + ויטמינים

ENERVIT

יצרן: also איטליה

יבואן: גאמידה (ישראל) בע"מ

ניהול השיווק: שווקים חדשים
החברה לפיתוח שווקים בע"מ

בנק דיסקונט ממשיך לפתח את שרותי הבנקאות הביתית (HOME BANKING) וליזום חידושים טכנולוגיים שיחסכו לך זמן וטירחה. והחידוש האחרון: טלבנק מקוון- שרות המוצג לראשונה בישראל ומאפשר לך לקבל ישירות מן המחשב מידע מגוון: יתרות בחשבונותיך, שערי ניירות ערך, מטבע חוץ ועוד.

חייג לטלבנק ואתה קשור ישירות למחשב שיענה לך בקול אנושי. המחשב ימסור לך את כל שרותי המידע של הטלבנק מ־8.00 בבוקר עד 10.00 בלילה, לנוחותך.

אנחנו מתקוונים אליך - בבית, במשרד, בחו״ל, במילואים, בנופש, בכל מקום, אפילו במכונית.

טלבנק מקוון היא חמילה האחרונה בשרותי בנק בעלם והוא חלק מהשרותים המגוונים שמעניק לך ״טלבנק דיסקונט״.

בוא תעשה הכרה עם כולם:

■ טלבנק - מנויים

הצטרף כמנוי לשרות ״טלבנק דיסקונט״ ובחר לך קוד אישי סודי. באמצעות ה״בנקודי״ תוכל לקבל מידע שוטף על תנועות ויתרות בכל חשבונותיך: עו״ש, חסכון, מט״ח, ניירות ערך, פקדונות שקליים ועוד. והכל עד 10.00 בלילה. כמו כן תוכל לתת הוראות שונות ולבצע את רוב פעולותיך הבנקאיות, 24 שעות ביממה.

■ טלבנק - עסקים

שרות מורחב ומיוחד לבעלי עסקים, בעלי מקצועות חופשיים ומנהלים. השרות כולל את כל השרותים למנויים ובנוסף:

- מידע והוראות בחשבונות עסקיים.
- פעולות בסכומים גבוהים.
- קשר ישיר בין המחשב האישי שלך ומאגרי המידע של הבנק.

מחיר המנוי על ״טלבנק מנויים״ או ״טלבנק עסקים״ - 1.5 ש״ח לחודש בלבד, לחשבון עו״ש.

■ טלבנק ״הקו הפתוח״ לכל לקוחות דיסקונט

כלקוח של בנק דיסקונט עומד לרשותך ה״קו הפתוח״. חייג 03-639888 ואתה בבנק. תוכל לתת הוראות שונות ולבצע את רוב פעולותיך הבנקאיות וללא קבלת מידע, מכל טלפון, מכל מקום, בכל שעה והכל חינם!

שעות השרות האישי ב״טלבנק דיסקונט״:
בימים א׳-ה׳ 8.00-22.00.
בימי ו׳ וערבי חג 8.00-13.00.

לפרטים והרשמה הכנס לכל אחד מסניפי דיסקונט או טלפן:

03-639888

דוקטור שווייצר של האינדיאנים

שמה של רות וולטר דה טישאואר, רופאה יהודיה בת 78, מוכר ואהוב בין האינדיאנים בבוליביה כפי שהיה שמו של ד"ר אלברט שוויצר מוכר ואהוב באפריקה השחורה. בת למשפחה מתבוללת מגרמניה, היא ובעלה נעצרו ב־39' על־ידי הגסטפו ובקושי הצליחו לצאת ולהגיע לבוליביה, שם הקימה רות מרפאות לטיפול באינדיאנים. כל חייה ברחה מזהותה היהודית, ולישראל הגיעה עתה לראשונה בעידוד ד"ר צפרא סיריק מקיבוץ ברעם. "בוליביה היא ביתי למרות שאני זרה", היא אומרת. חייה הוקדשו לטיפול באינדיאנים, וביניהם היא גם רוצה לסיימם.

מאת יצחק בן־חורין

רות וולטר דה טישאואר אולי לא תיכנס לאינציקלופדיות כגירסה מודרנית של אלברט שוויצר, אבל בהרי האנדים של בוליביה, ברמת האלטיפלנו, בגובה 3750 מטרים, נישא שמה של "הדוקטורה" – כך קוראים לה האינדיאנים – על כנפי הקונדור כבר שלושה דורות. שם היא ערך שנחרט בתודעה האינדיאנית, וזכה לכבוד שבדרך־כלל שמור לאלים.

הדוקטורה כבר בת 78. אמנם אגדה בחייה, אך אינה מייחסת לעצמה תכונות אלמוותיות. בתקופה האחרונה היא מנסה ללמוד מהאינדיאנים את הטכניקה המיוחדת שעוזרת לזקניהם לסיים את חייהם במועד הנראה להם. אלא שבינתיים עשתה מעשה המנוגד להשקפתה ולדרכה – ב־10 במאי נחתה לביקור ראשון בחייה בישראל. כשתארה את המיפגש הראשון עם ישראלים כמטוס שהביאה ארצה, ניסתה תחילה לשמור על ריחוק גמור ("אני חשה צער כלפי האנשים חסרי הבטחון האלה"), וכך גם כששיחזרה מיפגש ראשון עם קרובי משפחתה כאן ("זו היתה הפתעה. לי אין יחס חם לקירבה ביולוגית, ואילו הם ממש רוצים לקרב אותי אליהם. זה נראה לי מוזר").

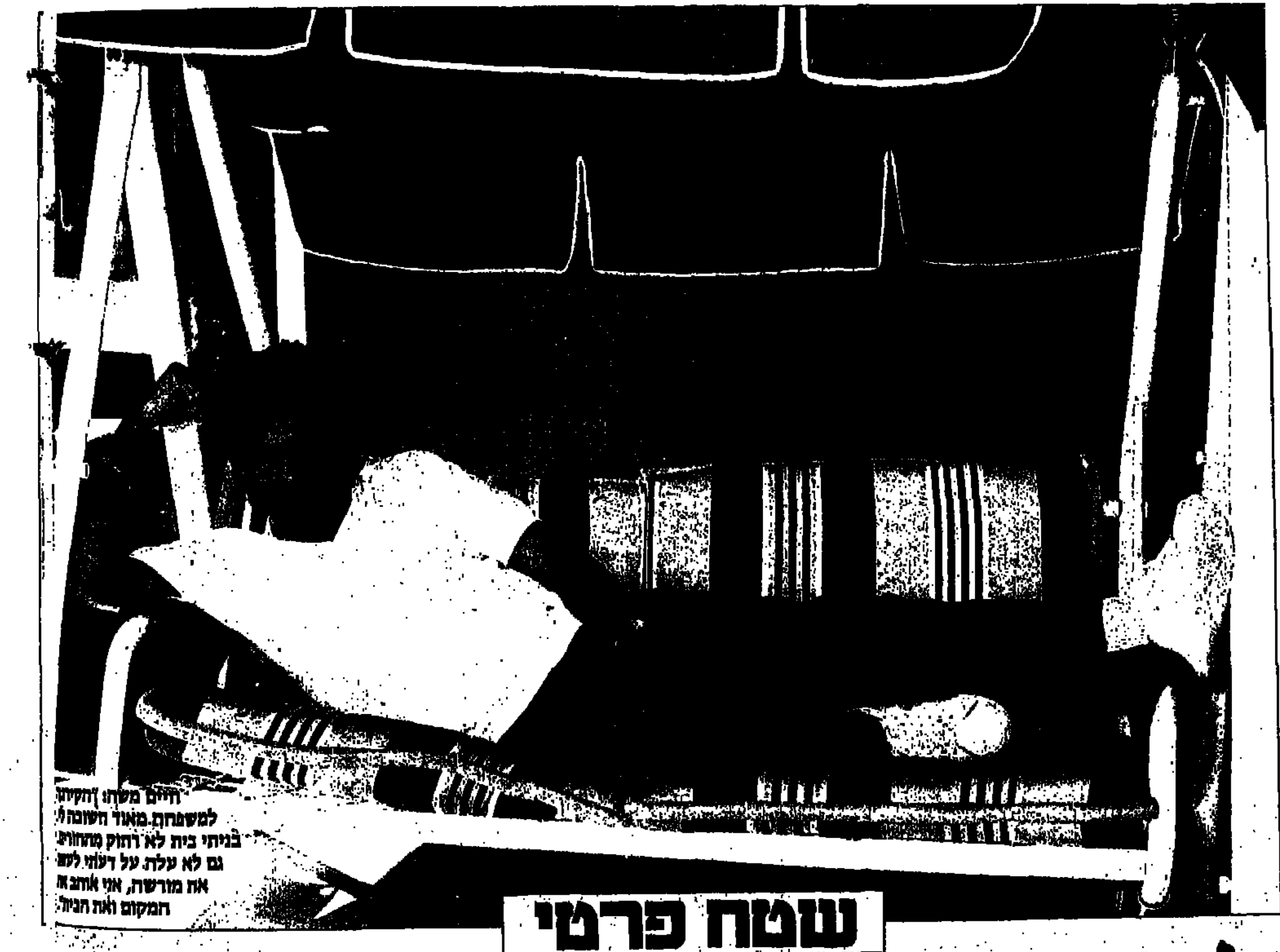
הדוקטורה מנסה לשלוט ברגשותיה, אך היחס החם והפמיליארי של מארחיה בארץ הזליש, כנראה, את מנגנוני ההגנה שלה. היא לא מצליחה לעכל מה שקורה לה כאן. "בוליביה היא ביתי למרות שאני זרה", היא ממהרת להדוף כל ניסיון להבקיע דרך לליבה.

אל תתפשו אצלה הוראה במישגה בסיסי, ודאי לא אחרי שעשתה מעגל חיים מרתק בקרב האינדיאנים בג'ונגלים של היונגאס. גם לא כשהיא מודה "כל חיי פחדתי מהזהות היהודית שלי. מאז נמלטתי מגרמניה הנאצית פחדתי להיחשף כיהודיה. חשבתי שזה לא בטוח. בשנים שלפני קום

ד"ר רות ב"ביקור בית" בבוליביה (בצילום הקטן) ובעת ביקורה לא מכבר בישראל (צילום: ראובן קסטרו): "הורי החדירו בי את הרעיון שאני אזרחית העולם".

"יש לי 130 אלף תיקי אינדיאנים מטופלים במשך שלושה דורות. טיפלתי באב, בבן, ועכשיו בנכד ובנין. הם קוראים לי דוקטורה אבואלה (דוקטורה סבתא). אבל אף אחד לא חי לעד. מה שנשאר לי זה להעביר את הבטחון והידע לצעירים העוזרים לי".

לפני שהתחלתי להופיע הייתי ביישן לא הייתי מדבר. הייתי שורק

חיים משה: "הקירבה למשפחה מאוד חשובה לי. בניתי בית לא רחוק מההורים. גם לא עלה על דעתי לעזוב את מורשה, אני אוהב את המקום ואת הבית"

לשיר זה כמו סם. וכל השאר זה כאילו תנועת סיבובית מהבמה. הכיף שלי זה להופיע עם סאונד טוב ותאורה נכונה והעיקר – המון קהל ששר אתי. ואם הייתי יודע גם לנגן טוב וללוות את עצמי – זה היה מושלם. לשיר זה לתת את הנשמה. אתה נהנה קודם כל מהיכולת שלך ואחר־כך מתגובת הקהל. זה לא מליון דולר. זה יותר. רק שימשיך ככה.

כשאני יורד מהבמה, אני הכי פשוט שיכול להיות, אבל אף פעם אין ניתוק גמור. נשמעתי טוב בכל המקומות? איך הגיב הקהל? התאורה היתה בסדר? זה מה שמעניין אותי. אחרי מופע אני קופץ לפגוש חברים, יושב במקומות שמכירים אותי. האמת היא שאני קצת ביישן, לא נכנס לכל מקום. לפני שהתחלתי להופיע הייתי עוד יותר ביישן, לא הייתי מדבר בכלל. הייתי שורק.

כשאני בא הביתה, אני מכסה את הילדים, מנשק אותם וסוגר את הלילה. זה הדריל האחרון. אני לא יכול להירדם מוקדם. שם סרטים בוידאו, קורא עיתונים. עובר על כותרות, נעצר בבידור, פה ושם קורא כתבה שמעניינת אותי, עוקב אחרי דברים שקרו. לפעמים מתרגזים או כואב הלב, אבל אני לא מתערב בפוליטיקה. יש לנו פוליטיקאים טובים, אני משאיר להם את העבודה. הם לא מתערבים אצלי, אני לא מתערב אצלם. לא יוצא להפגנות פוליטיות, לא שר בשביל מפלגות. שר במופע לעזרת חולים, נכים, ילדים פגועים.

בערב שאני לא מופיע יש חובות שהצטברו, חברים, משפחה. מדי פעם יוצאים למופע או הצגה, קומדיה. מעניין אותי כל דבר שהוא אמנותי, אבל שיהיה קליל, אני לא רוצה שזה יכביד עלי בראש. אין לי כוח לחשוב ולהסתבך. אני עסוק במחשבות על דברים אחרים, הראש עסוק בעבודה כל הזמן. פה ושם אני מצליח ללכת למופעי זמרים. אנריקה מאסיאס, דלארס, יהורם גאון, שלום חנוך. אני שומע כל תקליט חדש שיוצא, לפחות פעם אחת. ויש לי כמה קסטות קבועות במכונית, דלאראס, שאותו אני שומע כל הזמן, אסתר עופרים. אני אוהב לשמוע את יהורם גאון, אריק איינשטיין, מוסיקה ישראלית־ישראלית, שירים שאתה מרגיש שזה לא אמריקה, שאנחנו בישראל. אני אוהב מוסיקה יוונית וספרדית ובעצם שומע כל מוסיקה.

שטח פרטי

חיים משה

זמר

בן 32. גדל ולמד בשכונת מורשה. התחיל את הקריירה כזמר שמחות ומועדונים. התפרסם ב"לינדה" ו"אהבת חיי". מרבה להופיע בארץ ובחו"ל. עשה שני מופעי יחיד, הקליט 11 תקליטים. בין שיריו הידועים "תודה", "כל נדרי", "תן לזמן ללכת", "ואולי" ועוד. נשוי, אב ל־3 בנים. גר במורשה.

כשאני רוצה שקט ולא יכול לסבול אפילו שידברו אלי, אני מעביר למוסיקה קלאסית. לפעמים מקשיב לפאריד אל אטרש או אום כולתום, אבל אם יש משהו יותר מעניין בתחנה אחרת, אני מעביר. וכמובן, מוסיקה תימנית, אבל אותנטית, שאני מרגיש אותה. לא דברים כמו 'רוק תימני'. אין דבר כזה. אני אוהב את המוסיקה התימנית כמו שאני מכיר אותה, כמו ששמעתי מזוקנים שלנו. אני מרגיש את ההרגשה שלה, מרגיש מאיפה זה בא. כשיושבים יחד, בשבת חתן, למשל, יש דברי תורה ויש שירה, זה שר וזה עונה ואני מילדות אהבתי את זה, וגם היום, לשבת עם זוקנים בשבת, הם אנשים מאוד חכמים ונעימים. למדתי מהם המון.

החופשות שלי מצטברות. כשאפשר – אקח את כל החופש, עכשיו, אם יש לי יום־יומיים חופש, אני מרגיש שאני צריך כבר לשיר. כשאני בחו"ל להופעות, אני מרגיש יותר חופשי. אני אוהב להיות בדרום אמריקה כן זה כמו להיות באילת. רק באילת הראש שלי מתנקה, משהו קורה איתי. אני מרגיש טוב.

אני אוהב לעשות שופינג, ופה בארץ אני אוהב לעשות שוק. לא יוצא לי הרבה אבל כשמזדמן, אני אפילו לא שואל אם צריך. נכנס לכרמל או לתקווה, ממלא את האוטו ענבים, אפרסקים טובים. וכבר רואה

"אני לא מתערב בפוליטיקה. יש לנו פוליטיקאים טובים, אני משאיר להם את העבודה. הם לא מתערבים אצלי, אני לא מתערב אצלם"

מה המוטו שלך? כדי להצליח צריך לעבוד קשה.
היית רוצה לקום בבוקר ו...? לא להיות עייף.
מה ההצלחה הגדולה שלך? מופע בפארק לפני שלוש שנים.
מתי אתה נבהל מעצמך? כשאני צרוד.
מתי אתה לא יכול לסבול את עצמך? כשאני עייף.
באיזה מצב אתה שונא להימצא? מביך.
באיזה מצב אתה אוהב להימצא? אחרי הופעה טובה.
על מה אתה גאה? ידע בתנ"ך.
אילו תכונות אתה מעריך? יושר וצניעות.
מה מקומם אותך? שקר.
את מי אתה מכבד? את הורי. ומעבר לזה אני חושב ומשתדל לקיים – לכבד כל אדם שמכבד אותך.
אילו אנשים הרשימו אותך במיוחד? הזמר היווני יורגו דלאראס.
את ידו של מי אינך מוכן ללחוץ? בינתיים אני לוחץ את ידו של מי שמושיט אותי לעברי.
מה קושר אותך לאנשים? אמינות.
בחברת אילו אנשים אתה מרגיש נוח? בקרבת חברים קרובים ומשפחה.
מי החברים שלך? אנשים נוחים, נחמדים ואמינים.
יש לך שונאים? אני מקווה שלא.
מה היתה נקודת המיפנה בחייך? נישואי לאשתי יפה.
מה היו ההחלטות החשובות בחייך? כשהחלטתי לפני כחצי שנה לפנות לדרכי שלי והכיווּנים שלי.
על מה אתה מתחרט? שלא המשכתי ללמוד.
מה מוציא אותך מהכלים? רעש מסביבי.
מה לא מוסרי בעיניך? היטפלות לקשישים ולחלשים.
למה אתה מכור? למוסיקה. זה זורם בדם, אין מה לעשות.
מה החולשות שלך? ביישן.
מה עוזר לך להתרכז? שקט.
מה מביך אותך? כשמסתכלים עלי הרבה.
מה נותן לך הרגשת בטחון? הופעה טובה מול קהל טוב וחם.
מה מערער את בטחונך? אי קבלת משוב חוזר מהקהל.
מתי אתה צוחק הרבה? כשאני נמצא בחברה טובה.
מה אתה אוהב לעשות עם ילדיך? כשאנחנו בבית בזמן הפנוי – לנגן ביחד.
איך אתה [redacted] את עצמך? בשינה.
מה התחביב שלך? ספורט.
באיזה ספורט אתה עוסק? כדורגל וכושר.
מה המאכל החביב עליך? מרק תימני אצלי אמי.
מהו סוג הבילוי החביב עליך? אצל חברים קרובים בבית.
מה אתה אוהב לקנות? בגדים יפים.
איזה סגנון? איטלקי־צרפתי, וגם בארץ יש אופנה טובה. בקיץ אני אוהב ללבוש צבעים קרים; להופעות – שחור־לבן זה העניין.
אילו קיבלת בוחטה של כסף, מה היית עושה? עוזר לחלשים ונפגעים.
מה רצית להיות בילדותך? זמר.
מהו זכרון הילדות החזק ביותר שלך? לימוד בחדר.
מתי התבגרת? כשראיתי שהקהל דורש הרבה וחייבים כל הזמן לתת מעצמך עוד ושוד.
מה היה להוריך שאין לך? שלווה.
מה קיבלת מהבית? מסורת שהיא מאוד חשובה וחינוך טוב.
יש עוד משהו שאתה רוצה ללמוד? לנגן.
מה עוד אתה רוצה מהחיים? אני מרוצה. לא הייתי רוצה את זה אחרת, רק לעשות את זה עוד יותר טוב.

בדמיון איך הילדים שלי מחזיקים את זה, כמו [illegible] בפרסומת. [illegible]

גם בבגד אני אוהב לקנות. [illegible] אוהב את הבגד הטוב. [illegible] פעם זה היה גם [illegible] בבית. תמיד היית [illegible] אני אוהב שכל מה שאני [illegible] אלה שלא אצליח [illegible]

ספורט. משחק כדורגל פעם־פעמיים בשבוע ומשתדל לעשות כל יום 10 דקות כושר. זה חשוב, אחרי הזילילות של הלילה. אני אוכל פעם ביום, אבל לפעמים, אחרי הופעה, מגרד לך, פתאום בא לך איזה לוקוס טוב ואתה מוחק אותו עם בירה, שתיים. איזה פרי, שקדים, לפעמים עוברים אצל חבר טוב שנולד לו בן וטועמים.

"לפעמים המתח בעבודה כל־כך גדול שאני יכול להבין אמנים שנפלו לכל מיני שטויות. קשה להחזיק למעלה. מספיק שאתה רואה את אלפי העיניים המסתכלות בך ואתה יכול ליפול".

אם אני מצליח לא לאכול בחוץ – אני אוכל בבית. אשתי מבשלת 10. וביום שישי, אצל אמא, חובה. בלי האוכל שלה – אין שבת. הקירבה למשפחה מאוד חשובה לי, ולכן גם בניתי בית לא רחוק מההורים. גם לא עלה על דעתי לעזוב את מורשה, אני אוהב את המקום ואת הבית.

הבית זה רק יפה. היא קובעת מה נקנה, איפה נשים. היא בוחרת. כשבחרתי אשה, בחרתי משהו עם טעם ואני סומך במאה אחוז על הטעם שלה. אנחנו יושבים בעיקר למטה, לרוב במטבח. אם יש יותר מ־3־4 אורחים, יושבים בחוץ. אבל במטבח נעים. זו תכונה תימנית, שאתה רוצה את האורחים שאתה אוהב קרוב־קרוב, לא להפסיד אותם לרגע, ובלי פורמליות.

אני מגיע הביתה סחוט. העבודה הזאת מתישה. זה לא עבודה גופנית אבל זה מעייף. לפעמים המתח כל־כך גדול שאני יכול להבין אמנים שנפלו לכל מיני שטויות. קשה להחזיק למעלה. מספיק שאתה רואה את אלפי העיניים המסתכלות בך ואתה יכול ליפול. כל היום מסתובב סביב ההופעה. לא ההופעה של אותו ערב אלא המחשבה על העתיד, מה אני עושה בתקליט הבא, למשל, איך אני כותב, מה אני כותב, שיתופים.

"הבית זה רק יפה. היא קובעת מה נקנה, איפה נשים. היא בוחרת. כשבחרתי אשה, בחרתי משהו עם טעם ואני סומך במאה אחוז על הטעם שלה".

מעט עיקר העבודה היה לשיר. אבל ככל שמתקדמים, צריך לעבוד גם על דברים אחרים. היום יש לי משרד משלי ואני אוהב להיות מעורב בעניינים. אוסף חומר, עובר על דואר, מתקשר עם מלחינים, לומד טקסטים. אני אוהב טקסטים מהחיים, אמיתיים, ושהלחן יהיה מלודי. מאוד הייתי רוצה שיהיה לי משהו כמו שיר הרעות. זה שיר שעושה לי צמרמורת. אני שר כמו שאני חושב. הראש שלי בריא. אני שלם עם כל שיר שהקלטתי.

לפני ההוספה אי־אפשר לדבר אתי. אני מתוח, מחכה לאות, יודע שהקהל מחכה. הביקורת בעיתונים זה לא כל־כך משנה לי, והתרגלתי. אבל לביקורת של הקהל אני מאוד רגיש. אם 999 אומרים שהיית הכי־הכי ואחד אומר שלא היה משהו מיוחד – הוא גמר עלי את כל הערב. אני מופיע כמעט כל לילה ואני אוהב את זה. אוהבים אותך, מחבקים אותך, נותנים לך פרחים, הקהל חם. התגובה שלו גורמת לי להרגיש שאני רוצה לעשות את זה יותר טוב. לשפר עוד ועוד, להוציא מעצמי את הכל.

ראיונה: נורית ברצקי
צילום: שמואל רחמני

דוקטור שווייצר

(המשך מעמוד 35)
המדינה, גם אילו הציעו לי מישרה מכובדת בישראל – לא הייתי באה. לפני ארבע שנים ביקשתי מאוסקר, הנכד שלי, לא לנסוע לישראל. פחדתי".

אפשר לחשוב שבוליביה היא גן עדן שקט ושהחיים בקרב האינדיאנים בטוחים יותר?

"האינדיאנים לא מאיימים עלי. שם אני אחראית למה שקורה ושולטת בעניינים. כשאני אומרת שפחדתי לבוא לישראל, כוונתי לכך שפחדתי מהשאלה היהודית – לא מהבעייה הערבית. יש לי פחד מהזהות היהודית. אני סבתא זרה בבוליביה, אבל זו עמדה טובה. נכדי חושב כבוליביאני. מעולם לא רציתי לבוא לישראל".

ד"ר סיריק: "הרבה אינדיאנים מוכנים לעשות בשבילה הכל. היא שלחה אנשים ללמוד, העניקה להם מילגות".

ובכל זאת באת?

"צפרא נתנה לי אומץ".

ד"ר צפרא סיריק, 38, היא כירורגית בבית־החולים בצפת והרופאה של קיבוץ ברעם, רב־סרן בצבא, שופטת בינלאומית בתחרויות כלבים, עורכת הירחון לכלבים. אשה מרתקת בזכות עצמה. מוצ'ילרית שחרשה את דרום־אמריקה עם תרמיל על הגב והגיעה אל הדוקטורה בבוליביה לראשונה בשנת 1979.

צפרא: "ישראלי שעבר בבוליביה שמע שאני רופאה וסיפר לי על אשה מיוחדת במינה שפעם עזר לה לתקן פנצ'ר והיא השאירה לו כרטיס ביקור. הוא לא ידע עליה הרבה, רק שהיא רופאה שעובדת עם האינדיאנים. התקשרתי אליה והיא הזמינה אותי לקליניקה שלה בלה־פאס. מצאתי אשה בסביבות השבעים, מהגרת מגרמניה שיושבת בבוליביה כ־40 שנה. בתחילה היתה לי תחושה לא טובה. לפני־כן, בראש, 'קיטלגתי' את כל הגרמנים שיושבים בדרום אמריקה כאקס־נאצים".

ד"ר רות טישאואר נולדה ב־1910 להורים יהודים מתבוללים בעיירה קטנה בפרוסיה, וגדלה בקניגסברג באווירה קוסמופוליטית. אביה היה מרצה וחוקר תולדות מצרים העתיקה. "הורי החדירו בי את הרעיון שאני אזרחית העולם. הם עצמם חיו גם באנגליה ובמצרים, ובביתנו בגרמניה ביקרו אורחים רמי מעלה. זמרי האופרה של ברלין היו בני־בית אצלנו. לא הרגשנו צורך להיות אחרים", היא מספרת.

כשבגרה יצאה רות למילאנו ללמוד רפואה, ובתום לימודיה שבה לגרמניה ונישאה לוולטר טישאואר, גם הוא בן למשפחה יהודית מתבוללת.

ב־1939 נעצרו בני־הזוג בידי הגסטפו בגלל היותם יהודים. "והפחד ההוא קיים בי עד היום. במשך שנים היו הזכרונות חוזרים אלי עם כל צלצול של פעמון הדלת. פחדתי מכל רחש בכניסה לבית. הייתי אז אשה צעירה בהריון, והם באו ולקחו אותי לכלא. התינוק שכבר היה לי נשאר לבד בבית. מאז, למרות שגופי נשאר שלם, היתה לי תחושה של אובדן בטחון. אני – שלא חייתי חיים יהודים – בכל זאת הגיעו אלי. השנה היתה 1939. עדיין לא דיברו על הפתרון הסופי, רק על סילוק היהודים מגרמניה. אמרתי לחוקרי: 'אם אתם משחררים אותי, אני מסתלקת מגרמניה עם משפחתי'. ניהלתי מו"מ עם הגסטאפו כשאקדח מכוון לרקתי. הצלחתי לשכנע אותם".

בני הזוג נמלטו לאנגליה בחוסר כל, ושם נולדה בתם אווה. יום אחד ראתה רות בעתון מודעה על מישרה פנוייה באוניברסיטת לה־פאס. המשפחה הקטנה הצטופפה בספינה שפניה לצ'ילה יחד עם עוד כמה מאות פליטים, ומשם המשיכה לבוליביה ברכבת. משהגיעו ללה־פאס ציפתה לרות אכזבה. המישרה שהובטחה לה ניתנה לאחר. אבל לאחר חיפושים הצליחה להשיג עבודה במרפאה של הצלב האדום וטיפלה במשפחות הדיפלומטים האירופים בבירה. בהדרגה החלו להגיע אליה גם אינדיאנים, שלטיפול בהם הקדישה ערב בשבוע. זה היה הסכם שבשתיקה עם הממונים עליה. במשך הזמן התפרסם שמה ביניהם, והאינדיאנים החלו לצבוא על פתחי המרפאה.

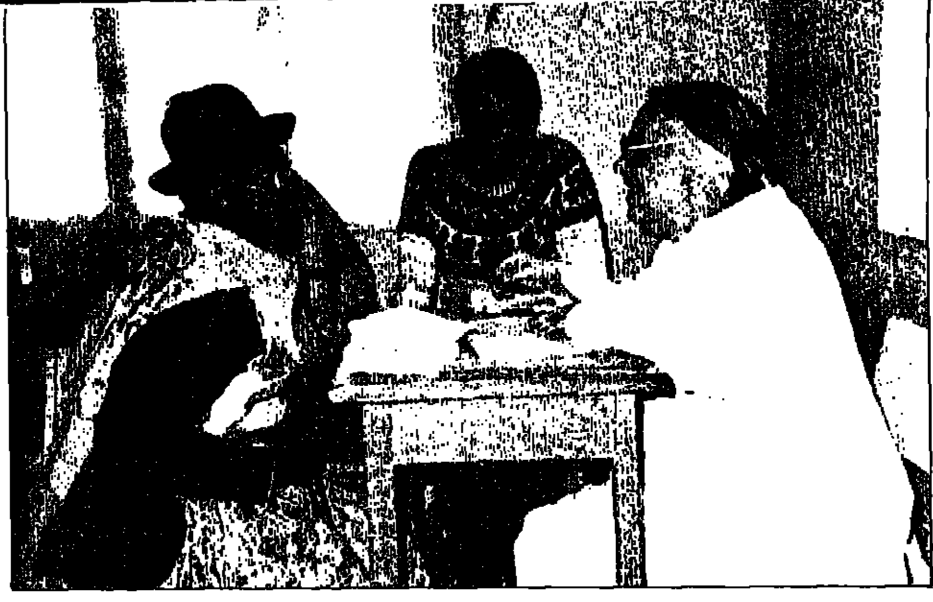
"ב דרך כלשהי כל רופא מפתח אוכלוסיית מתרפאים שמרגישים טוב איתו והוא מרגיש טוב איתם. האינדיאנים ואני הרגשנו טוב ביחד. ההיכרות שלי איתם החלה לפני 40 שנה. בבוליביה היתה אז מהפכה. הם נפלו פצועים בכבישים, ואמבולנסים הביאו את הפצועים אלי".

מה לך ולהם?

"בני שבט איימרה אמורים להיות מלוכלכים, לא מנומסים, לא מתורבתים, אבל הם מתנהגים אלי נפלא ואני מרגישה ביניהם יותר נוח מאשר בקרב הלבנים. קשה לי להסביר את זה. אני אוהבת את פילוסופיית־החיים שלהם. את הנינוחות שהם משרים. הלבנים בבוליביה לא אוהבים את היחס הזה שלי לאינדיאנים. הם עצמם פוחדים מהם. הם פוחדים אפילו מילד אינדיאני".

והלבנים פיטרו אותה. כעבור זמן סולקה רות מהעבודה – לפי גירסה אחת כיון שניצלה את הטריטוריה הניטראלית של מרפאת הצלב האדום למעורבות ב"עניינים שהשתיקה יפה להם" עם נציגי השירותים החשאים הבריטים.

עדיין קשורה למימסד, היא החלה לעבוד במשרד הבריאות של בוליביה, השתתפה בהקמת בית־הספר הראשון לעבודה סוציאלית בלה־פאס הבירה והיתה נציגת בוליביה באגודת הרופאים הפאן־אמריקנית. במקביל פתחה בשנת 1946 את המרפאה שלה "גרנד־פודר" (כוח גדול), שמאז נהפכה למוסד ברובעי העוני של לה־פאס. שם מעניקים לאינדיאנים – מלבד טיפול רפואי – גם ייעוץ משפטי חינם. עניי העיר צובאים על המקום הספרטני מדי יום שני. מגיעים לשם אנשים בלי תעודות לידה, בלי מסמכים, שלא לדבר על ביטוח רפואי. גם מקרים המוגדרים כפליליים. הדוקטורה עוזרת להם לשמור על זכויותיהם. ברחובה הראשי של לה־פאס הקימה מרפאה נוספת לקבלת לקוחות תמורת תשלום סמלי. לעתים היא אף שולפת כסף מכיסה לעזור לחולה לשלם בעבור בדיקה מעבדתית.

ה"דוקטורה" במרפאתה שבמרומי האנדים: "ישבתי בכפר תחת עץ ספאיה, ואנשים הגיעו אלי מכל עבר. השמועה עשתה כנפיים. אחרי 48 שעות במקום השתכנעתי שצריך להקים שם מרפאה".

הידיעה שהאינדיאנים הם הזקוקים במיוחד לידע הרפואי שלה התחזקה כאשר – בראשית שנות החמישים – הגיעו אליה נציגי כפר מהאלטיפלנו, הרמה המישורית במרומי האנדים, מסביב לאגם טיטיקקה (הימה הגבוהה ביותר בעולם), וסיפרו לה שמאז עזב את המקום הרופא־המיסיונר האחרון חלפו 17 שנה, וטרם הגיעה אליהם עזרה רפואית במקומו.

כמה מלים על בוליביה, ארץ של פומות, יגוארים, קופים, נשרים וקונדורים. זו גם ארצם של חמישה מליוני בני־אדם, רק שמינית מהם לבנים טהורים, צאצאי הספרדים – כובשי הארץ במאה ה־16. הלבנים הם השולטים בכלכלה. מחצית האוכלוסייה הם אינדיאנים טהורים, צאצאי האינקה, והאחרים – בני תערובת, פועלים מקצועים ובני המעמד הבינוני.

רוב האינדיאנים מדברים בלשונותיהם, אינם יודעים קרוא וכתוב, מתגוררים בהרים ומנהלים אורח חיים פרימיטיבי. הם מרבים לגדל וללעוס את עלי צמח הקוקה ממנו מופק הקוקאין, המיוצא משם בכמויות־ענק, במיוחד לארה"ב. לאינדיאנים הקוקה הוא מקור לאנרגיה, אמצעי לשיכוך תחושות של רעב וקור. אין כמעט כבישים סלולים באיזור האלטיפלנו.

"כל חיי פחדתי מהזהות היהודית שלי. מאז נמלטתי מגרמניה הנאצית פחדתי להיחשף כיהודיה".

ד"ר טישאואר חשבה על הקשיים האלה וקשיים רבים אחרים כאשר באו אליה נציגי כפר ביונגאס, הג'ונגל שבמורדות המזרחיים של הרי האנדים, והציעו לה שטח אדמה עליו תוכל לבנות בית ולשבת בקירבם. וכך היא מספרת: "אמרתי להם שאבוא לראות עד כמה הם צריכים רופא. הדרך מלה־פאס ליונגאס היא שש־שבע שעות נסיעה קשה בדרכי עפר על עברי פי תהום. נוף מטריף, אבל מסוכן. בכל פעם שאני נוסעת לשם יש לי תחושה שאו־טו־טו אני מידרדרת לתהום. ישבתי בכפר תחת עץ ספאיה, ואנשים הגיעו אלי מכל עבר. השמועה עשתה כנפיים. קמנו בבוקר ומסביב היו המוני אנשים שצעדו ברגל יומיים ואף שלושה כדי להגיע אלי. אחרי 48 שעות במקום השתכנעתי שצריך להקים שם מרפאה".

היא קנתה שטח אדמה ובנתה עליו בית פשוט, עשוי טיט. סביבו נטעה גן טרופי סבוך, היטתה פלג מים להשקייתו ואפילו בנתה בו בריכה. בעצם הבנייה היה רצון ללמד את האינדיאנים, להרגיל להם כיצד אפשר להטות מקור מים, להניח צינור השקייה.

אחרי־כן הגיעו אליה נציגים מהאלטיפלאנו. רמה יבשה, תנאי חיים קשים. גם הם ביקשו שתבוא אליהם, והיא הסכימה. בהדרגה התגבשו סידורי עבודה קבועים באיזור היונגאס, בכפרי הטיטיקקה ובלה־פאס הבירה.

מספרת הדוקטורה: "יש לי צוות של 11 איש. ה־GMC יכול להסיע 12, ובנסיעה בהרים אין איש בודק כמה אנשים יושבים במכונית. אין משטרת תנועה בג'ונגל", מצטחקת הישישה, "יש לי 130 אלף תיקי אינדיאנים מטופלים במשך שלושה דורות: טיפלתי באב, בבן, ועכשיו בנכד ובנין. הם קוראים לי דוקטורה אבואלה (דוקטורה סבתא). זה הכל טוב ויפה, אבל אף אחד לא חי לעד. מה שנשאר לי זה להעביר את הבטחון

(המשך בעמוד 40)

דוקטור שווייצר

(המשך מעמוד 38)

והידע לצעירים העוורים לי. עכשיו עושים אצלי סטאג' ניו־זילנדי, גרמנים, בוליבים. התקופה שהם עושים איתי מוכרת להם כסטאג' רשמי".

במרפאות פועלים לצידה בהתנדבות פרופסור לרפואת שיניים, סטודנטים לרפואה ועורך־דין. הצוות שהתגבש במשך השנים החל לצאת איתה למסעותיה בהרים – פעם בשבועיים לשלושה ימים לג'ונגלים של היונגאס, פעמיים בשבוע לכפרים ברמת אלטיפלאנו הצחיחה.

ד"ר צפרא סיריק היתה שם חודשיים, עזרה לדוקטורה בעבודתה ואף יצאה עם המשלחת לכמה נסיעות מקצועיות ביונגאס. "המרפאות שלה נערכות בחוץ, באוויר הפתוח. שם היא בודקת חולים. האינדיאנים מפחדים מכל דבר בלתי ידוע. הם מרגישים בטחון בסביבתם הטבעית, בחוץ. מסרבים להתפשט. רק בדיקה גינקולוגית מתבצעת בחדרים. המחלות הנפוצות ביותר בהרים הן שחפת, מחלות ראומטיות, מחלות כיב, שילשולי מעיים. הטיפול כולל מתן תרופות וזריקות. הדוקטורה כמובן דוברת איימרה – הניב האינדיאני המקומי. רוב האינדיאנים מדברים בניב זה ואינם דוברים ספרדית".

מה משלמים האינדיאנים תמורת הטיפול?

"אין חוקים בעניין. כל אחד מגיע עם מה שיש לו, נותן לפי יכולתו. אחד מביא שלוש ביצים, אחר – חופן תפוזים או שקית של פולי קפה. הדוקטורה מקפידה לקבל את השכר באופן אישי מכל אחד, לפני שהיא מתחילה בטיפול. היא גם מכריזה על כך בקול רם.

"הייתי רואה עלבון לעצמי לדרוש מאינדיאני כסף במקום לקבל ממנו מוצר שביצירתו או בגידולו הוא השקיע עבודה".

כשמישהו מביא אשכול בננות משובח, היא מציינת את זה בפומבי. האינדיאנים אינם נעלבים. להפך. זה נותן להם גאווה. היא גם מקפידה לרשום בפנקס מה שקיבלה מכל אחד. הצוות עורם הכל בשקים, והסחורה מתחלקת בין הרופאים המתנדבים".

ומי משלם עבור התרופות והבדיקות?

ד"ר סיריק: "כשצריך לשלוח מישהו לבדיקה בעיר, הדוקטורה מוציאה כסף מכיסה ונותנת לו. את הכסף והתרופות היא מקבלת מהשילומים מגרמניה ומתרומות. היא מוציאה על הפציינטים שלה כל מה שיש לה. מדובר באינדיאנים הכי עניים בבוליביה, אבל בעיניה הם כלל אינם פרימיטיביים, אלא עניים ומדוכאים. היא אוהבת אותם וחושבת שהם אנשים בריאים במיוחד מבחינה נפשית, בעלי תפיסת עולם פשוטה ובריאה".

בעת ביקורה בארץ נעלה הדוקטורה סנדלי אינדיאנים, עליהם אמרה בגאווה: "הסנדלים הם תשלום בעבור ריפוי. אני מקבלת מהם קפה, גרעינים, אבוקדו, תירס, תפוחי־אדמה, ביצים ובשר. הייתי רואה עלבון לעצמי לדרוש מאינדיאני כסף במקום לקבל ממנו מוצר שביצירתו או בגידולו הוא השקיע עבודה, ומחשיב אותו לדבר הטוב ביותר שהיה יכול להעניק לי בעבור הטיפול".

מדוע הם אינם באים למרפאה שלך בעיר?

הדוקטורה: "יש אנשים שאינם מסוגלים להגיע אלי לעיר, אז אני מגיעה אליהם לג'ונגל. כשמזמינים אותנו – אנחנו נוסעים".

רשת טלוויזיה אמריקנית צילמה לא מכבר את הדוקטורה בסרט וידאו מרתק. צילום אחד: הרכב שלה חוצה מכשולי מים, מתמרן על סף מדרונות מאיימים. הדוקטורה, נעולה בסנדלים אינדיאנים ונושאת סל אינדיאני – תיק הרופא שלה – מגיעה לנקודת ריכוז, עוזריה מציבים כסא ושולחן עליו מניחים את כרטיסיות המטופלים, והאינדיאנים מתחילים לזרום.

צילום שני ממקום אחר: שוורים, מחרשות־עץ, כפריים עובדים בתנאים פרימיטיביים. הדוקטורה עוצרת בדרך, נותנת לחקלאים החדשים ציוד וחומר הדרכה. צילום שלישי: פסגות באנדים. קור מקפיא עצמות. מדליקים מדורה ומקרבים אליה גזע עץ – תחליף לכסאות נוח כהם מתפנקים במקומות אחרים אנשים בני גילה. הדוקטורה מתיישבת על גזע העץ, משכלת רגליה ואוכלת עם בני המקום.

כמה מהפכות התרחשו בבוליביה מאז באה לשם הדוקטורה אף אינה זוכרת. כל השנים הקפידה להתרחק מהזדהות פוליטית עם צד זה או אחר. אהדתה היתה נתונה לאינדיאנים. לא פעם מצאו אינדיאנים מבוקשים שהסתתרו אצלה. מסכת היחסים שלה עם השלטונות הרשמיים רגישה. היא עדיין חלק מהמימסד הרפואי של בוליביה, אך גם מהרופאים הראשונים בעולם השלישי שהכניסו לשימוש בקרב נשות האינדיאנים (כבר בתחילת שנות ה־60') התקנים תוך־רחמיים למניעת הריון, למורת רוחם של השלטונות והכנסיה.

רות וולטר דה־טישהאור, אשה נערצת, עד לפני כשנה, בטרם החלו להציק לה בעיות ראייה, עדיין נהגה בעצמה ב־GMC שלה בג'ונגלים של בוליביה.

ד"ר סיריק: "הרבה אינדיאנים מוכנים לעשות בשבילה הכל. היא שלחה אנשים ללמוד, העניקה להם מילגות. נכחתי פעם בטכס סמלי. הדוקטורה הצליחה לשכנע ועד של כפר לעבור מגידול קוקה לגידול ירקות. הבטיחה לעזור להם בהנחת צנרת והשגת ציוד שהיה נחוץ לעבודה. בסך הכל היא יקית. עד שלא התאסף אצלה כל הועד עם ספר הפרוטוקולים שלהם וכתבו וחתמו והצהירו שהם חדלים לגדל קוקה – לא הרפתה. ככל ששהיתי במחיצתה יותר, ככל ששוחחנו יותר, כך הוקסמתי יותר מהאשה, מאורח חייה, מהשלמות שבה היא עושה את הדברים. ב־1979 הייתי אצלה בזמן הפיכה צבאית. היא המשיכה בשלה".

וולטר, בעלה של רות, לא הצליח בעסקיו בבוליביה. אחרי זמן מה לא עמד יותר בשגעון של אשתו לנושא האינדיאני ושב לגרמניה. לפני שלוש שנים שכב חולה וגלמוד במוסד גרמני, והיא – בגדלות נפש אופיינית – החזירה אותו אליה ללה־פאס וטיפלה בו במסירות עד שנפטר.

הדוקטורה לא דיברה מעולם על ישראל, אבל לפני תשע שנים ראתה ד"ר צפרא סיריק בספרייה שלה בלה־פאס ספרי ביוגרפיה של גולדה ובגין. "היא פשוט קוראת הכל. יודעת המון. היה נדמה לי שהיא מתגוננת מפני היהדות שלה, מסתתרת מפניה. זו אשה שמקבלת עיתונות מכל העולם. היא תמיד בעניינים. עד כדי כך שהיא מכירה את כל הדקויות הפוליטיות המסובכות שלנו בארץ. בשנה שעברה באתי אליה לביקור והבאתי לה את 'בדרך לעין־חרוד' ו'מלחמת שולל'. היא התקשתה בראייה, אבל לא ויתרה, קראה את הספרים בעזרת זכוכית מגדלת – מלה־מלה – עד באותו לילה. מיד אפשר היה לנהל איתה שיחה עליהם. היא קלטה את הפואנטות. היכולת הזו להבין מנטליות של עם אחר, שפה אחרת, אורח־מחשבה אחר, זה כשרון שנולדים איתו. אשה בת 78 יושבת בג'ונגלים של בוליביה ומבינה מה רצה עמוס קינן, מחבר 'בדרך לעין־חרוד', לומר, שחבר'ה בתל־אביב לא תמיד מבינים".

אשה חכמה עם ניסיון חיים עשיר, אינה מחפשת תעודות והכרה מימסדית. כשהיא נלחצת לקיר בעניין ישיבתה בהרי האנדים, אומרת בפשטות ש"מישהו צריך לעשות את זה". יש לה שישה נכדים. את האהוב עליה במיוחד היא מכשירה ללכת בעקבותיה. הוא לומד עכשיו רפואה ומכין עצמו לעבודה עם האינדיאנים.

ד"ר סיריק: "כשנודע לי שהיא יהודיה התחלתי ללחוץ אותה מדוע לא עלתה לארץ ישראל, ושיחקנו ב'נדמה לי' – מה היה קורה אילו באה. היא אמרה שודאי היתה מוצאת עצמה מטפלת בבדואים בנגב, ואני אמרתי שודאי היתה מטפלת בעולים במעברות. לפני ארבע שנים הגיע לארץ הנכד הבכור שלה, אוסקר. הוא למד חקלאות בהונדורס ובא לקורס ברחובות. משהו זז אצלו בעקבות הביקור. צצה אצלו הנקודה היהודית המודחקת".

קשר מיוחד נרקם בין הדוקטורה מהג'ונגלים לרופאה הישראלית, קשר שמתעלם ממרחקים ומפער גילים. ד"ר סיריק אומרת: "היא יכולה היתה להיות סבתא שלי, אבל בחלק מהדברים יש לה ראש יותר פתוח מאשר לי. הקשר בינינו הוא לא של שתי רופאות, אלא של שתי יהודיות. היא הציעה לי לבוא לעבוד איתה. זה החמיא לי, לא לאגו המקצועי אלא לאגו האישי. שקלתי את ההצעה והחלטתי שעניי עירי קודמים. לא יכולתי להינתק מהארץ. עבודה כזו צריך לעשות בנפש שלמה וחפצה. אמרתי לעצמי שעם כל הסיפוק שב'הצלת העולם', הארץ תחסר לי. אני אמשיך לנתח בהדסה תל־אביב ובבית־החולים בצפת. החלטתי לא להיכנס להרפתקה. לעומת זאת פעלתי במרץ לארגן ביקור של הדוקטורה בישראל".

כל השנים מאז נפגשו שמרו השתיים על קשר מכתבים הדוק. ד"ר סיריק שלחה לדוקטורה משלוחי תרופות ומוצ'ילרים ישראלים, קצינים, יוצאי יחידות קרביות, שעזרו לאינדיאנים בפתרון בעיות טכניות של עברת צינורות מים וכדומה. הדוקטורה התלהבה מהטיפוס הישראלי שהגיע אליה. אשתקד, לאחר שלושה התקפי־לב ולאחר שבעיות הראייה שלה החמירו, נסעה ד"ר סיריק לבקרה. אז גם התברר שלדוקטורה יש קרובים בארץ, בני־דודים שברחו מהנאצים לארץ־ישראל ומתגוררים בגבעתיים ורחובות. היא לא התראתה איתם מעולם.

"השנה היתה 39'. עדיין לא דיברו על הפתרון הסופי... ניהלתי מו"מ עם הגסטאפו כשאקדח מכוון לרקתי. הצלחתי לשכנע אותם לתת לנו ללכת".

פעם בשנתיים נהגה הדוקטורה להגיע לביקור של נוסטלגיה במלון "צנטרל" בציריך, משם היתה ממשיכה לגרמניה להסדרת משלוחי תרופות לבוליביה – תרומת ארגונים וולנטריים וכנסייתים. לפני חודשיים שלחה לה ד"ר סיריק משלוח תרופות גדול, תרומת המיפעל הישראלי "טבע", אז גם הצליחה לשכנע אותה לתכנן ביקור בארץ – אם יצליח ניתוח העיניים שעמדה לעבור. הניתוח הצליח בעין אחת והדוקטורה נחתה בארץ.

עובדי מיפעל "טבע" שבכפר־סבא הופתעו למראה הישישה המוורה שפניה צרובי־שמש, דוברת במבטא גרמני חזק, שבאה לבקר אצלם ביקור גומלין, אות תודה למשלוח התרופות שהעביר המפעל כתרומה לטיפול באינדיאנים הרי בוליביה.

בערב שבת הוזמנה להדליק נרות בקבלת שבת שנערכה בקיבוץ ברעם, קיבוצה של ד"ר סיריק. המעמד היה מרגש. היתה גם התרגשות רבה במיפגש הדוקטורה עם בני־משפחתה שלא הכירה. ההתרגשות הגיעה לשיא בירושלים, שם ניגשה לכותל והניחה עליו את ידה, ואחר־כך – בעת ביקור ב"יד ושם" – ממש התמוטטה. בכתה. ההדחקות, ההתחמקויות, הפחדים מהזהות היהודית – הכל פרץ החוצה.

אבל אין זה סיפור עם "האפי־אנד" על בת אובדת החוזרת לעם היהודי. הדוקטורה קשרה את גורלה עם גורל האינדיאנים בבוליביה ורוצה למות כמותם, לצידם, בהרי היונגאס, במורדות המזרחיים של האנדים. ד"ר צפרא סיריק אומרת: "היה ברור לי כשהזמנתי אותה לישראל שאין זה סתם טיול. היו לי כוונות לקשור אותה חזרה לשורשיה היהודים. מבחינות מסויימות הצלחתי. נכון, היא אמרה שבשבילה זה מאוחר מדי, אבל הפצרתי בה שלפחות תעביר את המסר שלנו לנכדיה".

יצחק בן־חורין

כמו חולה המופיליה במפעל סכינים

מאת יאיר לפיד

הוא לא יהודי, לא מניו יורק, אבל הוא נורא־נורא מצחיק: רובין ויליאמס. האיש שכנראה הפסיד את האוסקר השנה ע "בוקר טוב וייטנאם", בגלל שברח מהבית עם האומנת של הבן שלו, דוחס שלוש שעות בכל שעת חיים רגילה. הוא מופיע ב"סטנד־אפ קומדי", עובד על הצגה לברודווי, על סרט נוסף והכל בקצב היפר־אקטיבי של טירוף משתולל, בשליש מהשרוול. אנשים פשוט בוכים מרוב צחוק, ורק הבן שלו אומר לו לסתום את הפה כשהם רואים ביחד סרטים ישנים.

רובין ויליאמס כגארפ, ב"עולם לפי גארפ" (בתצלום הגדול, משמאל), כאדריאן קרונר בסרט החדש "בוקר טוב וייטנאם" (בשני התצלומים למטה), ב"מוסקווה על ההדסון" (משמאל למטה) וכפופאי מצוייר בכרזת פרסומת לסרט (למטה במרכז)

טוב, אם אתם נורמלים, או לפני שהתחלתם לקרוא את הכתבה הזאת הסתכלתם בתמונה. תהליך טבעי, ויש אינספור מחקרים שמנתחים את העובדה המרתקת שהעין האנושית חושבת שתמונה מושכת יותר משורה של מילים העומדות זו בצד זו, רק מפני שאני שמתי אותם שם. התגובה המתבקשת שלכם לתמונה של רובין ויליאמס היא שאתם מכירים אותו מאיזשהו מקום, אבל אתם לא זוכרים מאיפה. התשובה היא שראיתם אותו בסרט "העולם לפי גארפ", יחד עם המריל סטריפ לעניים הזאת, גלן קלוז, ששיחקה שם את אמו, האחות הפמיניסטית. מאז לא שמעתם עליו ולא ראיתם אותו, אבל זה זמני.

"בוקר טוב וייטנאם", זה שם סרטו החדש של ויליאמס, עליו הוא קיבל את פרס "גלובוס הזהב", וגם כמעט אוסקר. לארץ הוא והסרט, לא ויליאמס) יגיע בקרוב, עניין של כמה חודשים. הסיפור הוא פשוט, ומה שנחמד – הוא גם אמיתי. כתחילת שנות השישים הגיע לווייטנאם שדרן רדיו בשם אדריאן קרונר, שגוייס לכדי להגיש תוכנית בתחנת השידור הצבאית. כשקרונר הגיע לתחנה שידרו בה בעיקר ר"שים ומוסיקת חתונות מעצבנת. הוא הביא איתו מהבית שורה של תקליטי רוקנ'רול – שנחשבו אז "מושחתים" – וסגנון הגשה שבמושגים של אותם ימים, בצבא, נחשב למטורף לחלוטין. קרונר הנ"ל נהג לפתוח את התוכניות שלו בצרחה איומה לתוך המקרופון: "בוקר טוב וייייט־נ־אם", ולא היה חייל באותה ארץ מקוללת שלא צרח איתו. מדי פעם ניסו הממונים עליו להעיף אותו הביתה, אבל אז היו המארינס מודיעים שהם מתכוננים לבוא לבקר בתחנה, והם בהחלט יהיו במצב רוח רע, וגם "הכומתות הירוקות" מסרו שהם עלולים להתעצבן, או ויתרו לו. בסופו של דבר לקרונר נמאס מזה שהצנזורה מכריחה אותו לשדר שקרים וחצאי אמיתות, והוא התחיל להסביר למאזינים שלו מה, לדעתו, באמת קורה בסייגון. או הגנרלים אמרו לו שהוא הגזים ושלחו אותו הביתה.

בסרט עצמו, כדי להפוך את הסיפור לקולנועי יותר, הוסיפו לסיפור גם בחורה וייטנאמית וקצת ענייני פצצות, אבל כסף הכל המפיקים ניסו להיצמד למקור, ורק הוסיפו לו דבר אחד – את רובין ויליאמס.

כמה ימים אחרי שיצא הסרט לאקרנים, שודר בטלוויזיה האמריקנית ראיון עם התסריטאי, ששלף איזה שלושה עמודים מול המצלמה ואמר שזה התסריט, וכל היתר הם אילתורים של ויליאמס. דווקא החלק שאמור היה להיות משעמם קצת – הקטעים של ויליאמס מול המקרופון – הפך להיות החלק המצחיק. הוא פשוט ישב שם, ושלף, מתוך המוח הקודח שלו, עיסה מסיכת לחלוטין של רפליקות מטורפות למחצה ומצחיקות בלי סוף. מה שמוסיף להצחקה היא העובדה

(המשך בעמוד הבא)

ויליאמס בסרט "פופאי". אשף בתיכנון של הבלתי מתוכנן.

(המשך מהעמוד הקודם)

שגם בלי הערות של התסריטאי, ברור לך, כשאתה יושב מול המסך, שוויליאמס ממציא, תוך כדי דיבור, את מה שאתה שומע.

האילתורים של ויליאמס הם תכנון של חוסר תכנון. המפיק שבחר אותו לתפקיד ידע, מראש, שהוא מביא איתו את האפשרות לרדת מהפסים. בארה"ב ויליאמס הוא אחד מהמפורסמים בענף האמנותי החשוב ביותר שהומצא, מאז לקח איזה הומוספיאן מקל שרוף בקצה והתחיל לצייר על קיר המערה – הסטנד־אפ קומדי.

על הנייר לא היה לרובין ויליאמס שום סיכוי להיהפך לקומיקאי במות מצליח. היו חסרים לו שני המרכיבים העיקריים: הוא לא יהודי, והוא לא מניו

"אנשים טוענים שאני יודע לספוג אותם לתוכי. לפעמים זה גורם לי להרגיש כמו 'טמפקס' ענק, אבל זה כנראה נכון".

יורק. ויליאמס נולד בדטרויט, כבנו היחיד של מנהל בחברת "פורד". הוא גדל בבית ענק, עם אומנת כושית ו־20 אלף תיילי עופרת. דטרויט ידועה בשני דברים: הראשון, היא בירת תעשיית המכוניות האמריקנית. השני – אחוז הפשיעה בה הוא הגבוה ביותר בארה"ב. אחרי החשיכה היא קצת מזכירה את ביירות ברעשים, אבל היא קרבה יותר מסוכנת. ברגע שוויליאמס היה מסוגל ללכת בלי שהחיתולים יפריעו לו – הוא נסע לניו יורק, והתחיל ללמוד משחק בג'וליארד.

בשנה השלישית המורים שלו התייאשו מזה שהוא חשב שגדול המחזאים בהיסטוריה היה גראוצ'ו מרקס ולא שייקספיר, והעיפו אותו מכל המדרגות. הוא מלמל משהו כמו "אני עוד אראה לכם", אסף את העצמות, וב־76' הגיע לסן פרנסיסקו. שם עבד במלאכתם הקלאסית של כל השחקנים המובטלים כאשר הם שחקנים מובטלים – רחיצת כלים. בינתיים התחיל לעבוד על הופעת היחיד שלו. בשלב מסויים זכה לקידום מרשים, והפך להיות בארמן. שם, על הדלפק, הכיר את אשתו לעתיד, ואלרי

(בינתיים היא כבר הפכה להיות אשתו לשעבר. שחקנים) ששיכנעה אותו שאם הוא רוצה להגיע למשהו, הוא צריך לעבור ללוס־אנג'לס, התירוץ הגדול שבנו האמריקנים כדי שהוליווד תוכל להיות האמצע של משהו. ויליאמס נסע.

אחרי חודש בעירם של הלייקרס באה פריצת הדרך הראשונה. ויליאמס הוזמן לתת תפקיד אורח בתוכנית "ימים מאושרים". הוא הופיע, וגנב את ההצגה אפילו מפונז האגדי, כשגילם טיפוס, שאחר כך שימש אותו בכל מופעיו, של מין פיטר פן כהתקף היפר־אקטיבי. מנהלי איי.בי.סי. ראו את הפרק, טלפנו אחד אל השני בהתלהבות, ואחרי שבועיים כבר היתה לו תוכנית משלו: "מורק ומינדי". שם הוא שיחק איש שבא מהמאדים ולא בדיוק מבין מה האנושיים רוצים ממנו, ומעצמם, ובכלל.

הסידרה הפכה ללהיט היסטרי, לא מעט בזכות הקולות המשונים שוויליאמס נטה לפלוט מדי פעם, כמו למשל הביטוי רב המשמעות "נָאנוּ נָאנוּ", שהפך לאחד מסמליו המסחריים. תוך זמן קצר עד להפתיע הוא הגיע לקולנוע ועשה ארבעה סרטים לא רעים בזה אחר זה: "פופאי", "העולם לפי גארפ", "המובטלים", ו"מוסקווה על ההדסון". כוחו של ויליאמס הוא לא בחיבור בדיחות בסגנון של "יהודי, פולני וכושי יושבים ברכבת". הוא פשוט בונה דמויות. את אחד ממופעיו על הבמה, למשל, הוא פותח במילים: "גבירותי ורבותי, קבלו את הרמן רבינוביץ'". הוא מכניס בשעה של הומור, שלוש או ארבע שעות של חיים רגילים. קצב מטורף, אחוז תזזית, מעין "גראוצ'ו מרקס במהירות 45", כפי שהגדיר אותו התסריטאי הקומי לארי ("טוטסי") גלבארט.

ויליאמס הושלך, כמעט בלי הכנה מוקדמת לעולמם של המצליחים־ביותר. המוכשרים, הכמעט־גאונים והגאונים, הפאראנואידיים, התולניים, מלאי הדימיון ורבי ההרס. הוא נסחף פנימה ללא היסוס. ואלרי, האשה, ישבה בבית והוא הסתובב בעיר גבוה־גבוה בתוך ענן מושלג של קוקאין, יחד עם הבנאדם היחיד שפגש אי פעם שהיה יותר מצחיק ממנו – בחור עבה ומלא רעיונות מוזרים, שענה לשם ג'ון בלושי. שני אלה הפכו לחלק מהנוף הקבוע של הבארים בעיר, ולא היה 'דילר' שלא ידע שהם מקור פרנסה קבוע ומכניס. ואז קרו לוויליאמס שלושה דברים תוך תקופה קצרה מאוד יחסית: בלושי מת, אשתו נכנסה להריון, ושני סרטים שלו – "הזמנים

הטובים ביותר" ו"מועדון גן העדן" – נכשלו כל כך, שהיה צריך לנגב את המפיקים מהרצפה.

יומיים אחרי הביקור האחרון שלו ב"טירת מארמונט", ביתו של בלושי (הוא והאגדי הסניפו שורה ביחד שעתיים לפני מותו של האח בלוז), נכנס ויליאמס הביתה, ישב שם כמה שבועות, וכשיצא היה 'נקי'. מאז, מעידים כל מכריו, הוא לא נגע אפילו ביין לבן. בסופו של דבר הוא בחור מסודר. אירגן את חייו מחדש שלב אחרי שלב, שינה את עצמו, שינה את הסביבה, שינה את יחס הסביבה. נרגע.

"במקצוע כמו שלי", הוא אומר, "צריך לדעת להתבונן באנשים, כדי שהם ישמשו אותך אחר כך, כחומר. אנשים שאני פוגש טוענים שאני יודע לספוג אותם לתוכי. לפעמים זה גורם לי להרגיש כמו 'טמפקס' ענק, אבל זה כנראה נכון". החזרה שלו למרכז העניינים לא היתה קלה. הוא חזר כמה צעדים אחורה והחל להיות אורח קבוע בתוכנית ההומור "סאטרדיי נייט לייב", אחר כך רשת הכבלים הגדולה בארה"ב HBO, הפיקה לו תוכנית יחיד שהיתה הצלחה מסחררת כל כך, שהיא הפיקה לו מיד עוד אחת. את השנייה ראיתי (הייתי אז במקרה בניו יורק בשליחות קרן לפיד לששון ושמחה). הרקוויזיט היחיד שהיה על הבמה היה כובע של לוחם רומאי, בערך חצי מטר גובה, שאותו הוא לבש בכל פעם שגילם את אשתו. מעבר לזה, אי אפשר לתאר מה הלך שם. שעה ומשהו של טירוף משתולל, כשהקהל שוכב במעברים וגונח שדי, הוא לא יכול יותר.

אחרי התוכניות היה ברור שצריך לבוא עוד סרט. אבל המפיקים לא מיהרו להציע, וויליאמס לא מיהר לקחת. "הוא גילה שהוא לא צריך להיות כל הזמן במצב של 'מופעל'", אומר כריסטופר ריב, אחד מחבריו הקרובים, "הוא יכול עכשיו להרגע, לחשוב על דברים". הוא ישב בבית, גידל את הבן שלו, זאכארי, והרכילאים, שעד אז הוא סיפק להם חומר עסיסי כל יומיים, כמעט התייאשו.

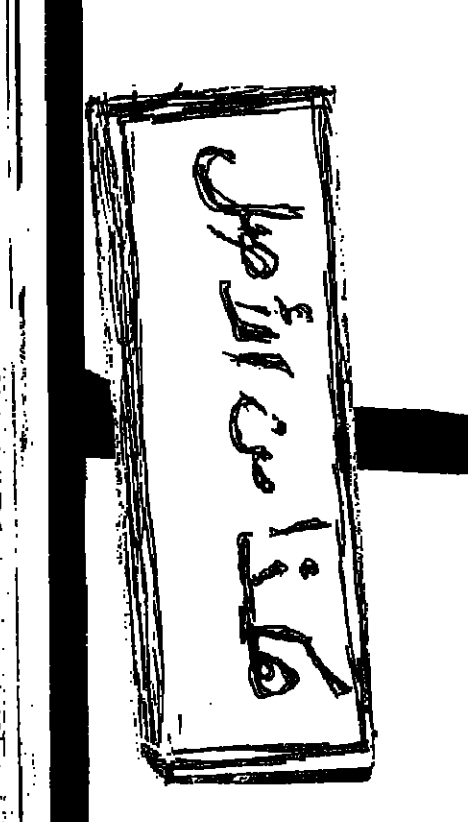
ואז, בוקר אחד, כמו באגדות לילדים ולילדים בנפשם, הוא ברח מהבית עם האומנת של הבן שלו. צעירה העונה לשם מרשה, ובמבטא הולנדי. הבריחה הזו, יש שטוענים, עלתה לו באוסקר. בריינג'לנר לוקחים מאוד ברצינות את המוסר המשפחתי בזמן האחרון, אפילו אם אתה כוכב קולנוע. בכל מקרה, הבריחה הלא־הירואית (כמה רע כבר יכול להיות במצבו של מיליונר שבורח מהבית), גרמה לכך ש"בוקר טוב וייטנאם", זכה לכיסוי גדול הרבה יותר ממה שאפשר היה לצפות. אחר כך, כשהתברר

ויליאמס פותח את אחד ממופעיו במילים: "גבירותי ורבותי, קבלו את הרמן רבינוביץ'". הוא מעין "גראוצ'ו מרקס במהירות 45"

שוויליאמס מצחיק בסרט לפחות כמו בחיים, החלה הנהירה. בחודש הראשון להקרנתו – שהיה גם החודש המושלג והקר ביותר שהיה השנה בארה"ב – "בוקר טוב וייטנאם", הכניס 53 מיליון דולר. סכום יפה.

השילוב הזה, של משבר אישי והצלחה קולנועית, לא זרק את ויליאמס רחוק מדי. "נכון שלפעמים אני מרגיש כמו חולה המופיליה במפעל לסכינים", הוא אומר, "אבל בניתי לי אי שקט בתוך הסערה, עם מרשה, ובו אני יושב. ובבקרים, אני וזאכארי רואים סרטים ישנים של האחים וורנר, וכשאני מנסה להצחיק אותו, הוא אומר לי לסתום את הפה ולא להפריע".

את אנרגיות ההצחקה שזה משאיר לו הוא ינקז כנראה לבמות ברודווי, שם יופיע בקרוב, יחד עם סטיב מרטין, בגירסה קצת עקומה של "מחכים לגודו". לפי מה שמספרים על ההפקה הזאת, טוב שבקט לא יהיה שם. חוץ מזה הוא עובד על עוד סרט, "אבל עוד לא מדברים על זה, כי אין לי מושג איזה. האמרגן שלי הבטיח לגלות לי ברגע שיגמרו הצילומים", הוא מסביר. ■

מכשפ'לה
ר ע ה

דוקטור נחמן בן־יהודה עוסק בסטיות, וסטיות זה לא רק מה שאתם חושבים. זה גם. ספרו "סטייה וגבולות מוסריים" נבחר על־ידי ארגון המו"לים האמריקני כאחד הטובים ביותר שראו אור בשנה שחלפה, בדפוס אקדמי. וסטייה אחת בלטה שם במיוחד – כישוף ומכשפות. מכשפות הן המומחיות שלו, אבל הוא לא מאמין בהן. הוא כן מאמין בזה שיש סיכוי סביר שכל אחד מאיתנו יוגדר סוטה בזמן מסוים, גם נחמד, גם מרגיע.

מאת אורית הראל
צילומים: אירית זילברמן

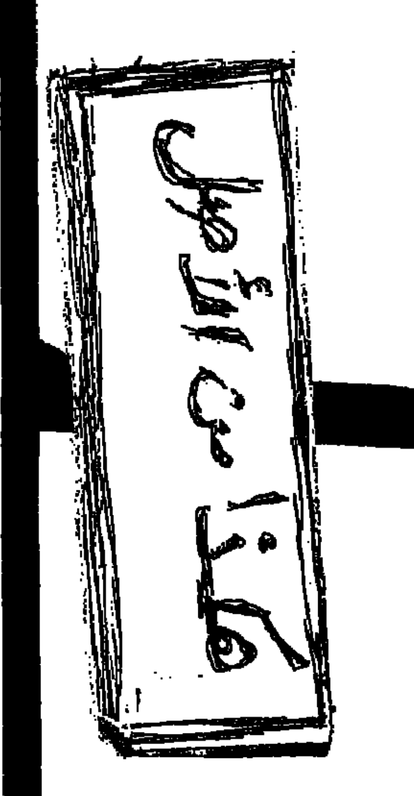
הוא יושב מולי, משקפיים מאוד רגילים על החוטם, שיער מאפיר שמסתיר התחלה של קרחת, חולצה משובצת נוסח "אתא" וג'ינס עם חגורת בוקרים בעלת אבזם ענקי מרובע. מחייך ואומר: "אני עוסק בסטיות".

קוראים לו נחמן בן־יהודה. דוקטור. הזונות של שיקאגו קראו לו בקיצור "בן", כי כל השאר היה בשבילן קשה מדי לביטוי. אח, הן היו נחמדות, הוא נזכר בערגה. הוא הכיר אותן על רקע מקצועי, כמובן. שלו, לא שלהן. סוציולוגיה חברתית. אחרי ב.א. בפסיכולוגיה וסוציולוגיה, אותו גמר בארץ בהצטיינות, אמרו לו המרצים שחבל לבזבז את הזמן כאן בלימודי תואר שני, וכדאי שיסע לאמריקה להמשיך את לימודיו שם. אז הוא נסע לשיקאגו. תואר שני, דוקטורט, סוציולוגיה של מחלות נפש, סמים, סטיות בכלל וסטיה אחת – חביבה במיוחד – כנושא לעבודת מחקר ובהמשך חלק מספר מצליח: כישוף ומכשפות.

"במסגרת לימודי המ.א. חיפשתי חומר על סוציולוגיה של מחלות נפש, והנה בספר אחד מצאתי דיווחים שבמאות ה־14–17 תפסו נשים ושרפו אותן בגלל התנהגות משונה. זה לא מצא חן בעיני, כי חשבתי, מה קרה, נשים השתגעו באותה תקופה? [illegible] רק נשים? התחלתי לקרוא והתברר לי שבתחילת [illegible]

(המשך בעמוד [illegible])

המכשפות הזה באמת שרפו את הזקנות, את הרווקות המוזרות, אבל בהמשך – כל אשה היתה בסכנה. מכאן נולד הרעיון לעשות עבודת מ.א. בנושא".

מאז המכשפות והכשפים הם חלק בלתי־נפרד ממסכת הסטיות שמקשטות את חייו. מה זו סטייה? "כל מה ששמאלה או ימינה מהממוצע, הפרה של נורמות, של חוק, של כללי התנהגות בזמן נתון", הוא מסביר. "הנה למשל ספר משנות החמישים על יחסי מין לפני הנישואים. זה הופיע כספר שעוסק בסטייה, כי או מין לפני הנישואים היה צורה של סטייה", הוא אומר בחדווה לא מבוטלת. "אבל היום? מי בכלל זוכר שלפני זמן כל כך קצר בעצם זו נחשבה סטייה? אין גזילות תמידית של סטייה חברתית, השינוי בתפיסה הוא לאורך זמן, כי יש שינויים בגבולות המוסריים. בתיאוריה", מוסיף דוקטור בן־יהודה אחרי הרהור קל, "יש סיכון או סיכוי, תלוי בהשקפה, שכל אחד יוגדר סוטה בזמן מסויים". כמה נחמד.

סטיות, כך הוא מסביר, הן דבר חשוב מאוד להבנת מבנה חברתי בזמן ומקום מסויימים. אם מבינים את הסטייה אפשר ללמוד המון על הכלל, על החברה, על הנורמה. אבל מה, רוב ההתעסקות בסטיות – במישור המחקרי, כמובן – נעשות ברמת תיאור הסטייה ותיעודה. "למשל היה ספר שתיאר מה עושים ההומוסקסואלים בניו־יורק בהפסקת צהריים. או אתה גומר לקרוא את הספר ויודע איך הם מאותתים אחד לשני ואיך הם עושים מה, ואתה שואל את עצמך, או מה? והתשובה היא – אז כלום, מעבר לרכילות. יש הרבה מאוד עבודות שממוקדות בסטיות. אנחנו יודעים המון על רוצחים, זונות, אנסים, אבל השאלה תמיד עולה – או יש בידינו פרופיל של האנס, מה זה אומר במסגרת החברתית"?

בגלל השאלה הזו בדיוק ישב דוקטור בן־יהודה לכתוב ספר שבודק כמה סטיות יותר סוטות ופחות פופולריות בספרות המרעית, ומה הן עושות או עשו לחברה שלנו בכלל.

נחמן בן־יהודה כתב על "סטייה וגבולות מוסריים", שילב כהבנתו תיאוריה עם הרגמות, יוציא לאור בארה"ב בדפוס אקדמי ויום אחד קם בבוקר והנה הספר נבחר על־ידי חברי ארגון המו"לים בארה"ב כאחר הספרים הטובים ביותר שראו אור בשנה שחלפה, בדפוס אקדמי. בספר הוא בודק, בין השאר, את המרענים הסוטים – לכאן ולכאן: אלה שגונבים מידע ומחקרים, שמדווחים על ניסויים שלא ניסו מעולם בשום מקום חוץ מכרמיונם (כן, כן, יש כאלה), ומולם המרענים שמציגים מדע סוטה, כזה שנראה כמו שטויות וגיבובי הבל בהצגה ראשונה, אבל אחרי־כן מתברר שהוא האמת לאמיתה. איינשטיין אחר, למשל.

ויש גם מה שנקרא "תביעות ידע" – כלומר, כיוון מחקרי שונה, "סוטה", כמונחים של בן־יהודה, שלפעמים אינו זוכה בדבר לבר מהרבה גיחוך וזלזול, כמו נושא הצלחות המעופפות. ולעומתו המחקר שתר אחר חיים תבוניים מחוץ לכדור הארץ, מחקר שאליו זורם בקביעות הרבה־הרבה כסף. בשני המקרים אין הוכחות חותכות לדברים, אין גבולות נראים לעין למחקר, יש בעיות שלא נפתרו בצורת ההוכחה, יש סטייה. אבל אחת נשמעת משכנעת יותר מהשניה. עובדה.

ויש מכשפות וכשפים. מלא שחור ואופל והוקוס־פוקוס ושדים ורוחות־רפאים, נשמות שמתגלגלות ועולות באוב, קללות איומות וסיאנסים מצמררים, ומה הפלא בכלל שרפו אותן, נכון? לא נכון. בעצם, ואולי זו טעות איומה לגלות את זה כבר בשלב זה, אבל בכל זאת – בעצם, אין כשפים. מכשפות? לא היו ולא נבראו. "יש אנשים – ויותר מזה – נשים, שמאמינים בכוחות נסתרים שיש להם", אומר בן־יהודה, "אבל בין האמונה בדבר לדבר עצמו – יש עדיין מרחק, שיכול בהחלט לשמש טווח־בטחון לכל החוששים מפורענויות מכושפות".

אומרים לך מכשפה – על מה אתה חושב? (האשה/ האמא/ החותנת לא נחשבות לצורך העניין). ציד המכשפות בסאלם, ארה"ב, למשל. מוקדי־אש לוהטים וכובעים שחורים מחודדים. שטויות, מגחך בן־יהודה בתנועת ביטול של היד, כסף קטן. שם צלו רק כמה עשרות מכשפות, לעומת מאות אלפים שנשרפו למות באירופה. רק מה, האמריקנים, כרגיל, עושים הכל בגדול, עם הרבה רעש. גם ציד מכשפות אחר קטן.

באירופה, לעומת זאת, ציד המכשפות בעצם מלמד על שינוי מוחלט של פני החברה. הנה, ככה בדיוק הוא מוכיח את התיאוריה כמה חשובה הבנת הסטייה להבנת המצב בכלל. "בתקופה הזו, בין המאה ה־14 ל־17, השתנה האקלים (תקופת הקרח הקטנה), הסדר הפאודלי התמוטט, היו שינויים מהותיים בצורת החיים. אנשים נעו במאסות מהכפר לעיר. וכשמאסות עוברות לעיר, יש יותר ביקוש מהיצע, פחות גברים נישאו כי פחות גברים יכלו להרשות לעצמם להינשא מבחינה כלכלית, אלפי נשים בעיר התחרו פתאום גם על גברים, גם על מקומות עבודה. מול אלה ניצבה הקרושה התיאולוגית, הגישה של אשה בבית, במטבח ובמיטה. והיתה גם מגיפת הדבר השחור, שכתוצאה ממנה מי שזכה בחיים זכה במקרים רבים גם בירושות, ולראשונה בהיסטוריה חלק מהיורשים האלה היו יורשות. זו היתה פעם ראשונה שנשים זכו בכסף, בעמדות כוח.

"כל זה שינה מאוד את התפקידים של זכרים ונקבות בחברה. נשים לא התחתנו, אבל רצו סקס. אמצעי מניעה לא היו, אז נקטו באחת משתי שיטות: מישגל נסוג – או רצח הוולדות שנולדו. ברומא למשל, היו ערויות על עשרות גוויות של תינוקות שצפו בכל בוקר בנהר".

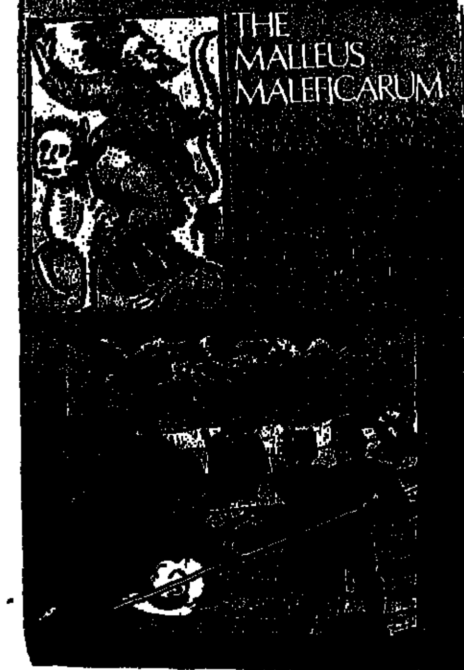
פתאום קם אדם בבוקר ומרגיש מאויים נורא על ידי האשה. שוד ושבר, יש לה כוח, יש לה כסף, היא עושה כל מיני דברים מוזרים. למשל, מה שהיא רוצה. והיא מתחרה בו, בגבר. בעצם, זו לא אשה, כמו הנחמדה ההיא שמתחבאת בין הסירים והמיטה בבית של החבר, זו מכשפ'לה אמיתית. הנה כך צומחת לה מסקנה הגיונית להפליא, נכונה לזמן ולמקום, וכשהיא מקבלת עידוד מעור איאילו תופעות ומוקדי כוח – כבר כמעט אי אפשר להתווכח איתה.

"הנשים באמת היו מי שנשארו עם התינוקות, וברוב המקרים של הרג תינוקות אכן סביר שהן היו מי שביצעו את המעשה", מצרף בן־יהודה פיסה לפיסה בפאזל האפלולי הזה של ההיסטוריה האנושית, "חלק מהנשים, צריך להבין, שימשו כמשרתות, וההבדל בין מוות מרעב או קבלת מחסה היה זמינות לכל גחמה של בעל הבית, וזה היה מקור נוסף להריונות לא רצויים, לא נחוצים. וחלק מההריונות היו בכוונה – כדי שהאשה תוכל לשמש מינקת לתינוקות של מעבידיה, וגם היא, בחלק מהמקרים, הרגה את התינוק שלה.

"כל מערכת היחסים בין גברים ונשים הורעלה. דפוס הנישואים האירופי', המקובל כיום, בו נישאים

(המשך בעמוד 59)

בספר "מלוס מליפיקרום" שכתבו שני נזירים דומיניקנים (בצילום התחתון) תמצאו כל מה שרציתם לדעת על מכשפות ולא ידעתם את מי לשאול. בין היתר שיש בגופן של מכשפות סימנים שהם "חותמו של השטן" (בצילום מימין, מה שהלא־מאמינים מכנים "כתמי־לידה"). אז עכשיו אתם יודעים.

"סטייה זה כל מה ששמאלה או ימינה מהממוצע, הפרה של נורמות, חוק, כללי התנהגות".

"מצאתי דיווחים שבמאות 14־17 תפסו נשים ושרפו אותן בגלל התנהגות משונה".

גנן · גידל

מאת יהודית חנוך

**הם פורחים בכל מקום,
גם על הגב
(קיצוני מימין)
שמלה פרחונית של לקרואה,
האיש שהחזיר את הפרחים לאופנה
(מימין)
פרחים מסולסלים, "מירי שפיר"
(למטה)**

**פרח על הבגד, להיט שלא יבול עד הסתיו
(בתצלום הגדול מימין)
גן פורח עם הראש
בכובעים של הקיץ**

רוצים להוסיף קצת צבע לבגדים? להתערכן ברגע אחד בפריט הכי אופנתי? הצמידו ורד פורח לדש הצווארון, למחשוף או לכובע. השקעה של עשרה עד חמישה עשר שקלים היא שלכם, יפה ופורח עד הסתיו. גן הוורדים, נכון לעכשיו, אינו רק פרחים מלאכותיים שנראים כמו חיקוי משופר של הטבע. אופנת הקיץ נראית בקטע מסויים כמו חלום צבעוני של גנן עם דמיון פרוע. כל כך הרבה פרחים על הבגדים לא נראו באופנה אולי, מאז שנות העשרים או השלושים, או מאז מלחמות השושנים, כשכל צד הפגין למי הוא שייך, בשושנה זעירה צמודה לדש הבגד.

מעצב האופנה הצרפתי כריסטיאן לקרואה, הוא האיש שהחזיר לאופנה את הפרחים. הוא כיסה בהם את הבגדים שלו ויצר חידוש רענן אחרי הרבה שנות בצורת, כשפרחים נדחקו הצידה על ידי משבצות, פסים ואריגים חלקים עם מרקמים שונים.

הפרח החביב על לאקרואה הוא הוורד, ושמלות הקיץ שלו הן שילובים של ורדים גדולים אדומים וצהובים, בפריחה מלאה. הוא לא רק הדפיס אותם על אריגים, גם פיזר אותם על בגדים, הצמיד לשיער, שם על שולי כובעים. מפה כבר התחילה תחרות בין מעצבי אופנה איך להגדיל את גן הפרחים. הוסיפו לוורדים גם חרציות, ציניות, ופרחים שאף פעם לא נראו בטבע. שמו אותם לא רק על בגדים, גם על ארנקים, נעלים וחגורות.

גם המעצבים הישראליים הצטרפו לגננים החובבים. תמרה יובל הצמידה עשרות וורדים לשמלות ערב. גדעון אוברזון הצמיד למכפלת של שמלה שחורה ורד אדום. קובי רביץ תפר מאריג פרחוני שמלות קצרות וצמודות. מירי שפיר רקמה אותם על תגורה. בבנטון מוכרים חצאיות מיני פרחוניות. זר פרחים רקום על כיס אחורי של מכנסי ג'ינס של חוה לוי. תמצאו בגדים פרחוניים על שמלות קייציות שמוצעות בכל מקום ובכל מחיר, אפליקציות והדפסי פרחים גם בחזית חולצות טריקו של כמה יצרנים. פרחים מלאכותיים יש בחנויות הסידקית. אפשר לקנות אותם יותר בזול בחנויות הסיטונאיות לאביזרי־אופנה, ברחוב כפר גלעדי שבדרום תל־אביב.

כדאי ללכת בזהירות בגן הפורח הזה, כי פרחים הם חידוש שנוכל מהר. העיניים מתייגעות מהם מהר. לכן רצוי להסתפק בפריט אחד עם הדפס פרחוני. הכי יפה, להצמיד פרח מלאכותי, רצוי ורד, באדום, וורוד וגם לבן או שחור, למחשוף, לצווארון, לשיער או למתניים. בוורד פתוח בפריחה מלאה יש משהו חושני, נשי וקייצי מאוד.

שיבודים

משהו:
אריק איינשטיין שוב יוצא באופן בוטה נגד העיתונות. הוא שר על סתיו יהודי, דווקא בשעה שבעיתונות כולם מתעניינים בחמסין ואף אחד לא מתעניין ביהודים.

טיגריס רוצה לאכול

בחרשות הבוקר של קול ישראל מצאו מקום בין כל הדברים הנראים חשובים לידיעה כזו: טיגריס אחד בגן־חיות באמריקה טרף את האיש ששנים ארוכות האכיל אותו וטיפל בו. הטיגריס הענק, מזן סיבירי, הצליח לפרוץ מן הכלוב ולטרוף את המטפל. אחרי־כן השתלטו על החתול הגדול, והחזירו אותו לכלוב בלי לפגוע בו, כי הוא מזן נדיר.

עכשיו הטיגריס שוב בכלובו, ואולי בלילה כשהאנשים גמרו להביט בו ("יו, זה הטיגריס שאכל את המטפל שלו. ראיתם? ראיתם? ילדים, תעזבו כבר את הקופים! בואו לראות את הטיגריס שאכל את המטפל שלו"), הוא נזכר במטפל שאכל.

"הלו טיגריס, אפשר לשאול אותך משהו למען קוראינו?"

"למה לא, בוא תתקרב".

"אני מעדיף לשאול מפה. תגיד לי, למה אכלת את המטפל שלך? הרי הוא נתן לך מזון כל יום".

"כן, אבל אני השתגעתי לאכול דווקא אותו. מה אני יכול לעשות? בשביל להבין אותי תאר לעצמך שמלפפון חמוץ נותן לך מזון, שנים. הוא נותן לך תפוחי־אדמה מצויינים, לחמניות בחמאה, אפילו קלופס. אבל אתה משתגע לאכול את המלפפון החמוץ. זה שיגע אותי. חשבתי רק עליו, יום ולילה. בסוף לא יכולתי יותר, יצאתי מהכלוב ובשני ביסים – הממממם. זה היה שגעון".

הפאשיסט הראשי מת

היה זה היום בו קברו את מנהיג הפאשיסטים. רומא, עיר יפה, בשואת החלומות של כל הישראלים שבאים לכאן, ובשם שואלים אותי בקנאה "נו איך?" – אני רואה כיצד התשובה הלא־נלהבת שלי המספרת להם על אוויר רווי רצח שאני נושם באירופה מקלקלת להם את ההתלהבות ומפריעה לרגש הנחיתות המוסרי שהם הביאו מהבית.

היום העיר מלאה פאשיסטים. מנהיג המפלגה הקשיש, ג'ורג'יו אלמירנטה שמו, נפטר, ובהפגנה המונית הוא מובא לקבורה. ישראלי שבא לרומא, תל־אביבי נודע מפסגות התענוגות והאוכל, קפץ לבקר אותי, והוא המום מעט. בדרכו אלי הוא ראה את הפאשיסטים הולכים ברחובות בהצדעה נאצית.

הלכנו לפיאצה לראות את הפאשיסטים בוכים. הכיכר היפה, המלאה בפסלים המצולמים באלבומי כל ספריית סלון תרבותי, היתה גדושה בפאשיסטים. הפאשיסטים של כל איטליה היו כאן. אנשים נחמדים וחביבים למראה, נשים אלגנטיות, צעירים. הם עומדים וצועקים בקצב אחיד קריאות רמות, שבועות והימנונים. הם מצדיעים עם הידיים מונפות מתוח קרימה, ישר, כמו בסרטים שאנחנו רואים פעם בשנה בשחור־לבן.

המון עצום, ויער של ידיים מושטות קרימה. גם צלבי־קרס היו. הישראלי שבא לאהוב את רומא, אמר תמה: "הם נראים שקטים כאלה", וניסה להסביר לעצמו: "זה אולי בגלל שאין הפגנות־נגד".

"מה הפגנות נגד?", אמרתי לאיש הנבוך, "מי יפגין נגדן? הם מפלגה חוקית ומקובלת. זה כמו ללכת לעשות הפגנת־נגד באירוע של ידידי מוזיאון ישראל".

במה גדולה הוקמה בכיכר, ואנשים נשאו שם נאומים. המנהיג הנוכחי של המפלגה הפאשיסטית הוא איש צעיר ונעים־פנים. לא מזמן הוא הזמין את להי־פן, והפאשיסט הצרפתי בעל 14 האחוזים התקבל בתשואות ארוכות על־ידי חבריו האיטלקים.

מעל הבמה נאומים, הקהל שואג ומניף את ידיו בהצדעה. אני לא בטוח שאני בשנות השמונים. בהביטי בבמה אני נזכר פתאום בבמה שב"תוף הפח", ומתעצבן על עצמי שאינני מסוגל לראות את המציאות אלא דרך העיניים של הספרות.

הלכתי משם. אלא מה, מה יש לי לחפש? והנה בדרך ההוצה ראיתי דבר יפה: בכיכר היה זמן רב ציור אנטישמי איום נגד ישראל. הוא נעלם. הדביקו עליו כרזות אבל לזכר של הפאשיסט הגדול שמת.

דמוגרפיה

בשנת 1999 יהיו 70 אחוז מתרנגולות ישראל תומות.

בשנת 2002 יגיע אחוז המלצרים הפיליפינים בתל־אביב ל־52.

בשנת 2001 יגיעו החרדים בירושלים לרוב ולראש העיר יהיה זקן.

כבר בשנת 1998 יגיע אחוז מגדלי הכמיה היהודיים ממוצא מזרח־אירופי לאפס.

משפחה יהודית מולידה שלושה ילדים שאחד מבניה לומר קולנוע ואחד יורד. משפחה ארמנית מביאה שישה ילדים, ששניים מהם בורחים מבית־הספר ושניים לא רוצים לצייר על קרמיקה. מי ינצח במשחקי הטניס ביניהם בשנת 2012? באפריל 2018? בקיץ 21'?

עד שנת 2050 יהיה לבטח מלך אחר פחות בארץ מסויימת ממורת לישראל.

בשנת 1850 ביקשו מסטטיסטיקן בלונדון לחזות מה יהיה בעיר בשנת 1950. הוא חישב וחישב, ואמר מבועת: בירתו מלונדרון מידו לפי החישובים שלי לונדון תהיה קבורה או מתחת לערימה של גללי סוסים.

פינת השלולית

מצא חן בעיני מה שכתבה לי הילה:

זה היה בטיול במדבר כשמצאה אותו. הוא צץ מתוך החולות, מושך אחריו כבשה. היה לו שיער זהוב והיא ידעה שזהו זה. הנה הוא, זה הנסיך שלה.

יחד הם גדלו, יד ביד, מתבגרים כמו כולם, שואלים שאלות, מקבלים תשובות מתחמקות, מגדלים לבדם שושנים ומנכשים עצי באובב וקוצים. יום אחד הוא חזר אליה והקוצים על ראשו. התלתלים הזהובים התקצרו לפתע לשערות באורך חצי אינטש, והבגדים של הנסיך קיבלו צבע ירוק, קצת מלוכלך ומאובק.

היא אהבה אותו ככה, מאוד מאוד, יותר מאשר פעם, כשהיה רק נסיך. כן, הוא כבר לא היה נסיך קטן, למרות שעדיין התכרבל בחולות. עמוק בפנים היא היתה גאה בלבוש הירוק שלו. באה לפגוש אותו תמיד ברגע שהגיע חזרה וסחבה אותו ברחוב, עייף, אדום־עיניים, מזוקן מעט, שיראו אותה מטיילת איתו. נסיכה עם צפרדע. מבפנים נסיך – מבחוץ צפרדע.

היום אחרי כמה שנים הוא כבר שוב נסיך. רק חודש אחד בשנה הוא עוטה את מדי הצפרדע ויוצא מרשותה. מי יודע אילו נסיכות תופסות אותו בדרך, כשהוא רחוק ממנה.

עכשיו היא דואגת יותר. עכשיו היא פוחדת שמשהו יקרה. עכשיו היא מעדיפה שיחזור מהר, ישר הביתה, והיא תקלף ממנו את בגדי הצפרדע, תרחץ אותו טוב־טוב ושוב יהיה לה נסיך.

מאיר עוזיאל

אבנר שאקי, מערבל תמלילים

(המשך מעמוד 12)
משליך עלינו אבן מלמעלה, בנס לא פגעה בנו. עוד רגע, עוד אבן. אני כבר פחדתי, רציתי ללכת משם, אבל אבי ביקש ממני לראות אם מישהו עומד שם למעלה. אני מסתכל ורואה ערבי מבוגר שעומד לצד הילד משליך האבן. הראיתי לאבי את הכיוון ואבי קרא לעבר החלון: 'תדאג שהילד הזה לא יעשה זאת שוב, אנחנו הרי ידידים', והזכיר לו את שמנו ושם משפחתנו. אז אמר הזקן לילד שעמד עימו בחלון: תתבייש ככר, תפסיק. אבי אמר לי: אתה רואה, אמרתי לו והוא מיד מפסיק. אבי ואני הולכים לשם והנה אני מתבונן לאחור ורואה בחלון כיצד עושה המבוגר לילד תנועה בידו: 'עכשיו תזרוק'. כך לזרוק אבן על אדם עיוור? אלה דברים מדכאים שהשפיעו עלי. זה נורא, כפל הפנים הזה. בכל זאת, לא איבדתי אמון, היה לי חבר טוב באוניברסיטה, קמאל קאסם ואסיסטנט ערבי. מי יודע כיצד ניתן להתגבר על השנאה הזאת, אלא אם כן זוהי אחת המחלות שהזמן מרפא".

ת ולדות אבנר שאקי באוניברסיטה העברית בירושלים הן תולדותיה של אמונה עצמית כבירה והרתמות כל משאבי הגוף והנפש, אל הצמיחה הגדולה שתמיד ציפתה לו. כשהיה חסר פרוטה בראשית השנה הראשונה, לן בתוך אוטובוס יחד עם חבר ושילם לשומר התחנה בחפיסת שוקולד פעם בשבוע. הוא אכל אוכל מינימלי בפרוטות, ורק אחר־כך החל ללמד שיעורים פרטיים והדברים התגלגלו במהרה, נעשה יו"ר אגודת הסטודנטים למשפטים, לימד בבית ספר ערב במוסררה, וכעבור שנה כבר היה עוזר שר התחבורה פנקס. במהרה ידע להלך בגדולות, לעולם לא קטן אמונה לגבי עצמו. ומשום כך הוא בז כל־כך לכל אלה שראו אותו כחסר סיכוי לחלוטין להתמודדות על ראשות המפד"ל.

"בארץ הזאת התרגלו שרק אנשי מימסד הם בעלי סיכוי. שאתה שר, שאתה חבר הנהלת סוכנות, כשאתה חולש על 100־200 פקידים, כשיש לך כספים וכו' מילגות ופרסים. פה ישב אדם שסיפר לי, הקצבה כזו וכזו קיבלתי ביד נדיבה, בסכום שלא חלמתי עליו, וליוו אותו בכמה משפטים: 'עכשיו מצפים ממך

"טוב לערבים. וכשהם לוחשים לך את זה אתה בקושי שומע ממרחק מטר. השליט האמיתי ביהודה, שומרון ועזה הוא הפחד מן הטרור"

שתצביע בשביל זה וזה'. אני לא הייתי מסוגל לחלק מילגונת אחת, פרס אחד. זה מדהים. בורג, שדאג לבני חסותו, לא אמר לי לצערי מזל טוב. אני לא רוצה לדבר עליו כי הוא באמת יצא מהמחזור לגמרי. אך בעיני זה דבר מזעזע. הרי לא גנבתי, לא גזלתי, לא עשקתי. לי לא היתה דריסת רגל בתוך השיטה שלו ושל חבריו. הם לא שיתפו אותי באף אחת מהוועדות, לא ועדת יגר, לא ועדת הבחירות, לא ועדת פריבס. כשהם קיימו טקס אדיר בירושלים לרגל החזרת מצ"ד, לא זכיתי שם לתפקידון הקטן ביותר חלילה, הייתי כסטטיסט. נעשה הכל כדי שלא אצליח שאהיה מחוץ למעגל. כנראה שלא ידעו כי אדם בעל אמונה עמוקה בצדקת דרכו, ככל שיערימו עליו קשיים כך תגבר אמונתו".

אתה חושב שיש כאן שארית של אפליה עדתית באופן לא מודע?

"כך זה נראה, זו כושה. זה מחריד. אנשים שלמדו בארץ להיבהל מגזענות כלפי לא־יהודים, כלפי שונאי מדינת ישראל, אתם לא בושים להשאיר בתוככם שרידים של שנאה אי רציונלית כזאת?"

שמעתי את ח"כ פרופ' שאקי עולב באותם גזענים הסוברים שהוא נבחר על רקע עדתי, בערב שהתקיים במועדון הסטודנטים באוניברסיטת ת"א "כאשר אדם

וזכה, וחסרונו בזה שהוא דור שישי בארץ, כמוני במקרה משפחתו ספרדית ואני גאה בזה, האם אני זקוק עם כל הפרופיסורה שלי, עם שבעת ספרי, עם כל הישגי הציבוריים בארץ ובעולם, מה עוד צריך אדם כדי לזכות בהכרה? זה רק אנשים רופסים, רפוסים בשכלם, איזה מין חסרי בטחון כאלה, שיש בהם שמץ גזענות, שד קטן שנמצא בהם, שהם מסוגלים לעלותו כדי להסביר את כשלונם. אני מציע להם להסתכל בראי ואז הם יראו גזען קטן. ואז הם יעברו טיפול מסויים של כמה חודשים, יתנערו מן הגזענות".

חסיד גדול של חינוך הוא ח"כ פרופ' שאקי. דרכי הנועם של החינוך ישיגו מה שלא תשיג הכפיה לעולם. בחזון החינוכי שלו יקרב יהודים חילונים אל דתיים, כי זה הקרע האמיתי בינינו. הנוער החילוני חף מכל ידע בסיסי בערכי היהדות, ולא רק הוא, אלא אף פרופסורים שקיבלו פרסי ישראל, ויצמן, וולף, אומר שאקי. ועל כן, יש להעמיק ביצירה הדתית־הרוחנית־המוסרית־היהודית. לפחות שעה נוספת בשבוע בשיעורי התנ"ך ושעה נוספת, אולי על חשבון שעות הבחירה, בשיעורי תלמוד.

האם ילמד את דארווין, את תורת המפץ הגדול? ודאי, שהרי בתוך עמו הוא יושב שאקי, ריאליסט מושבע, ויודע כי הדברים יגיעו במילא לידיעת התלמידים. אלא מה? "אני מחנך להאמין בבריאה, אך על התלמידים לדעת עובדות כמו שלומדים את הנצרות ואת האיסלאם, לומדים אותן כדי לנפץ אותן". ובכלל שאקי אינו חש מאויים על ידי תורת דארווין או המפץ הגדול. באשר לדארווין, היה מלמד את תורתו כך: "הייתי מזכיר לתלמידים כי תורת ישראל מתחילה מבראשית ברא, ובימים אלה מלאו לה לתורה כארבעת אלפים שנה. הייתי מדגיש לתלמידים כי מה שהחזיק את העם כולו אינו דארווין. דארווין כולו בן מאה או מאה וחמישים שנה".

א כן ישנם חילונים בינינו, ועל כך נאנח שאקי, אך ידוע לו כאמור כי מי שלא קיבל את האמונה הוא כישלון חינוכי שלו. הוא מאמין כי הציונות היא אתחלתא דגאולה. אין לצפות שיהיה זה אך תהליך אלוהי, נדרש גם מקום לאדם בתהליך חשוב זה. אלא שלפי תפיסת חז"ל יבוא המשיח בדור שכולו זכאי, או בדור שכולו חייב, והתנועה היא, כך בטוח לבבו של שאקי היא לקראת הזכאות, שהרי מאמין גדול הוא שהמפד"ל תיצור עכשיו תהליך קירוב הלבבות. אולי קירוב לבבות אינו מספיק, אני שואלת, ושאקי מחייך אלי חיוך אוהד. אני יודע לאן את מובילה, לא, לא, אני לא אדחק את הקץ. הכל יבוא ברצון ובדרכי הסברה.

האם יוכל דור לחיות זכאי כאשר נמכרות למשל בראש חוצות ספרות פורנוגראפית, עתונות הומוסקסואלית?

כתשובה מפנה אותי שאקי אל אנגליה, תכיבות עליו הפניות הטראנסאטלנטיות. באנגליה האיסור הפורנוגראפי אסור הרבה יותר מאשר אצלנו, שכן הפרלמנט האנגלי מבין שזה משחית את הנפש. "אכן, בארץ זה פושה היום וזה לרעת החינוך. אפשר להפסיק את התהליך על ידי חינוך. לא, לא על ידי חוק. בחוק לא תמנע דברים. שהרי יש לנו חוק פירסומי תועבה, אך היועץ המשפטי לממשלה סבור כנראה שהקרב אבוד. כך אני מפרש את שתיקתו. אבל הקרב אינו אבוד. לא, לא, יש לעשות ברצינות רבה יותר לחינוך יהודי, ובמיומנות גדולה יותר. אוראז אני מניח שהמתירנות תיעלם מעצמה. רק חינוך, אני חוזר ואומר. זה כלי אדיר. לו קיבלה האנושות את האיסור החמור על הומוסקסואליות בתורת ישראל, ייתכן שהעולם לא היה זוכה באיידס. אכן גם החוק בעניין סרטים כחולים אינו מיושם ואין זה לכבוד לו, צריך להתמודד התמודדות יותר רצינית, הסברתית כמובן. מעולם לא היו בתולדות ישראל שוטרים החודרים לתחום הפרט. באשר לצנזורה מוסרית על סרטים ומחזות, צריך למנוע את המחזות הפוגעים בדת, בקונסנסוס הדתי, בסמלים ובערכים דתיים. צריך למנוע. זה דבר פסול. בשלב זה אנחנו מיעוט, הציבור חי בשמחה של חופש מוחלט, מתירנות מוחלטת,

יכושם לו. אני מאמין שהוא עצמו יסוג".

בחיוך מבויש אומר לי שאקי, כי בבתי ספר דתיים אין נותנים חינוך מיני. "אנו סבורים שזה ניתן לרכישה, שזה לא דבר כל כך מסובך". ואילו בעניין הפלות, כאן דרוש חינוך. שהרי אחת מכל שבע הפלות היא אובדן סיכוי להולדה. "מדברים על דמוגרפיה ואני אומר: אין לי שום שליטה על מספר הערבים הנולדים

"לו קיבלה האנושות את האיסור החמור על הומוסקסואליות בתורת ישראל, ייתכן שהעולם לא היה זוכה באיידס. גם חוק סרטים כחולים לא מיושם וזה לא לכבודו"

בשנה. לעולם לא אפקח על חדרי המיטות שלהם, אך אני בהחלט יכול לומר מה יעשה היהודי. אני יכול לעודד משפחות ברוכות ילדים בזכויות נילוות, ועל כך הגשתי הצעת חוק בכנסת. מצווה לאומית! בהחלט. זוהי תשובה על הבעיה הדמוגרפית: יותר עליה, פחות ירידה, ופחות הפלות. יש לעודד משפחות ברוכות ילדים ולהעניק לנוער אופטימיות יהודית".

ב עלומיו ניסה אבנר שאקי להתקבל כקריין בקול ישראל, אך מישהו אחר, שהגיע איתו לשלב הגמר, זכה לבסוף. אבל התשוקה לתיאטרליות לא כבתה. ועל כן הוא חולם, וחולמת גם רעיתו נחמה, להקים תיאטרון יהודי. "הייתי רוצה תיאטרון שמוקדי ההזדהות שלו הם יהודיים. הייתי מאוד רוצה לעשות את העם הזה יותר יהודי. למה לא להמחיז את ימי החשמונאים, או תקופת החורבן? מדוע לא להביא את התקופה הנפלאה של רבי עקיבא, רבי טרפון? אפשר להגיע ל־15 מחזות אותנטיים מעולים".

לא, שאקי לא יפול בפח, בחיוך אוהד המבין ללבי הוא יהדוף כל נסיון להציג אותו ככופה מישהו על משהו. אלא מה, נכון הוא שהציונות החילונית הקדימה את הציונות הדתית בהתחוללות המעשית, אף שאלקלעי קדם להרצל. "אלא שכידוע לך, לפעמים אדם אחד הוגה, אבל הוא קצת בטלן ואין לו כספים, שומע מישהו אחר, הולך ועושה".

האם יש תקווה בלבך להפוך את הציונות לתנועה דתית, אני שואלת ושאקי משיב כי הפעם רוצה המפד"ל להיות מפלגה גדולה עד שתוכל להרכיב ממשלה וגם אם הוא נשמע עכשיו יומרני, אמביציוזי, גמר שרוצה להיות ענק, גם למפלגה מותר להציג את השמים כגבולה.

"אולי את רוצה לקחת לך עוד מנת פשטידה, שיהיה לך גם למחר", שואלת גברת שאקי בדאגה. בדרכי החוצה היא מפנה את תשומת לבי אל תצלומי משפחתה במצרים, משפחה אמידה ומשכילה. "תראי איך היינו לבושים. ממש כמו שחקני קולנוע. תראי את התכשיטים, את התלתלים, את הסמוקינג. לא כמו אותם יהודים בגיטו, שנאלצו ללבוש סמרטוטים, כמו שכתוב אצל שלום עליכם".

אנשים נעימים ופתוחים. האם ייתכן כי נרקם כאן אסון נורא ואיום בתחתית הפשטידה? האם יכול איש לא רע ליצור רוע במרחב שבין הרגשנות לבין הרגש, בין הדמיון לבין המציאות, בין המחשבה לבין הפעולה?

דמעת ילד ענקית רקומה בגובלן מתבוננת כי מן הקיר בסלון המאושר של משפחת שאקי, הלוא היא התמונה המפורסמת של הילד הבוכה, זו המשוכפלת בגירסה לא גובלנית בראש חוצות. צחוק פעמונים במטבח, השולחן עטור מפיות ורודות מצפה לשבת המלכה. אין בחיי נחמה שאקי דבר יותר יקר מבעלה. די מותק, הוא מבקש.

שרית פוקס

חיים ואוהבים

הכל כרגיל

ת מיד זה כך לאחר המיפגש המשפחתי בחג, ואילמלא היה זה כך – לא היה זה מיפגש משפחתי.

- מישהו העיר לך: תפשת עליך איזה קילו או שניים, האז
- שלושה קרובי משפחה טעו וחשבו שאת היא אחותך, המבוגרת ממך בשבע שנים.
- הכנת קערות של סלטים המספיקים לכנס חטיבה ולא לכנס משפחה בסדר גודל יהודי.
- אחד מהילדים אמר: הנה דודה חנה, זו שהביאה לך את הקערה המקושקשת ששמחת שהיא נשברה.
- הבעל לא הזהיר אותך שהוא מזמין את בן דודו עם התאומים להישאר אתכם עוד שלושה ימים.
- בסופו של המיפגש כבר הייתם עסוקים בתכנון המיפגש הקרוב.
- כשחזרתם הביתה במכונית – אמרת לבעל: ראיתי שהתעלמת במתכוון מאמא שלי. חכה, חכה. אני לא שוכחת כאלה דברים.
- כשחזרתם הביתה במכונית – אמר לך הבעל: מה היתה ההערה המטופשת הזו שהערת לאמא שלי לפני כולם? את חושבת שבטח המצאת את החכמה.
- כשחזרתם הביתה במכונית הילדים נרדמו מאחור ואת אמרת: אויש, מה נעשה עכשיו. הם בטח יקומו מלאי מרץ וישגעו אותנו כל הערב. אמרתי לך שהיינו צריכים לעזוב מוקדם.

הכל כרגיל. ובחזית אין כל חדש.

"מוטב להינשא ליתום"

"א יך להישאר נשואים" הוא ספר עצות שנכתב בידי הסופרת הבריטית ההו־מוריסטית ג'ילי קופר בשנת 1969. אף שמאז חלפו כמה שנים טובות, העצות בספר טובות ותקפות גם לגבי הזוגות הצעירים של היום. היא עצמה מיישמת על עצמה את עצותיה על נישואיה שלה, וחיה חיים יציבים עם בעלה בבית מפואר שניקנה מאז חרלה לפרסם ספרי עצות ועברה לתחום ספרי הרומן הרומנטי.

וזה מה שיש לה לתרום בתחום שלום הבית כאשר הדברים מגיעים לקרובי משפחה ולחברים:

● המחותנים:

הכי טוב זה להינשא ליתום. שהרי כמה שלא תשתדלי – תמיד תפקששי משהו, והם לא יהיו שבעי רצון. חמותי אמרה פעם ברגע נדיר של גילוי־לב: אין בעולם אף אשה שהיא די טובה בעבור בני.

עצתי: היי אדיבה וטובה כלפי החותנת והחותן שלך. והרי גם את תהיי פעם כזו. זכרי כי כמעט כל אמא מחשיבה את בנה בתור החבר הכי קרוב לה,– ופתאום הגעת וחטפת לה אותו. ולא חשוב באיזה גיל הוא. ולא חשוב אם הוא אכן היה חבר קרוב שלה... חנה היא רואה אותו נותן אמונו באשה אחרת – ואיך לבה לא יתחמץ?

לכן, הימנעי מלגלות סימני חיבה מופגנים כלפיו בנוכחות הוריו. נשיקות – רק קלילות. לא לחיסתף. אמו יכולה להתפוצץ מזה. ואשר לבעל: מוטב שהוא יקיף את החותנת שלו בסימני חיבה. מה כבר יכול לקרות לו אם כהגיעו אליה (אתך) לביקור יביא לה שושנה? היא תהיה מאושרת בדרגע.

כאשר החותנת והחותן שלך באים להתארח אצלכם למשך כמה ימים – זו סיבה טובה לנקות את הבית באורח יסודי ולרתום לכך את הבעל. אשר לצד הקולינארי: מוטב להגיש להם מאכלים פשוטים, לא מי־יודע־מה מסובכים ויוצאי־דופן – לבל תעוררי את קינאתה. שתחשוב שאת בשלנית בינונית מאוד. תני לה תחושת עליונות.

וכאן מגלה ג'ילי קופר: בעלי תמיד עורך להוריו סיור בבית ומציין כל מה שזקוק להחלפה ולתיקון, עד כדי כך שמתעורר הרושם כאילו אנחנו מתגוררים בחורבה. התגובה בדרך כלל אינה מאחרת לבוא: מגיע מהם צ'ק עם פתק נחמד: זה בעבור תיקוני הבית.

והנה עצה מיוחדת לרעיה: ככל שאת קשורה להוריך, עליך לזכור כי לבעלך יש עתה עדיפות ראשונה, והנאמנות שלך כלפיו קודמת לנאמנות כלפיהם. שיחות טלפון מרתוניות עם אמך בנוכחות הבעל בדרך כלל מעצבנות אותו, ומעוררות את קנאתו. זה לא מוצדק? אולי, אבל זו עובדה. וזה משהו שאפשר להימנע ממנו. דוחים את השיחה לשעה אחרת.

אבל אם לאחד משני בני־הזוג היה ריב כה קשה עד שהוא, בחמת זעם, קם ועוזב את הבית בלוויית מזוודה – לעולם, כן – לעולם, לא ללכת לבית ההורים אלא אל חבר/ה שומר/ת סוד, בתקווה שיש לכם דבר כזה. מדוע? משום שזה הרגע בו תשפכו אש וגפרית על בן זוגכם ותאמרו מלים קשות שאחרי־כן תצטערו עליהן, וכוודאי תשכחו אותן. אבל ההורים – ההורים תמיד יזכרו אותן, ואחרי־כן יהיה לכם מאוד קשה להדביק בחזרה את השבר בין בן־הזוג וההורים.

● החברים:

חבר שמתחתן הוא חבר שהולך לאיבוד. כך אומר הפתגם (האנגלי). המציאות אכן מלמדת כי אחת העובדות העגומות הקשורות בנישואין היא שקשה מאוד להמשיך לשמור על קשרים עם חברה שבן־הזוג שלך אינו מחבב. אפשר להמשיך לפגוש את החברות בהפסקות צהריים או בערבים כהם הבעל עסוק בענייניו, אבל במוקדם או במאוחר החברה הבלתי־רצוייה קולטת את המצב והיא מתפוגגת מחייך.

בשנה הראשונה לנישואים עדיין מנסים להדביק בין בן־הזוג לבין החברים הישנים שלך ושלו, ולאחר כמה ויכוחים נוקבים ביניכם – נושרים הבלתי־רצויים. לדעת התחומה מטה אין טעם לסובב את זרועו של הבעל ולהכריחו להיות נחמד כלפי חברה שלך המשעממת אותו או – מה שגרוע יותר – "נותנת לך דוגמה רעה", או, מה שהכי גרוע – "עושה לו פריחה". אם הוא חש בחברתה לא בנוח, הוא גם יעצבן אותה, לא רק היא תעצבן אותו. מוטב, במקום ערב של עצבים, לכלות ללא חברים בכלל.

פעולת הסינון מתבצעת לאורך שנים. במשך הזמן שניכם לומדים לוותר ולהיות יותר סובלניים, או מאידך גם לעמוד על שלכם כשאינכם מוכנים לוותר על מי שנראה בעיניכם חבר אמיתי ויקר. נכון שמידי פעם מרימים את השק אחר על השני בשל ההתייחסות לחבר, אבל מה שקורה לאחר הרבה שנות נישואים זה שמקבלים פרופורציות נכונות בנושא החברות. וזה לא סוף העולם אם בעניין זה הוא לא משתף איתך פעולה. יש לכם כל כך הרבה עניינים ודאגות ובעיות אחרות. אז בענייני החברות – שים הורדה, בסופו של דבר הוא התחתן אתך, לא עם החברות והחברים שלך. וגם את לא קיבלת אותו בעיסקת חבילה עם כל 217 החברים שלו. יש להם מקומות מיפגש משלהם, והנישואים שלך אינם פגומים אם אינך נמצאת עמו בכל מקום, לפעמים אפילו מוטב כך.

ומדוע הבאתי את ג'ילי קופר בהרחבה שכזו? מפני שאני מרגישה כמו אחותה התאומה.

היתה עוגה

ל פני די הרבה שנים אכלתי אצלה עוגת שוקולד טובה מאוד יחד עם קפה של אחר־הצהרים. זה היה בבסיס חיל האוויר שבעלה היה מפקדו. היא היתה אז אשתו־של והאמא־של ואת העוגה הזו היתה אופה דרך קבע מפני שהילדים שלה אוהבים אותה.

טעמה של העוגה היה כזה שהצדיק טירחה של רישום המרשם. ומאז היא נמצאת אצלי בקופסת גרשמי העוגות תחת הכותרת "עוגת שוקולד תגיגית של אריאלה".

בינתיים חלפו השנים והיא כבר מזמן לא מתגוררת בבסיסי חיל האוויר ופיתחה קריירה משל עצמה. פגשתי אותה באחד מאותם אירועים שלכבודם לובשים את חליפת העור. "עכשיו אני מבשלת ואופה רק כאשר מתחשק לי", התחילה להסביר לי את התהליך שעבר על נשים רבות שכבר הוכיחו את עצמן במטבח ועתה עברו להוכיח עצמן הרחק ממנו.

והעוגה? "גם עכשיו אני מכינה אותה כשהילדים באים לבקר אותנו. וכשלא בא לי, לאחר יום עבודה, להיכנס למטבח ולבשל לכבוד נואס – אנחנו יוצאים כולנו למסעדה ואין לי שום יסורי מצפון". מוכר ותביב.

וזה מה שמצדיק את העוברה שאני חורגת ממנהגי ונותנת במדור מתכון. אז הנה העוגה של אריאלה:

● החומרים:

200 גרם שוקולד בישול
כוס וחצי סוכר
ארבע ביצים
כוס וחצי קמח תופח
1 כף קוניאק
כמה טיפות וניל
חבילה מרגרינה או גולדנבנד

● ההכנה:

ממיסים בסיר את השוקולד, כוס סוכר וחצי כוס מים. מסירים ומוסיפים מרגרינה. מצננים. מקציפים חלבונים עם חצי כוס סוכר. לתערובת הראשונה מוסיפים את החלמונים, קוניאק, וניל, קמח ולבסוף את הקצף. אופים 45 דקות ב־170 מעלות.

ואת עושה רושם של עוגה קלת הכנה. בעצם, במחשבה שניה, אני הולכת לעשות אותה. למה לא. והרי אין כמו עוגת־בית. ושלא ינסו למכור לי כל מיני כתובות של קונדיטוריות.

יגאל לב

אמא של חייל

נועה הלכה לחפש את בנה החייל. שבוע לאחר מכן הסבה בפנטהאוז, ידה חבושה ותלויה במתלה לבן בצווארה, מתעלמת באומץ לב מהכאב שהסבה לה היד, מתחלקת עם גליה בהרפתקאותיה. סיפורה השתלב בעולם ה"שטחים" שזה מכבר גלשו מתחום הקו הירוק והם חודרים לחיינו, זוחלים לסלונים שלנו ושולטים בשיחות ליל שבת. גליה למדה עם נועה באותו מחזור בגימנסיה. מאז הן שומרות קשר. מושכות הערכה אשה לרעותה. גליה מכבדת את אומץ רוחה של נועה. את ה"ראש המטורף שלה", היכולת לנהוג באורח ספונטני. את החמימות האמהית שהיא כורכת סביב ילדיה. והעיקר, את המרץ הבלתי נדלה כאשה העובדת כמנהלת משמרת בחברת מחשבים גדולה. הפגישות עם נועה משמחות את גליה. אחת לשבוע הן מצלצלות כך סתם כדי להחליף חוויות ותפריטים. לגלגל רכילות קטנה.

הפעם, הסבה בפנטהאוז, מניחה את רגליה, כהרגלה, בכורסה שממול, משתרעת באורח חופשי למדי, נזהרת שלא להכאיב לידה הימנית, מנסה להתעלם ממבטה השואל של גליה. אוחזת בידה השמאלית את היד הפגועה, מסדרת מתחתה כר ואופפת בסוד את הפציעה, הודפת את שאלותיה של גליה, וממשיכה לטוות את הסיפור. כאילו, הפציעה הזו היא בלתי חשובה. לוגמת קפה ואוכלת בתיאבון מפרוסת עוגת הגבינה של גליה, סיפרה על המסע שלה בעקבות בנה טל, שהתגייס זה מקרוב, ולא הגיע הביתה משום ששכב קורח מוצם.

יש לנועה דרך דיבור סוחפת. גליה אומרת כי נועה איננה מדברת, אלא שוזרת תמונות ברורות שקשה למחוק מהזכרון. יש לה שתי גומות חן המשוות לפניה הבעה של ילדה שובבה. שיער ארוך שהיא מניחה לו לגלוש על כתפיה. הפוני עוד מוסיף להבעה הילדותית, כדרך ששתי העיניים הגדולות־כחולות מוסיפות לו תום. אבל בכל שולטת הרוח הנערית, הצחוק השובב והכשרון שלה שלא לקחת את עצמה ברצינות ולמצוא את המגוחך בכל אדם. אולי לכן מרחפת על שפתיה תמיד הבעה של ליצן. כאילו הצחוק עומד להתפוצץ על השפתיים והיא בולמת אותו ומניחה לך לחוש את המאמץ שבו היא בולמת את הצחוק.

טל צילצל שלשום ואמר שיש לו יום ספורט. לפי ההגיון של נועה יום ספורט הוא יום שבו הבחורים חופשיים ואין שום סיבה בעולם שאמא לא תבקר בבסיס. זוכרת מימי שירותה הצבאי, יום ספורט הוא יום של כיף. אפילו המפקדים הקשוחים אינם מתייחסים ברצינות למשמעת ולנוהל התקין.

בלי להודיע לטל, החליטה לצאת באור ראשון לתחנה המרכזית. הורידה את הכלב, הכינה סנדוויצ'ים לבנים הצעירים, השאירה פתק היכן ימצאו את השניצלים, את תפוחי האדמה את הסלט. ועלתה באוטובוס ירושלימה. חצתה את הדרך לרמאללה ולבית־אל באוטובוס שהוריד אותה ממש סמוך לשער המחנה.

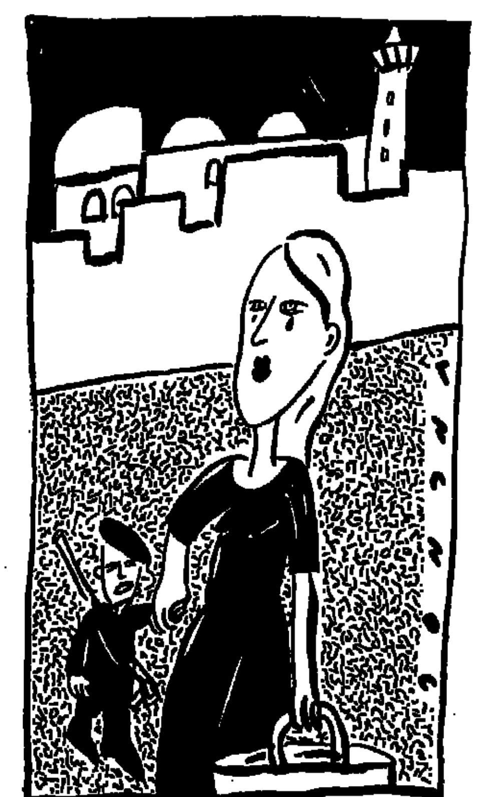
"הם רצינים, הבחורים האלה, להשתגע. ילדון אחד הסתכל עלי ונתן לי הרגשה שאני בת מאה. אמר שבלי אישור אי אפשר להכנס למחנה. אמרתי, יום ספורט, באותו בטחון שבו אדם אומר שזה בסדר.

מה שמקנה את התחושה שהזמן חלף על פניה של נועה בלי לגעת בה. זו קומתה הנמוכה וצעדה הנערי. מאחר והיא שומרת על גיזרה דקה, הרי מרחוק היא נראית באמת כנערה צעירה. אולי פניה התמימות או חיוכה החם פתחו את השער. כך או כך, נכנסה כדי לגלות שטל יצא עם חיילי היחידה לבט"ש או בתרגום לאזרחית - סיורי בטחון שוטף.

הקצין הצעיר הציע לה לעלות על רכב צבאי היוצא לירושלים ולחזור הביתה. "אבל הוא לא מכיר אותי. שאלתי איפה טל מבט"ש. אמר, 'בירושלים המזרחית. ואם את מתעקשת גברת', ניסה לנסוך לקול הציפור שלו צליל ענה וסמכותי, 'או הסנדר הזה נוסע למטה הגדוד, תשאלי עליו שם'".

וכך החלה נועה בהרפתקה שלה.

"בגדוד אמרו שהפלוגה שלו נמצאת באחד הרחובות המזרחיים של העיר. הלכתי לחפש אותו. אפילו לרגע לא חשבתי שזה מעשה מטורף. הרחובות היו כמעט ריקים. ראיתי אנשים מתבוננים בחלונות. חנויות סגורות. היו מקרים ששמעתי את צעדי נוקשים לבד ונבהלתי. יש כנראה רגע שבו את נעולה על מטרה מסויימת ולא חושבת מה יקרה לך. אם היו אומרים לי אתמול שאני סתם אטייל בעיר המזרחית,

הריקה, לבדי, הייתי אומרת שזהו שגעון. אבל, כאשר בצעתי כמו רגלי את הסידור הזה, הוא נראה לי מובן מאליו. אני מכירה היטב את ירושלים המזרחית, אבל בפעם הראשונה היתה לי הרגשה שאני צועדת בעיר זרה ומסוכנת".

בלי משים הצטרף אורי לשיחה. בדרך כלל הוא מתרחק משיחות נשים. הנושאים שהן רשות בהם כמו בגדים ומאכלים לא בדיוק מעסיקים אותו. כאשר הן עוסקות בנושא האוניברסיטה או בתחום המחשבים, עיסוקה של נועה, הוא מצטרף כמובן מאליו. הפעם מצא את עצמו מאזין כמעט מהופנט לשיחה. ניר הניח מחדרו, גרר עצמו לכורסה והקשיב לדבריה של נועה, שניסתה להסביר את ההרגשה כי פתאום "הקו הירוק הפך לקו ממשי, כאילו מישהו שירטט אותו בשטח. כבר לא חוצים אותו. ירושלים המזרחית הפכה לעיר אחרת ואני זוכרת את הימים שבהם ידענו שעלינו לטייל בארץ משום שרק בטיולים האלה נמחיש שזאת הארץ שלנו".

במטה פלוגה ב' היפנו אותה למחלקה 2. זה קרוב. ברחוב הסמוך. שם פגשה כמה חיילים עם חגור, כובע פלדה, נשק. הם דומים כל כך, עד שפנתה לקרוב ביותר ושאלה "סליחה אולי אתם מכירים חייל בשם טל?

"הממזר תקע בי שתי עיניים מחייכות ואמר: 'את כטח מתפשת אותי אמא'. ניסה לשחק את הקשוח אבל ראיתי שהוא מבולבל ונרגש. מאז שיצא לטירונות לא נפגשנו. חזר רק להשיב את בגדיו האזרחיים. אמרתי לו בכעס, 'אתם כולכם דומים כמרים אבל אני אשה יחידה ברחוב. לא יכולת מיד לזהות שאני אמא שלך'?

"החיילים התגלגלו מצחוק. טל שלי היה קצת נבוך. בסך הכל הם עוד יחשבו שהוא 'יורס', אחר שאמא רצה אחריו עם הבננה גם לצבא. אבל כנראה עברתי את המבחן שלהם. אם לא אני, לפחות העוגות והשוקולד שהבאתי. תמיד קל לאהוב את הילדים האלה. עוברה, כאשר הגיע המ.מ., הציג אותי טל בפניו. הסמל הצעיר, תקע בי שתי עיניים גדולות ואחר־כך גיליתי שיש לו חוש הומור. הוא שאל אותי אם יש לי כוח ללכת ברחובות עוד חצי שעה. אמרתי שיש. 'אין בעיה, את יכולה להתלוות לבן שלך. הם הולכים לאט הבחורים האלה בפטרולים'. אני לא בטוחה שהוא קיבל על־כך אישור מהרמטכ"ל, אבל אני חושבת שגם לו יש אמא אי־שם".

צעדה עם הכיתה ברחובות ירושלים המזרחית. "אם המצב היה קל יותר, הייתי יכולה להרשות לעצמי להסתף ולחשוב שאני מטיילת ברחובות העיר, עם כמה ילדים צעירים, מוציאה אותם לטיול ראשון בעיר. אבל סביב היתה דממה מתוחה. מבעד לחלונות ראינו נשים מתבוננות בנו בשנאה. נשים בנות גילי שהטיחו בנו מלות גנאי. פניהן היו מעוותות מזעם. נערים צעירים צעקו. היתה לי הרגשה משונה. רגע נדמה היה שבסך הכל צועדת אמא וכמה נערים צעירים. בימים נורמליים היינו משוחחים או שותים קפה מתוק עם הל. אבל המציאות היתה אחרת. לא הייתי עדה לתקריות אלימות. באותו יום לא היתה שום התנקשות מסוכנת, אבל הדממה היתה נוראה. רחובות ריקים מבהילים יותר מאשר רחובות סומרים ממחסומי אבנים וצמיגים בוערים. הרחובות היו דוממים החלונות היו פעורי עיניים שהתבוננו בי והשנאה בהן היתה קשה כאבן. בצעידה הזאת למדתי, לא רק על עצמי אלא גם על טל בני. הוא היה טירון. ניסה לשחק את הגבר הקשוח. ניסה להיות מאופק. בסופו של דבר, אמא צועדת לידו. אבל מעבר לזה ראיתי אותו נושך את שפתו התחתונה. את פניו מתכסות זיעה ואת גביניו מצטמצים בתחושה של אי־נוחות עמוקה".

נועה איננה חיה פוליטית. היא גרסה תמיד ש"יש להניח את הפתרונות לאנשים שמשלמים להם עבור זה". אבל בצעדה הזאת, מה שצה"ל קורא בט"ש, שאליה גוייסה שלא מדעת, הבינה: "איך שלא יהיה אנחנו חייבים להתחיל לקחת חלק. השנאה היתה איומה. הקו הירוק נראה לי פתאום קשות. עכשיו, אני לא יכולה לתת לטל יד ולהגיד לו ללכת אחרי. הוא כבר ילד גדול. מישהו אחר נותן לו יד. השאלה לאן הוא לוקח אותו".

נועה חזרה הביתה מאוחר. גילתה בעל דואג וכיור מלא כלים. שתי הנשים צחקו. האיןראונים של הבעל כשהוא מצוי לבדו. ואורי שמע את צחוקן וחשב לעצמו עד כמה מוזרות הן הנשים. רגע נועה היא אשה אמיצה, אשה הפוסעת לבדה ברחובות של קרות, והנה, אשה קלת רעת הצותקת במשובה.

"מה את אומרת שלא היתה תקרית" שאל ניר, רומז בסנטרו לעבר היד הימנית החבושה.

"אה, זה"ז, פטרה נועה את הפציעה בחיוך, "זה מהכיור. הוא נפל אתמול. כבר מזמן אמרתי שהכיור הארור הזה הוא סכנה אמיתית".

יאלו. החיים כדיסקוטק

(המשך מעמוד 16)
שמאפשרת לך להמשיך בצורת החיים שמכתיב השרות בחיל האוויר. או החברות מהילדות, מנס־ציונה ומבית הספר החקלאי פרדס־חנה קיימת, והחברות מעולם העסקים קיימת. מה שנעלם זה הרבה מהחברים מחיל האוויר. הם פשוט אינם. אינם פיסית, אבל החברות קיימת. אין ארוע שלא מדברים עליהם, אין פגישה שלא מרימים כוסית לשי אגוזי, שנהרג בתאונת אימונים. אם הייתי היום תופס אותו, הייתי הורג אותו. החמור הזה. התאמנו בטיסת אימונים במזג אוויר קשה. מכסים את העיניים עד לשלב הנחיתה. והחמור הזה – התחרה עם עצמו. ניסה לנחות עם עיניים מכוסות עד שנמרח על הריצפה. שמעת פעם דבר כזה? זו היתה חברות עם עוצמת אהבה כמו לבן משפחה. לאח". ואחרי שהוא שותק, קם, מבריח כמה יתושים, הוא אומר: " הרבה, הרבה ז"לים, לעזאזל".

בתוכנית "הדרן לחיל־האוויר", בתוך הקצף של השמפניה ועלילות הגבורה, נישמע קול הסכסופון של גן, בנו של זוריק, הוא ארלוזור לב שנפל במלחמת יום הכיפורים מעל תעלת סואץ. כמו דקת דומיה בתוך חגיגה אינסופית, כמו צפירת אזכרה בתוך פיצוצי זיקוקין־דינור, עלתה מהסכסופון המנגינה של "אנחנו שנינו מאותו הכפר". ויאלו אמר אז: "היה לי אח, קראו לו זוריק".

"כשדיברתי על זוריק אמרתי את שמו, אבל זו היתה אזכרה לכל חללי החיל. לאחר מכן, כשדיברתי עם אנשים, הם אמרו שהרגישו אותו דבר. הם חשבו על השמות, הפרצופים והארועים של אלה שנפלו בדרך. את שדמי ואגוזי וזוריק. ראיתם בטלוויזיה את הדמעות, אבל לא את כולן. היו גם גברים עם דמעות בעיניים".

במשרד המפואר ב"אלול" ניראה יאלו כמי שמרגיש בבית. הדלת בחדרו פתוחה, כמו שהיתה תמיד כשהיה מפקד טייסת או מפקד בסיס. אנשים נכנסים ויוצאים, לפעמים עם סיבה, לפעמים לא. סתם כדי לצחוק קצת. לפטפט. הוא מוקף, כמו שהיה תמיד, באנשים שאוהבים אותו. והוא אוהב מאוד, הוא אומר, מה שהוא עושה. "כי ככה אני. כשהייתי בחיל האוויר, חוץ מחיל האוויר לא עניין אותי שום דבר. לא הצעות מפתות מבחוץ, לא חיים יותר נוחים. רק מה שעשיתי באותו זמן. כשבניתי את בסיס חיל האוויר בעציון, הייתי כל כולי בתוך זה. כשהייתי נספח אווירי בוושינגטון, רק זה מה שעניין אותי. והיום כמנכ"ל ב'אלול' – זה הציר המרכזי בחיים שלי".

"פתאום אתה לא בעניינים. לא מדברים איתך. אתה זר. לא בסוד העניינים. וזה הורג אותך".

והחיים על־פי יאלו הם דיסקוטק אחד גדול. "אתה יכול להיות במסיבה, לעמוד בשקט ליד הקיר, להסתכל על אלה שרוקדים ושותים ואחר־כך ללכת הביתה כשכלום לא קרה. אבל אתה הרי בא למסיבה כדי שיקרה משהו. וזה הפרנציפ של החיים. החיים הם מסיבה אחת גדולה. אתה צריך לקחת מהמסיבה את מה שהיא נותנת, מהעסקים את מה שהם מציעים. וצריך ליזום. להעז. אם תעמוד בשקט ליד הקיר, לא יקרה לך כלום".

יאלו אף פעם לא עמד ליד הקיר. הוא – הוא אומר – תמיד לקח. ועוד איך לקח. עד לפני מספר שנים אפשר היה לראות אותו רוקד. במרכז, תמיד במרכז. אם הסכים להניח לרגע את הכוס שבידו. "כשאני מגיע, מתחילה המוסיקה. פעם הייתי גם רקדן טוב. עכשיו אני כבר שמן מדי. היום אני מפטפט ליד הבר. מאלה שמוזגים משקאות לכולם. אני אוהב שאנשים שמחים. הבתים של אבא וסבא שלי היו הבתים הכי שמחים בנס־ציונה". אבל כשהוא עומד ליד הבר, עם כוס ג'ייאנד־בי ביד, אנשים מגיעים לשם גם כדי לשתות כוס סודה. "אני מלך קטן בארץ הזאת. כשהייתי מפקד בסיס חיל האוויר בעציון, כל אילת הכירה אותי. כשהייתי ברמת־דוד, הכירו אותי בטבריה, חיפה והגליל. ובגלל הבית בנס־ציונה אני גם מלך הדרום. וזו הרי מדינה של מסיבות. אוף, אני אוהב את החיים האלה".

מי שמכיר את יאלו יודע שאם הוא לא אמר שבבית "גיל הזהב" שהוא וחבריו מתכננים יהיה גם דיסקוטק, זה רק משום שזה מובן מאליו. המסיבות של יאלו בבסיס עציון, בזמן שהוא פיקד עליו, היו ידועות בכל החיל. "הסיפורים", הוא אומר, "מוגזמים ומנופחים. תמיד היו מסיבות בחיל האוויר. כבאמצע שנות ה־50' היה מינהג קבוע ללכת אחרי הטיסות לבאר. בכל העולם טייסים עושים את זה. מרימים כוסית. אתה זקוק להשתחררות הזו. ההתפרקות ביחד היא חלק מהעניין. תמיד היו מועדונים, אלא שלא כל טייס צעיר יכול היה להיכנס ולשבת לצד הותיקים.

"ונישפי יום העצמאות היו מבצע צבאי. לכל אתר היה תפקיד. בסיס עציון היה הבסיס הראשון שאליו שלחו טייסים סדירים עם משפחותיהם רחוק מתל־אביב, רחוק מכל דבר. אנשים לא רצו לבוא. הבנתי שלפני כל דבר מבצעי, אם טייסים ומפקדים לא רוצים לבוא, הכל ייפול. ידעתי שצריך לבנות תשתית עם אנשים ששמחים לחיות במקום. לכל יחידת מגורים של צוותי הקרקע והאוויר בנינו מועדון. שאפשר יהיה להפגש, לדבר, לרקוד. לעשות מה שרוצים. לא חשוב איזה דמה אתה בבסיס, מכונאי, טוראי, טייס או מפקד – כולם קיבלו את המקסימום. היו דיסקוטקים, היו חדרי מוסיקה, הכי־שופס, בריכה ומגרש טניס".

זו לא היתה הפעם הראשונה שיאלו דאג לחיי הלילה של פיקודיו. במלחמת ההתשה היה סגן מפקד בסיס חיל האוויר ברמת־דוד. הוא הקים שם דיסקוטק עם תיקרה אקוסטית ממגשים של ביצים. "הדיסקוטק של יאלו" קראו לו. בבסיסים שבהם פיקד כמפקד טייסת או מפקד הבסיס, לא היה ליל שישי בלי מסיבה או מיפגש במועדון. הוא ואשתו, חסיה, הנהיגו בית פתוח. בערבי הטייסת השתתפו טייסים ומכונאים. כשהוצע שיאלו יקבל את תפקיד הנספח האווירי בוושינגטון, אמר אז הרמטכ"ל מוטה גור – מה יעשה יאלו בוושינגטון? ירוץ מנשף לנשף?

"אנשים לא מכירים אותי. תני להם את הקצה של הרע והם ימשכו. הייתי צריך להלחם ולשכנע שאני מסוגל לעשות את התפקיד הזה טוב. מוטה גור פשוט חשב שלא אהיה טוב. זו היתה פגיעה עצומה".

המעבר מחיל האוויר לוושינגטון לשלוש שנים היה בשבילו פרוזדור ארוך במעבר לחיים האזרחיים. "והמשבר שלי לא היה בשינוי המסגרות, אלא ביחסים בתוך השגרירות עצמה. חוסר הפירגון, הרישעות שבין הישראלים ששם. זה הגיע למצב שכשעזבנו את וושינגטון עשינו תחקיר על מה שהיה שם. הלכלוך צף. ליכלוך בגדול. זה היה השיעור הגדול שלי. זה פחד מוות, החיים כחוץ".

וישנה המשפחה. שנים של מעברים מבסיס לבסיס. כל שנתיים מקום אחר, בית־ספר אחר, חברים אחרים. ליאלו וחסיה יש שתי בנות. טלי ושרון.

"עם טלי המשברים היו פחות קשים. כשיצאנו לוושינגטון היא הלכה לצבא. שרון נולדה בתל־נוף, אחרי שנתיים עברה לחצור, אחר־כך לרמת־דוד, עציון, וושינגטון. בגיל 15 היא הגיעה לרמת־השרון. ממה התוסן של הבן־אדם? מהמקורות שלו. אני מנס־ציונה. מישהו אחר בא מיגור. שרון היא דוגמה לכל ילדי חיל־האוויר. מאיפה הם? לאן הם שייכים? הרגעים הכי קשים בחיים שלי היו עם שרון. אתה עומד חסר אונים מול המיפגש של מציאות לעומת הציפיות. אתה מצפה, יאתה רוצה, כל אחד רוצה שהבן שלו יקבל תעודת בגרות. ופתאום זה לא עובד. ואתה מרגיש, אתה יודע, שלא היית בכל מיני מקומות כשהיית צריך להיות בהם. שכשהיו צריכים אותך, לא היית בסביבה.

"היו ימים קשים. ריבים וצעקות ועזיבת בית. דברים שלא הייתי רגיל אליהם כשגרנו בבסיסים. כי אלה היו חממות. אלה לא היו חיים מציאותיים. הייתי צריך לדעת להתמודד עם זה. בהתחלה חשבתי שבאוטוריטה ובצעקות זה יעבור. זה לא עבד. רק בשיתוף פעולה. בלשמוע גם מה הצד השני אומר. שרון אמרה: ככה אני רוצה – ויש לכם בעייה. אף פעם לא שמעתי את זה קודם. אני לא מאשים את חיל האוויר. אני לא מאשים אף אחד. המון ילדים מחיל האוויר עוברים אותם משברים. בייחוד כשמגיעים לנוה רום, לרמת השרון, ששם המקום כל־כך תחרותי. מגיעה האופנה של ה'דיבוק', וזה כמו רומינו. מיד כולם רוצים. יש שם היררכיות בתוך החברה. חבורות של מצליחנים פחות ומצליחנים יותר. מערכות קשוחות מאוד בתוך חברת הילדים".

קשה לתפוס את יאלו לא מחייך. וכשהוא לא מחייך, החיוך מביט בך מתוך העיניים שלו. לא כשהוא אומר: "הצער הכי גדול בחיים שלי היו המשברים עם הבנות". וגם כשהוא מוסיף שברוך השם הכל כבר מאחוריהם, ועכשיו יש הרבה נחת מטלי שהיתה פקידת מבצעים בעציון (איך לא), והיום נשואה וגרה בקבוץ נחשולים, ומשרון שהיתה (איך לא) פקידת מבצעים בחיל האוויר והיום בעלת בוטיק, גם אז החיוך עוד לא חוזר. גם לא לעיניים. כן, הוא אומר. אני דואג. ואחר כך, ברגע נדיר של מבוכה, הוא יגיד שתמיד כשהוא רואה סרטים שקשורים ליחסים בין הורים וילדים, הוא בוכה.

הוא רוצה לדבר קצת על מזל. "מזל זה לא הכל בחיים. אבל זה הרבה. עד היום היה לי מזל להיות בארועים מרכזיים. מלחמת קדש, בניית חיל־האוויר עד 67', מלחמת ששת הימים, מלחמת ההתשה, בניית בסיס עציון, מלחמת יום הכיפורים, השלום עם מצרים כשהייתי בוושינגטון, ועכשיו ב'אלול', בכל הפרוייקטים הגדולים שמתרחשים כרגע. התמזל מזלי להיות שותף לכל הארועים הגדולים של ההסטוריה הבטחונית והמדינית. והתמזל מזלי להישאר בחיים בתוך כל המהומה הזאת, האימונים האינטנסיוויים, הגיחות במלחמות. אני לא מבין, בכלל, איך חזרתי מהגיחה הראשונה שלי ב־67'. חטפתי צרור אימים שזיעזע את כל האווירון. זה אינסטינקטים ומזל".

"אני לא גבוה ואני לא יפה, אבל אני מוצא חן בעיני אנשים. אני לא אינטלקטואל. אני אוהב אנשים, ואני אמיתי. אנשים מרגישים את זה".

"אני לא גבוה ואני לא יפה", הוא אומר, "אני לא חתיך. אבל אני מוצא חן בעיני אנשים. אני לא אינטלקטואל. אני לא קורא מספיק, לא מאזין למוסיקה. הכי הכי אני אוהב לטפל בגינה שלי. ולשבת עם המשפחה שלי ולדבר על העבר. להיזכר בכל מיני דברים. אני מאמין שבכל מצב צריך לעשות את המכסימום. כשאתה טס – תהיה הכי טוב, כשאתה אוהב – תעשה את זה הכי טוב, כשאתה במסיבה, אתה לא בכנסייה. אז מסתבאים ועושים חיים. יש מספיק מקומות לצרות. אני שתיין חברתי, כזה ששותה רק בחברת אנשים. אני אוהב אנשים, ואני אמיתי. אנשים מרגישים את זה. אני אוהב מסעדות טובות. אין מסעדה בארץ שאני לא מכיר או שלא מכירה אותי. אני אוהב סרטים על מלחמות וסרטים דוקומנטריים. אני אוהב ציד. את האקט של הציד. זה החיים. כמו השנייה שלפני הפלת מטוס. כן, בטח שאני אוהב את עצמי. אבל לפעמים אני קם בבוקר, מסתכל בראי ומרביץ יריקה".

כשעשו ליאלו מסיבת פרידה מחיל האוויר, הוא אמר: "אני מודה לחיל האוויר על המתנה הכי גדולה שהוא יכול היה לתת לי. את עצמי. לפני חיל האוויר לא הייתי כלום, ובלי חיל האוויר לא הייתי מגיע לשום דבר". זה נכון, הוא אומר עכשיו. "הכל רכשתי בחיל האוויר. את יחסי האנוש, האומץ, הידע, החברויות, כושר המנהיגות. הציר המרכזי של החיים שלי זה חיל האוויר. אני לא מושבניק גדול, אני לא איש עסקים גדול, אני לא הוגה־דעות גדול. כן, אני איש חברה, איש מסיבות. אז מה. זה שטויות. אני הייתי טייס טוב ומפקד טוב בחיל האוויר הישראלי. נקודה. כל השאר זה רק מוצר לוואי".

סימה קדמון

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
בתחום הכספים וההשקעות צפויות השבוע בשורות טובות, אך עדיין כדאי להישמר מפני הוצאות מיותרות. בעבודה עלולה לצוץ בעיה מוסרית. טיול עומד עכשיו על הפרק, וכדאי לשקול את כל ההיבטים.

סרטן
21 ביוני עד 22 ביולי)
מצב־רוח משתנים עלולים לפגום בהרמוניה בין בני־זוג. ייתכן שאתם מפריזים בתביעות. בנושאים הקשורים בכסף או בשימוש באשראי, מוטב לבדוק עכשיו היטב את הפרטים הקטנים.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
התפתחויות חיוביות צפויות בתחום הקריירה, אך אתם נוטים לבזבז יותר מדי זמן בהתרועעות עם אנשים במקום העבודה. הקפידו לנצל הזדמנויות. בתחום החברתי עלולות להתגלע אי־הבנות.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
השבוע תהיה לכם הזדמנות טובה לצאת לחופשה או לטיול קצר. לא כדאי לערב עכשיו עסקים עם בילויים. תצטרכו להתמודד עם בעייה מסויימת בתחום הקריירה, אך עד סוף השבוע יימצא פתרון משביע רצון.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
אורחים שיגיעו מחוץ לעיר עלולים להוות מיטרד קל, וצפוי מצב מביך במקצת. לעומת זאת, השבוע הוא זמן מוצלח לענייני נדל"ן. חילוקי דעות עלולים להתגלע עם בן זוג בקשר לטיפול בילדים.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
היחסים עם מישהו קרוב מקנים לכם סיפוק רב, אך בענייני כספים עלולות להתגלע מחלוקות ותתקשו להגיע להסכמה. השבוע תצטרכו להיזהר מהוצאות מיותרות. כינוס משפחתי עומד על הפרק.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
בתחום הקריירה צפויות בימים אלה התפתחויות משמחות, אך בקשרים עם מישהו קרוב עלולים לפרוץ ויכוחים, במיוחד אם יוצאים יחד לקניות. כדאי לנסות להגיע לשיתוף פעולה ולהיזהר מפני התבטאות פוגעת.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
פעילויות של שעות הפנאי מעסיקות אתכם השבוע, אך אל תפתו לזנוח את העבודה. ההכנסה עשויה להשתפר, אך יהיו גם הוצאות בלתי־צפויות. ביחסים עם מישהו קרוב צפויים קשיים מסויימים.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
ביחסים אישיים עלולות להיווצר עכשיו בעיות בגלל דברים שאינם נאמרים. אפשר בהחלט ליהנות מפרטיות, אך אל תאטמו את עצמכם מפני הסביבה. שימו השבוע דגש על ענייני הבית – הקריירה יכולה לחכות.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
זה זמן טוב לפגישות עם חברים, אך לא כדאי לעשות זאת אצלכם בבית – מוטב לצאת לבלות. לא תיהנו בימים אלה משלווה מרובה, לכן מומלץ לנצל כל רגע פנוי למנוחה ולמילוי המצברים.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
בימים אלה עשויה לצוץ הזדמנות טובה בתחום הקריירה, אך עלולים להתגלע קשיים דווקא עם הפרטים הקטנים. ההכנסתכם משתפרת עכשיו, אך מומלץ לכם לנהוג זהירות וטאקט עם הממונים עליכם.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
עיכובים רבים ומיותרים צפויים בימים אלה בקשר לעניין משפטי כלשהו. נראה כי הדברים אינם מגיעים לכלל סיכום. כדאי לנצל את הזמן לנסיעות ולטיולים, אך לא לבזבז כספים. בתחום הקריירה תהיה התקדמות.

מכשפ'לה רעה

(המשך מעמוד 48)
בגיל מאוחר יחסית, בגיל 7־26, מתוך בחירה והתחשבות באלמנט הכלכלי, לא היה קיים לפני המאה ה־14. ויחד עם זאת היה אז שינוי בסיסי במקומה של האשה בחברה, במבנה המשפחה".

כל הרעל הזה, כפי שמכנה זאת בן־יהודה, קיבל חריפות מיוחדת ממקור נוסף: ירידת כוחה של הכנסייה. "הרנסנס פרץ את כל גבולות המוסר הקיים ונוצר אי שקט גדול. האינקוויזיציה, שנוסדה על ידי מסדר הדומיניקנים, וצמחה במקור כדי להתמודד עם סוטים בתוך הכנסייה (הקאטארים), מצאה עצמה מחוסרת עבודה לאחר שחיסלה את כל הסוטים שלשם חיסולם הוקמה". אז חיפשו קורבן חדש. חיפשו, חיפשו, עד שמצאו: מכשפות.

שני נזירים דומיניקנים פיתחו והביאו לשיא את תיאורית המכשפות, לפיה בני האדם עדים למלחמת גוג ומגוג, בה השטן נלחם באלוהים. ואנחנו שותפים בקרב הקוסמי, כי השטן מגייס בני אנוש להילחם לצידו. אלוהים רוצה שהאדם יהיה נוצרי טוב ואחרי מותו ילך לגן עדן. לעומתו, השטן מבטיח 'הצלחה עכשיו', וכך מושך את בני האדם לצידו. ולא סתם בני אדם נופלים ברשתו של השטן, אלה בעיקר נשים, כי יש להן תאווה מינית שאינה יודעת שובע, ורק הוא, השטן, יודע לספק אותן". מן הסתם, לנשים של אז אף פעם לא כאב הראש.

על פי התפיסה המאיימת הזו, האשה היא בובה שנשלטת בידי השטן. ובהמחדה הזו לא עצרו שני הנזירים הטובים. אחרי שהוכיחו שיש מכשפות – כי מי שאינו מאמין בכישוף זו כבר הוכחה שהוא קורבן לכוחות השחור – הם סיפקו לאנושות דרכים ואמצעים כיצד לבדוק חשד שמישהי מכשפה: "להביא בעינויים עד למוות כדי שתתוודה, וזאת על־ידי שיטות חביבות כמו שפיכת עופרת לגרון, קטימת פטמות ועוד כיוצא באלה. אסור, כמובן, לקבל וידוי שניתן בלא עינויים". ומשהוכחת שזו מכשפה, "יש להעמידה למשפט ולצלות אותה על המוקד", וככה, בדיוק עשו, כמה מאות שנים, לכמה מאות אלפי נשים. את הספר, אגב, עדיין אפשר לרכוש, גם היום. עניין של שמונה עד עשרה דולר, אומר בן־יהודה, ידע אישי, לצרכי מחקר, כמובן.

"היה נוח מאוד למקד את העניין בנשים, שנחשבו לשפחות חרופות ולא יכלו להתנגד או להתאגד", מסכם בן־יהודה.

הכל נרגע ונגמר כשתמו המלחמות הגדולות של התקופה, כשבא שלום וסטפליה והסדר החברתי התייצב. וכל קשר בין מה שהיה לבין משהו על־טבעי או על־אנושי הוא ברמיונו של המאשים השובניסטי בלבד. אבל מה עושים שגם היום קמים כל מיני מכשפים, מכשפות ועושי כשפים מוכרזים, וטוענים שהם יכולים לראות ולחזות ולכופף ולתקשר עם העולם הבא ולמצוא נפט מתחת לאדמה בטיסה נמוכה מעליה?

קודם כל, מזמינים אותם לכמה תוכניות בטלוויזיה ואולי כותבים עליהם קצת בעיתון, כי זה קוריוז בכל מקרה, אומר בן־יהודה. וחוץ מזה, "אני לא מאמין שהכשפים האלה עוברים כי אני יכול לברוק את זה ולהוכיח שזה לא עובד, אבל אני מאמין שיש אנשים שמאמינים שהם מכשפים ומכשפות. ואותי מעניין מה גורמת האמונה הזו לאנשים, בדיוק כמו האמונה בהארי קרישנה. זו מציאות חברתית קיימת".

"אסטרולוגיה? למה שיהיה קשר בין מצב הכוכבים שם למעלה לבין מצבו או גורלו האישי של אדם על פני כדור־הארץ?".

ספקן לא קטן, האיש שלנו בסטיות. "אני גם לא מאמין באסטרולוגיה. אני מחפש ניסוי, תצפית, הוכחות חד־משמעיות שזה עובר וקיים. אינני חולק מראש על העובדה שמישהו יכול לקרוא מחשבות או להרים שולחן בכוח מחשבה. אבל יש הבדל גדול מאוד בין מה שיכול להיות למה שיש.

"קיימת ספרות בריונית שלמה לצורך העניין, אבל כדי שלא נגלוש לפאראנויות וסכיזופרניות, אני רוצה הוכחות. הקוסם הגדול הודיני, למשל, הראה בסיאנס אחרי סיאנס איך הבלוף עובד. גם אצל אורי גלר הוכח שהכישוף הוא בלוף. מי שמוכיח שהדברים האלה הם בלוף הם הקוסמים, כי זה המקצוע שלהם, הם יודעים לאן להסתכל כדי לראות איפה מבלפים. ג'יימס ראנדי, מגדולי הקוסמים, הוא מנפץ תופעות פרה־פסיכולוגיות ידוע, וכמוהו היה גם הודיני. גם אסטרולוגים, כשנבדקו על ידי קוסמים מעולים, לא עמדו בבדיקה. ברור לי שכמה מהשרלטנים האלה מסוגלים לבלבל את המדענים, אבל עד היום לא עמדתי מול מצב של טענה כזו, של כישוף או אסטרולוגיה, שנבדקה על ידי מישהו שאחזות עיניים היא מקצועו, ונשארה בעינה.

"אבל אפילו לא ה'מקצוענים', אפילו אנשים שסתם מדווחים שראו צלחת מעופפת, למשל, או נחטפו לצלחות כוו – לפעמים נבדקים בפוליגרף ויוצאים דוברי אמת. מה עושים מול הטענה הזו? אין לי תשובה טובה לזה. אני מאמין שקרה להם משהו שהם אינם יודעים בדיוק מהו. יש אנשים פחבנו על משהו שבדיעבד התברר שקרה. אני לא שולל גם את זה, אבל צריך לברוק כמה פעמים באמת קורה מה שחושבים או מרגישים שקורה, לעומת מספר המקרים של תחושות כאלה שאינן מתגשמות".

אחרי עוד אי אילו שידולים הוא אומר ש"יש כנראה אפקטים פרה־פסיכולוגיים מסויימים, אבל הם קלים מאוד, לא מהסוג של טלקינזיס, של הזזת חפצים בכוח מחשבה". אפקטים קלים, הוא אומר. פרובלמטי, הוא מוסיף. ולא מוטרד מהעניין. והאסטרולוגיה? זה ממש מצחיק אותו. "למה שיהיה קשר בין מצב הכוכבים שם למעלה לבין מצבו או גורלו האישי של אדם על פני כדור־הארץ? זה שיש מיתאם בין דברים (כמו למשל 'תכונות' של 'בני מזל'), זה לא מספיק. מיתאם אינו מצביע בהכרח על קשר. זה כמו להגיד שככל שמספר הנעליים גדל כך גדלה האינטליגנציה – המיתאם הזה קיים בתקופת ההתפתחות של ילד, אבל הרי אין קשר בין הדברים, גם גרפולוגיה בדקו והראו שזה עסק לא רציני".

שמונה מלים והלך עוד תחום.

"צריך להבחין בין מידע שהאדם ברחוב מוצף בו, לבין המידע בכלל. יש עוצמה אדירה למחשבה שאתה, הקטן, גורלך קשור במערכת קוסמית ובגלאקטיות. זה יכול לתת משמעות יותר רצינית לקיום שלך. קשה לחשוב שאנחנו בסך הכל מכונה ביולוגית שמסוגלת לחשוב לתקופה מסויימת – וזהו. יש כוח־פיתוי חזק להפליא למחשבה על גורל וגלגול נשמות, במיוחד אחרי תהליך הסקולריזציה. לרוב בני־האדם יש צורך באמונה, ולכן יש נהירה לכתות, או לדת, כי זה נותן משמעות לחיים. ובמסגרת זו צריך לראות גם את מקום הכשפים. כישוף עובר רק במובן שהוא משנה מציאות לגבי האדם שמאמין בכך. אני – יכול להאמין רק בעובדות".

טפו־טפו.

אורית הראל

גליון 226, סיון תשמ"ח, יוני 1988
המחיר: 8 ש"ח כולל מע"מ (באילת: 6.96 ש"ח)
כולל: "אחא", "ציזפר" ו"יופי את"

AK

תור המחוך

נגד אלימות

פינות אוכל

מתכוני מיקרוגל

שמואל בק

לקאמבק

מחלות:

מחקר:

חברה:
השגעון האנגלי

משברים:
גיל ההתבגרות

תחקיר:
צה"ל קורץ לבנות דתיות

הופיע! הופיע! הופיע!

מחכים לרבינוביץ

(המשך מעמוד 22)

תעודת הביטוח. תמיד אפשר לשלוח אותו לקרוא לעזרה".

ניתקלת פעם במקרה חירום?

"לא. אבל אני מעדיף גם לא לחשוב על זה ולא לדבר על זה".

תצא לטיולי לבד נוספים?

"אני אעשה עוד טיולים בסיני, וחלק מהם יהיו לבד. אף על פי שעברתי כבר את הצורך בתחושת הלבד".

"אצלנו בארץ, למשפחת ממן בשלומי, אין במה, אנחנו לא שומעים אותה, רק עליה. עיתונאי, או הפרופסור מהאוניברסיטה, מדבר עליה".

אתה מטייל גם לאיסלנד, מדבר באותו סוג של חופש שהנוף מקנה?

"כן. זה לא מוכרח להיות בישראל. זה לא יכול להיות באמריקה, למרות המרחבים. שם אני לא יכול לסמוך על האמריקנים שהם לא יגיעו לכל מקום, אפילו בהליקופטר. באיסלנד יש מרחבי ארמה שחורה, חשופה, המון נהרות, קרחונים, אצבעות של קרח. באמצע האי יש כיפת קרח בגודל חצי ממדינת ישראל. זה אי גדול פי 12 מישראל, וגרים בו 250 אלף איש, מחציתם בעיר אחת, ריקיאוויק".

הרבה שטח נקי מאדם.

"כן".

מומחיותך בהילכות המידבר הביאה אותך ללישכת הנסיך פיליפ. איך זה קרה? איך הרשים אותך האיש?

"חזרתי מחופשה בסקוטלנד ומצאתי בדירה בלונדון שני מכתבים מארמון באקינגהאם, שהזמינו אותי לאותו שבוע. פתחתי את ספר הטלפונים באות B וחייגתי למיג'ור שהיה חתום על המכתבים. הנסיך הוא ראש הקרן העולמית לשימור חיי הטבע, והיו לנו קשרים עם הקרן הזאת. הוא עמד לפני סיור במדבריות אפריקה והמזרח התיכון. הגעתי לשם כמה ימים לפני הפריצה לחדר המלכה, ב־82'. נראה היה לי שלבסיס טירונות של הנח"ל יותר קשה לחדור. הנטתי את עצמי בחליפה, שאלתי ממישהו תיק ג'יימס בונד. זה היה 12 בצהריים, אף אחד לא ביקש תעודה מזהה בכניסה. קהל אלפים עדיין צבא מאחורי בסיום חילופי המשמרות, ואני נכנסתי אחרי שאמרתי למי אני מוזמן. המיג'ור פגש אותי בכניסה והידרך אותי במעלה המדרגות. אני צריך לעמוד ליד החלון בספרייה, ולענות כן, אדוני כשהנסיך יכנס. המיג'ור אותת למישהו, והמישהו אותת למישהו אחר, והנסיך נכנס והיה ענייני מאוד ונמרץ. הוא לא התעניין בי אישית. דיברנו פחות משעה. התרשמתי שהכין שעורי בית. הוא ידע על מה הוא מדבר".

איך הוא נראה?

"נמוך באופן מפתיע. הוא בקושי מטר שבעים; אבל הוא שמור טוב לגילו, בנוי טוב".

•

הוא גר בנצרת לצרכי עבודת דוקטורט על חיי הצוותא של הערבים והיהודים בנצרת עילית, בעיצומה של האינתיפאדה. "אני אוהב לשים הכל מאחור. ארוז, עטוף, גמור. אני מוכן לעבוד קשה בשביל התחושה הזאת. לתכנן שנה וחצי מראש רק בשביל התחושה שכשאתה נוסע מאחורי משאית הרהיטים בדרך מתל־אביב לנצרת, אתה יודע שאתה מוכן לזה".

פתיחה של רשימה עיתונאית שלו: "אמרתי לתאופיק שיחכה כמה דקות במכונית, כי יש עוד שניים־שלושה דברים שצריך לסדר לפני שנצא לכיוון נצרת. תאופיק, שכבר הספיק לחגור את חגורת הבטיחות, עשה 'כן' עם הראש ונותר ישוב במושב ימני קידמי במכונית. כעבור עשרים דקות מצאתי אותו בדיוק באותה תנוחה, כולל חגורת הבטיחות".

מה צריך להיות ברשימה עיתונאית שלך?

"השאלה קשה לי, אני עדיין בתחילת הדרך. אבל קודם כל אני רוצה לשים על הנייר את הצד האנושי, התחושה שמה שקורה לאנשים, טוב או רע, יכול לקרות לכל אדם, כל קורא. חשוב לי שאוכל לקרוא את הרשימה ולזהות שם את המגע האישי שלי, בלי שאכשל ואפול למלכודת של הערצה עצמית פומבית. אני חושב שכל דבר שאני כותב משקף חוסר אמון מראש במערכות שלטוניות ומימסדיות. זה יכול להיות 'הממשלה', המוכתר בכפר, או מנהל בי"ס. כל מה שהוא גירסה רישמית. כל מה שאתה אומר אתה צריך להוכיח לי. אני חושב שזה נכון לגבי כל מי שכותב היום והוא מתחת לגיל 50".

עכשיו השאלה החשובה. במשך יותר משנת ראיינת 12 משפחות. סבים, הורים, ילדים. קטעים אנושיים מישראל. אני מבינה את החשיבות המחקרית של העניין. למה לפרסם את זה בספר לציבור הרחב? את מי זה מעניין?

"הספר נועד למי שאוהב אנשים. כל מי שקורא כתבות על אנשים. לסטודנטים לסוציולוגיה, אבל גם לסקרנים ומציצנים. אמנם אין כאן סיפורים מפולפלים על אנשים מפורסמים. לא חדרנו לחדר המיטות. אבל זה יכול להיות גם מיסמך אנושי, אחר ומעמיק ורחב, על ישראל ערב האינתיפאדה. ויש כאן מקום למה שאין בכתבת־מוסף בעיתון. למה שאומרת הסבתא על כמה מיטות היו באוהל במעברה. לפני שהגעתי אל הזקנה במושב נס הרים, אף אחד לא שאל אותה ממה היתה עשויה הריצפה בביתה שלה בכורדיסטן כשהיתה בת שמונה.

"אני חושב שאין בארץ מספיק אנשים שמדברים בעד עצמם. יש ארבעה יומונים, וזה מה שיש לכל אנגליה, והמון אנשים קוראים וכותבים על המון אנשים. מעט מאוד קוראים על עצמם. הסרט הבריטי הדוקומנטרי הטוב יותר, יורד אל האנשים שמדברים על עצמם. אצלנו, למשפחת ממן בשלומי, אין במה, אנחנו לא שומעים אותה, רק עליה. עיתונאי, או הפרופסור מהאוניברסיטה מדבר עליה".

במלאכת הריבוב הזאת יש משהו יצירתי?

"זה יותר דומה למה שעושה צורף, בניגוד לצייר. אתה כלוא בתוך המיסגרות שבחרת. רק זהב. להוציא מתוך הגוש את הצורה שאתה בוחר. אתה לא יכול להוסיף חומרים. בשבילי זה היה תרגיל של שנה וחצי בהקשבה.

למה אנשים מוכנים להענות למסע בזה לתוך פרטי חייהם? הרי לא מדובר במיקור שתפוצתו מובטחת?

"אנשים מסתובבים דרך קבע עם תחושה שלא מספיק מקשיבים להם. לכל אחד יש חוויות שאיש לא שמע אותן, אפילו אצל אלה שזכו להקשבה מתמדת. יש חלק מובן מאליו בחיים שאנשים לא מדברים עליו, והוא צובר מועקה".

•

ההקשבה לו ניקטעת. בדרך הממהרת למרכז הארץ, לאורך הים התיכון, צפה תמונה מידברית מגב עטיפת הספר 'רוח סיני'. דני רבינוביץ במסע. ליד נעליו המאובקות מוטל צל של תיבת כינור בתוך אור מדברי עז. רבינוביץ צועד עם תרמיל גב פתוח וכובע טמבל לבן. ברקע משתרעים פיסולים קשים של הרים חומים. זאת הליכה איטית, העיניים מכוונות אל הקרקע עם חיוך עמום. יש הרבה קֶשֶב מצעידה שלו. "הליכה זה מצב טבעי ומאוד פורה".

אתה מנגן בכינור?

לא. זה לא היה שלי. וזה לא כינור. זאת ויולה. לפני עזיבת סיני סחבנו את כלי הנגינה של התזמורת, לקראת קונצרט הפרידה מההר".

תלמה אדמון

ג'קסון

(המשך מעמוד 28)

לקניית כרטיסי נסיעה חזרה למקומות מגוריהם. לא יכולתי לחלק להם מקומות עבודה. מרטין לותר קינג מת. קנדי מת. לבם נשבר.

"היה קל להיכנע. היבטתי בפניהם ואמרתי, 'חיזרו אחרי, אני מישהו. אני אולי עני אבל אני מישהו'. זה היה יום של ריפוי קבוצתי, יום של קתרזיס. זה נתן לאנשים כוח, מזון לנשמה. ומאז השתמשתי בזעקת הקרב הזו ברחבי תבל... היא מבטאת את המצוקה האנושית, את החיפוש אחר הקיום, את הרצון להיות". אלה מילים של מטיף, אבל איזה מטיף!

אחת הסיסמאות היפות של החברה האמריקנית היא, שכל ילד שנולד בארה"ב עשוי להיבחר לנשיא כשיגדל. עד לחודשים האחרונים לא האמין שום אזרח אמריקני, שחור או לבן, שהסיסמה הזו חלה על ילדים שחורים. מסע הבחירות של ג'קסון נתן לשחורים תקווה חדשה, גאווה חדשה. המילים 'אני מישהו' קיבלו משמעות חדשה. גל כזה של התרגשות לא אפף את הקהילה השחורה מאז תחילת המסע לשוויון זכויות, בשנות ה־60. הדרישה לפריטי ג'קסון – חולצות עם דיוקנו של ג'קסון, כפתורי ג'קסון, ספלי ג'קסון – מרקיעה שחקים. כמעט כל התלמידים השחורים המשתתפים בתחרויות נאומים בבתי־ספר, נושאים את נאומו של ג'קסון בוועידה הארצית של המפלגה הדימוקרטית ב־1984. לא חשוב שג'קסון לא יגיע השנה לנשיאות ואפילו לא ייצג את מפלגתו בבחירות. גם בהפסדו הצפוי הוא נתן לשחורים תחושה של *שייכות מחודשת.*

"חיזרו אחרי, אני מישהו. אולי אני עני אבל אני מישהו. האמירה הזו נתנה לאנשים כוח, מזון לנשמה"

בשביל הרוב המכריע של שחורי ארה"ב, ג'קסון הוא בן המשפחה שעשה חיל "בחוץ, בעולם הגדול". עלבון שמטיחים בג'קסון נתפס כעלבון אישי אצל שחורים רבים. אם יפסיד ראש עיריית ניו־יורק, אד קוץ', בבחירות הבאות לראשות העיר, הוא יוכל לזקוף זאת, כמעט בלעדית, לדבריו, ש"יהודים חייבים להיות משוגעים כדי להצביע בשביל ג'קסון".

מנגנון המפלגה הדימוקרטית היה אולי הסכר האחרון נגד שיטפון ג'סי. גם ברגעיו הגדולים של ג'קסון, עשה המנגנון – אותו גרעין נוקשה האוצר את מצפונה של המפלגה, זכרונה הקולקטיווי ואת יצר ההישרדות שלה – כל מאמץ להתייחס למתמודד השחור בפטרונות מתחסדת, שרמזה שאין לו סיכוי. המפלגה הבינה, שמעבר לסיסמאות, יש רק משמעות אחת לאפשרות המרוחקת של בחירת ג'קסון כמועמדה לנשיאות: הרס המפלגה הדימוקרטית כפי שהיא מוכרת היום. במערכות הראשונות של הבחירות המוקדמות, כששמונה מתחרים עטו בששון איש על וריד הצוואר של רעהו, יצא ג'קסון נקי, ללא חבורה ואפילו ללא כתם. עליו כמעט לא מתחו ביקורת גם כשאמר דברים שמועמד אחר היה נסקל בגינם באבנים. רגשי אשם של לבנים ליברלים ? אולי. סביר יותר להניח שזו היתה טקטיקה של זלזול מתוחכם. אם אינני מבקר אותו סימן שהוא איננו קיים.

"מה רוצה ג'סי"? – "טיים" אמר שזו השאלה הלבנה הגדולה, שנשאה אופי מתנשא. ברור שג'קסון רצה להיות נשיא, לפחות בשלבים הראשונים של המערכה. אבל בחוגי המפלגה עשו לו את החשבון: האם הוא רוצה להיות שרז לתקציב את המצע הדימוקרטי? על ג'קסון בבית הלבן לא דיברו במפלגה, על כל פנים לא בחוגים הקובעים.

סביר להניח שההישגים העצומים של המועמד השחור, שהגיע לשלב חצי הגמר, ישמשו תשתית לגיחה חדשה ב־1992. מי שלא רצה אותו עכשיו, ישמע ממנו בעוד ארבע שנים.

רן דגוני

עורכת בת דורה בר | עיצוב חוה עילם

3 ביוני 1988 י"ח בסיון תשמ"ח גליון 368

מה הולך

נוֹרוּ 500 עִזֵּי בָּר כְּדֵי לְהַצִּיל צַבִּים נְדִירִים

שְׁנֵי בִּיּוֹלוֹגִים אֲמֶרִיקָנִיִּים יָרוּ בְּ־500 עִזֵּי בָּר בָּאִי אַלְדַּבְּרָה, הַמִּשְׁתַּיֵּךְ לִקְבוּצַת אִיֵּי סֵישֶׁל בָּאוֹקְיָנוֹס הַהֹדִּי, כְּדֵי לְהָגֵן עַל צַבִּים נְדִירִים הַחַיִּים בָּאִי. נוֹתְרוּ בָּאִי רַק 200 עִזִּים.

הָעִזִּים, צֶאֱצָאֵי עִזֵּי בַּיִת שֶׁשֻּׁלְּחוּ לַחָפְשִׁי בְּאַדְמוֹת הָאִי לִפְנֵי 100 שָׁנָה, מִתְחָרוֹת עַל הַמָּזוֹן נֶגֶד 150,000 צַבֵּי עֲנָק בָּאִי אַלְמֹגִים זֶה. הֵן גַּם הִשְׁמִידוּ, עַל יְדֵי רְעִיָּה, אֶת הַשִּׂיחִים שֶׁתַּחְתֵּיהֶם מִסְתַּתְּרִים הַצַּבִּים מִפְּנֵי חֹם הַשֶּׁמֶשׁ. לְלֹא מַחֲסֶה עֲלוּלִים הַצַּבִּים לָמוּת.

הָאִי אַלְדַּבְּרָה הֻכְרַז כִּשְׁמוּרַת טֶבַע בֵּינְלְאֻמִּית לְצֹרֶךְ שִׁמּוּר הַצַּבִּים הַנְּדִירִים.

*

אֳנִיַּת הַדֶּגֶל שֶׁל הַצִּי הַתֻּרְכִּי, טְעוּנַת אוֹצָרוֹת זָהָב וָכֶסֶף וְדִבְרֵי עֵרֶךְ אֲחֵרִים, שֶׁהֻטְבְּעָה עַל יְדֵי הַיְּוָנִים בְּ־1822 לְאַחַר שֶׁהַתֻּרְכִּים כָּבְשׁוּ אֶת הָאִי חִיאוֹס, נִתְגַּלְּתָה סָמוּךְ לְחוֹפֵי הָאִי.

שִׁבְרֵי הָאֳנִיָּה הַטְּבוּעָה נִתְגַּלּוּ בְּמֶרְחָק שֶׁל שְׁנֵי קִילוֹמֶטֶר צְפוֹנִית־מִזְרָחִית לִנְמַל חִיאוֹס, בְּעֹמֶק שֶׁל 50 מֶטֶר. חֵלֶק מִשִּׁבְרֵי הָאֳנִיָּה נִשְׁמְרוּ הֵיטֵב בִּהְיוֹתָם שְׁקוּעִים בְּתוֹךְ הַבֹּץ בְּקַרְקָעִית הַיָּם.

הַקְּרָב הַיַּמִּי בְּ־1822 בֵּין צִי תּוּרְכִּיָּה וְיָוָן, אֲשֶׁר בּוֹ הֻטְבְּעָה הָאֳנִיָּה, מָשַׁךְ אֶת תְּשׂוּמַת לֵב הָעוֹלָם לְמַאֲבָק הָעַצְמָאוּת הַיְּוָנִי נֶגֶד הָאִימְפֶּרְיָה הָעוֹתוֹמָנִית. מִלְחֶמֶת הַיְּוָנִים לְעַצְמָאוּתָם הֻחְלָה שָׁנָה לִפְנֵי כֵן, בְּ־1821, לְאַחַר 400 שְׁנוֹת שִׁלְטוֹן תֻּרְכִּי.

לְפִי הַיְּדִיעוֹת מִסִּפְרֵי הַהִיסְטוֹרְיָה הָיוּ בָּאֳנִיָּה – "בּוּרְלוֹטַת סִימָאוּר" שְׁמָהּ – יוֹתֵר מִ־2,000 תֻּרְכִּים, 700 שְׁבוּיִים יְוָנִים מֵהָאִי חִיאוֹס, זָהָב, כֶּסֶף וַחֲפָצִים אֲחֵרִים שֶׁשֻּׁדְּדוּ מִן הָאִי הֶעָשִׁיר.

רחל שי

הַפִּנָּה הַמַּצְחִיקָה

אַבָּא: "אֶשְׂמַח מְאֹד אִם תִּלְמַד מְעַט!"
גִּיא: "אֲבָל אַבָּא, אֲנִי לוֹמֵד מְעַט, מְעַט מְאֹד!"

* *

דָּן הָיָה מְחַשֵּׁב בְּאֶצְבְּעוֹתָיו.
אָמְרָה לוֹ אִמָּא: "אַתָּה כְּבָר גָּדוֹל, הַפְסֵק לְחַשֵּׁב בָּאֶצְבָּעוֹת וְחַשֵּׁב בָּרֹאשׁ".
אָמַר דָּן: "הֲרֵי יֵשׁ לִי רַק רֹאשׁ אֶחָד!"

* *

מענין מאוד

תִּלְבֹּשֶׁת אֲחִידָה

הַיְּלָדִים שֶׁאַתֶּם רוֹאִים בַּתַּצְלוּם אֵינָם מִתְחַפְּשִׂים לְרוֹפְאִים אוֹ לְרוֹקְחִים. הֵם פָּשׁוּט לוֹבְשִׁים אֶת הַתִּלְבֹּשֶׁת הָאֲחִידָה שֶׁל בָּתֵּי הַסֵּפֶר בְּאִיטַלְיָה. הֵם יְלָדִים אִיטַלְקִיִּים הַגָּרִים בָּעִיר נַפּוֹלִי וְצִלַּמְנוּ אוֹתָם בִּשְׁעַת מִשְׂחָק בֶּחָצֵר, יַחַד עִם הַמּוֹרָה שֶׁלָּהֶם. אֶת הַחֲלוּקִים – לְבָנִים אוֹ כְּחֻלִּים – לוֹבְשִׁים גַּם הַבָּנִים וְגַם הַבָּנוֹת עַל כָּל שְׁאָר הַבְּגָדִים הַפְּרָטִיִּים שֶׁלָּהֶם – עַל מִכְנְסֵי טְרֵנִינְג אוֹ עַל גִּ'ינְס אוֹ עַל כָּל בֶּגֶד אַחֵר, וְעַל הַצַּוָּאר קוֹשְׁרִים סֶרֶט צִבְעוֹנִי. לְכָל שִׁכְבַת גִּיל סֶרֶט בְּצֶבַע שׁוֹנֶה. כָּל הַיְּלָדִים שֶׁבַּתַּצְלוּם עוֹנְדִים סְרָטִים אֲדֻמִּים – סִימָן שֶׁהֵם שַׁיָּכִים לְאוֹתָהּ כִּתָּה.

צִלַּמְתִּי אוֹתָם כְּדֵי שֶׁהַיְּלָדִים שֶׁלִּי – וּוַדַּאי גַּם אַתֶּם – יַפְסִיקוּ לְהִתְלוֹנֵן עַל הַתִּלְבֹּשֶׁת הָאֲחִידָה שֶׁלָּהֶם, שֶׁהִיא בְּסַךְ הַכֹּל חֻלְצַת טְרִיקוֹ נֶחְמָדָה עִם סֵמֶל בֵּית הַסֵּפֶר.

לִפְנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנִים, כְּשֶׁהָיִיתִי יַלְדָּה, גַּרְתִּי שָׁנָה בְּאִיטַלְיָה וְגַם אֲנִי הָלַכְתִּי בַּחֲלוּק כָּזֶה לְבֵית הַסֵּפֶר. הַשָּׁנָה, כְּשֶׁבִּקַּרְתִּי בְּאִיטַלְיָה, צָחַקְתִּי וְאָמַרְתִּי: הִנֵּה, שׁוּם דָּבָר לֹא הִשְׁתַּנָּה מֵאָז. לֹא בְּבֵית הַסֵּפֶר.

ליאורה עיני

הילדים עם התלבושת האחידה. לכל שכבת גיל סרט בצבע שונה.

מִי לכלך את גג המכונית?

לא פעם אפשר לשמוע בשעות הבוקר איך בעל מכונית מקלל בזעם:
"טפו! מי ליכלך את המכונית שלי? איך זה יכול להיות – אני לא חונה מתחת לעץ וצפור ליכלכה... האם הצפרים לא ישנות בלילה?"

בעיקר בעונת הנדידה (שהסתיימה זה עתה) קורים דברים במרומים. צפרים רבות נודדות בלילות. הן עושות זאת משום שכך הן מקטינות את סכנת הפגיעה בהן (בעיקר מצפורים דורסות) אך בעיקר משום שקיבלו את הנדידה הלילית בתורשה מאבות אבותיהן במשך עשרות ומאות מיליוני שנים של מעוף בלילה וניווט (מציאת הדרך) על פי הכוכבים. וכך חולפות בדממה להקות צפרים בלילות היפים שלנו גבוה במרומים. וכדרך הצפרים הן מפרישות את הפסולת של גופן תוך כדי המעוף, ופה ושם נוחתות השלשלת על גג מכונית; ובמקום לקלל כדאי להתפעל על התופעה המופלאה של נדידת הצפרים (באביב – צפונה ובסתיו דרומה), גם אם בעת הנדידה הן משאירות "סימנים" על גג מכוניות חונות.

עמוס בר

התאומים קלמנס.

להקת הנערים מטלץ

מי שמע על הפסטיבאל הווקאלי ביפו? אתם בטוח שואלים מה זה בכלל פסטיבאל ווקאלי. אז ככה – הפסטיבאל הווקאלי זוהי חגיגה פומבית (ציבורית) גדולה שבה מופיעות מיטב המקהלות. ווקאלי פירושו קולי, זמרתי. רב המקהלות הן מקהלות של אנשים בוגרים, אנשים בגילאים של אבא ואמא ואפילו סבא וסבתא. רק מקהלה אחת שהופיעה היתה מקהלה של ילדים. מקהלה שעלתה ברמתה על מקהלות של אנשים מבוגרים.

זוהי מקהלה שבאה אלינו מגרמניה וקוראים לה מקהלת הנערים מטלץ. 41 ילדים, נערים וקצת בוגרים שמשחקים במיתרי הקול שלהם ומפיקים צלילים מרגשים. שילוב הרמוני של קולות שגורם להתרגשות רבה. וגם לצחוק ולהומור למרות שהטקסטים לקוחים ברובם... מספר תהילים.

הלהקה היא להקה של ילדים (בנים). המתחילים לשיר בה מגיל 6. הילדים הבולטים בלהקה הם מרקוס באוור בן 12, ששר כבר שש שנים בלהקה והופיע באופרות שונות בעולם, התאומים קלמנס וויקטור בעלי המראה האקזוטי (אבא מצרי) והילדה היחידה בכל ההסטוריה של המקהלה (32 שנה) שהיא בתו של המנצח, ולמדה לשיר בקול של בנים.

מדובר בילדים רגילים עליזים ושובבים אבל – ממושמעים. בצהריים חייבים לישון. וכשהמנצח אומר להסתדר כולם מסתדרים במקומותיהם כמו גדוד קטן של חיילים עליזים העושים כשפים בקולם.

ומי שרוצה לראות, מוזמן לאמתאוס פאסיון בכנסיה דורמציון בירושלים

רות וייס

היומן המטריף שלי

הָיָה זֶה בַּשָּׂדֶה עַל־יַד הַמַּחֲנֶה...

אִמָּא עוֹזֶרֶת לִי לְהַעֲמִיס עַל גַּבִּי אֶת הַתַּרְמִיל, אַבָּא מַזְכִּיר לִי לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה וְלִיאוֹר... לִיאוֹר מְקַנֵּא וּמִסְתַּתֵּר בַּחֶדֶר שֶׁלּוֹ. כֵּן, אֲנִי יוֹצֵא לְמַחֲנֶה שֶׁל תְּנוּעַת הַמּוֹשָׁבִים. אֵיזֶה כֵּיף!

...אֵיזֶה כֵּיף!

טוֹב, אָז נוֹסְעִים בָּאוֹטוֹבּוּס הַצָּהֹב שֶׁל הַמּוֹעָצָה, וְאַחֲרֵי שָׁעָה מְאַבְּדִים אֶת הַגָּרוֹן מֵרֹב צְוָחוֹת שֶׁל שִׁירִים וְסִסְמָאוֹת.

...וּבוֹנִים אֹהָלִים מִשְּׂמִיכוֹת, אֲשֶׁר בְּכָל פַּעַם נוֹפְלִים מֵחָדָשׁ.

...וְלוֹמְדִים שׁוּב לִקְשֹׁר מוֹט בְּמִשְׂחֲקֵי וּלְשַׂחֵק חֶבְרָה, וּלְנַצֵּחַ אֶת הַקְּבוּצָה הַמִּתְחָרָה בְּכָל מַה שֶּׁרַק אֶפְשָׁר.

...וְאוֹכְלִים אֶת הָאֹכֶל הַנֶּהְדָּר שֶׁאִמָּא הֵכִינָה. פּוֹתְחִים קֻפְסוֹת שִׁמּוּרִים לְבַד, טוֹעֲמִים מִדְּבָרִים שֶׁהֵכִינוּ אִמָּהוֹת אֲחֵרוֹת לִילָדִים אֲחֵרִים וְזוֹכְרִים (לִפְעָמִים) לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה.

אָז זֶה כֵּיף!

וּמָה עִם הַחֶבְרֶ'ה הַלֹּא־נוֹרְמָלִים מֵהַקְּבוּצָה הַשְּׁנִיָּה, הַנִּקְרֵאת "מִסְטִיקִים", שֶׁבַּלַּיְלָה חָדְרוּ לְתוֹךְ הָאֹהֶל שֶׁלָּנוּ וְגָנְבוּ לָנוּ חֵלֶק נִכָּר מִמְּלַאי קֻפְסוֹת הַשִּׁמּוּרִים, הַבָּמְבּוֹת, הַבִּיסְלִי וְהַסֻּכָּרִיּוֹת שֶׁשָּׁמַרְנוּ בְּאֹהֶל הַמִּטְבָּח שֶׁלָּנוּ!

וּמָה עִם הַדֶּגֶל שֶׁלָּנוּ, שֶׁתָּלִינוּ בִּתְמִימוּת עַל הָאֹהֶל, כְּפִי שֶׁכֻּלָּם עָשׂוּ, וְאַחַר כָּךְ, בַּלַּיְלָה, גִּלִּינוּ שֶׁהַחֶבְרֶ'ה מֵהַ"מִּסְטִיקִים" גָּנְבוּ גַּם אוֹתוֹ וַאֲפִלּוּ שָׂרְפוּ חֵלֶק מִמֶּנּוּ!

וּמָה עִם הָ"אַ"שׁ־לַיְלָה", כְּשֶׁהוֹבִילוּ אוֹתָנוּ בְּעִגּוּלִים עִגּוּלִים, שָׁחוֹר־שָׁחוֹר, וּבְכָל פַּעַם מְנַסֶּה מַדְרִיךְ אַחֵר לַעֲבֹד עָלֵינוּ וּלְהַפְחִיד אוֹתָנוּ! אָמְנָם כַּמָּה יְלָדוֹת צָוְחוּ מִפַּחַד, אֲבָל בְּעֶצֶם לֹא מִפַּחַד אֲמִתִּי, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁהֵן יָדְעוּ שֶׁהַמַּדְרִיכִים מְצַפִּים שֶׁהֵן יִצְוְחוּ מִפַּחַד.

חוּץ מִזֶּה, לֹא יָשַׁנּוּ כִּמְעַט כָּל הַלַּיְלָה, כִּי לֹא רָצִינוּ שֶׁיִּצְבְּעוּ אוֹתָנוּ. אֲבָל בַּבֹּקֶר, כְּשֶׁהִתְעוֹרַרְנוּ, גִּלִּינוּ שֶׁאֵיכְשֶׁהוּ הִצְלִיחַ מִישֶׁהוּ לִמְרֹחַ עָלֵינוּ מִשְׁחַת שִׁנַּיִם מְגְעִילָה.

כְּשֶׁחָזַרְתִּי הַבַּיְתָה וְאִמָּא חִבְּקָה, וְנִשְּׁקָה וְשָׁאֲלָה אֵיךְ הָיָה, חִיַּכְתִּי בַּעֲיֵפוּת, הֶעֱבַרְתִּי יָד עַל פְּנֵי הַמְּטֻנָּפוֹת וְעָנִיתִי: "הָיָה מְשַׁגֵּעַ!"

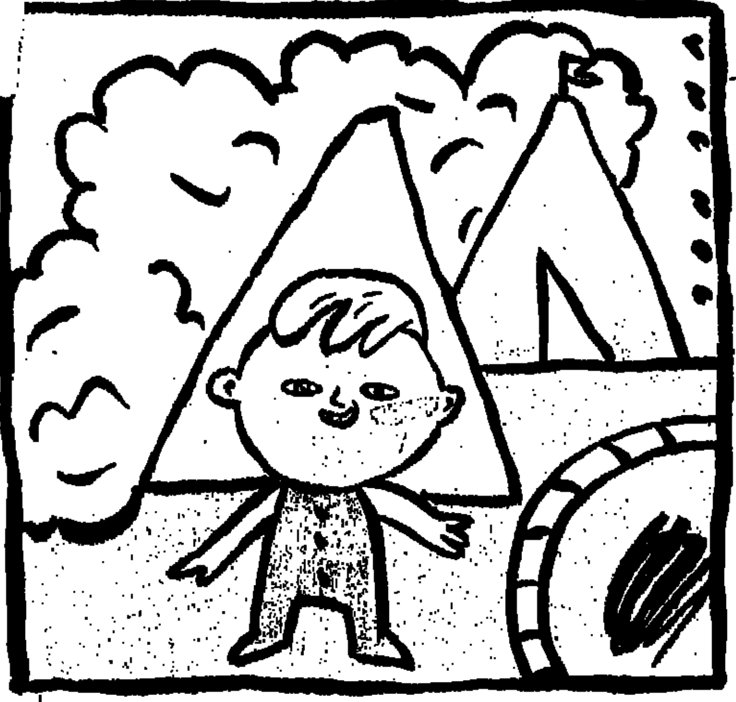
אַחַר כָּךְ יָצָא לִיאוֹר מֵהַחֶדֶר (מָה, הוּא הִתְחַבֵּא שָׁם שְׁלֹשָׁה יָמִים?) וַאֲנִי רַצְתִּי לְעֶבְרוֹ, חִבַּקְתִּי אוֹתוֹ, וְהוּא הוֹדִיעַ לִי שֶׁגַּם הוּא עָשָׂה מַחֲנֶה עַל הַדֶּשֶׁא, הֵיכָן שֶׁאַבָּא בָּנָה לוֹ אֹהֶל.

"הַמַּחֲנֶה שֶׁלִּי הָיָה יוֹתֵר מֻצְלָח", הוּא הוֹדִיעַ לִי בַּחֲגִיגִיּוּת.

"אֲבָל אוֹתְךָ לֹא צָבְעוּ", הֵשַׁבְתִּי לוֹ.

בָּעֶרֶב, כְּשֶׁאָכַלְנוּ כֻּלָּנוּ לְיַד הַשֻּׁלְחָן, פָּנָה לִיאוֹר לְאַבָּא וּבִקֵּשׁ: "אַבָּא, בַּפַּעַם הַבָּאָה, כְּשֶׁיּוֹאָב יוֹצֵא לְמַחֲנֶה וְאַתָּה בּוֹנֶה לִי אֹהֶל, אַל תִּשְׁכַּח לִצְבֹּעַ גַּם אוֹתִי, בְּבַקָּשָׁה"...

סִפֵּר יוֹאָב, וְרָשַׁם אִתּוֹ אֲבִירָם

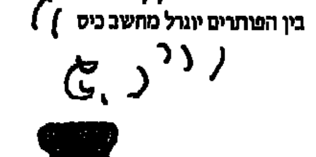
משתעשעים

תַּשְׁבֵּץ הַקַּטָּר

מְאֻזָּן: 1. מוֹבִיל אֶת 11 בִּמְאֻנָּךְ. 3. בּוֹ נוֹשְׂאִים כֶּסֶף קָטָן. 7. הַשְּׁבִיעִי בְּסֻלַּם הַצְּלִילִים. 8. כְּלִי תַּחְבּוּרָה אֲוִירִי. 10. הָבוּ! 12. נוֹסַעַת עַל פַּסִּים.

מְאֻנָּךְ: 1. מַחְלְקֵי 11 בִּמְאֻזָּן. 2. בִּירָה בְּאֵירוֹפָּה. 4. פֶּלֶא. 5. אֵד, הַהֶבֶל הַסָּמִיךְ הַנּוֹצָר ע"י הִתְאַדּוּת מַיִם רוֹתְחִים. 6. לְאַט. 8. מִדַּת אֹרֶךְ. 9. פּוֹעֵל הָעוֹסֵק בַּהַקְצָעַת אֲבָנִים.

בין הפותרים יוגרל מחשב כיס

פתרונות נא לשלוח ל"מעריב לילדים" ת.ד 20044 ת"א.

הַחְלֵף א' בְּע'

לְפָנֵיכֶם הַגְדָּרוֹת לְמִלִּים אֲשֶׁר הָאוֹת א' נִמְצֵאת בְּתוֹכָן.
אִם תַּחְלִיפוּ אֶת הָאוֹת א' בְּע' תְּקַבְּלוּ מִלָּה חֲדָשָׁה, שֶׁגַּם הַגְדָּרָתָהּ נְתוּנָה.

1. עַיִן בְּסֵפֶר – הַתּוֹךְ דָּבָר מָה לִכְמָה חֲלָקִים.
2. חֹדֶשׁ עִבְרִי – עָוֹן.
3. הֶבֶל הָעוֹלֶה מִנּוֹזְלִים – מוֹפִיעַ בְּבֵית מִשְׁפָּט.
4. חָסֵר – אֵבֶר הָרְאִיָּה.
5. חֶדֶר גָּדוֹל – תֵּבֵל.
6. יַבֶּשֶׁת מֻקֶּפֶת יָם – תֵּל חֳרָבוֹת.
7. כְּלִי חֲפִירָה – זְמַן.

בין הפותרים יוגרל עט כלורף

מימי

כוכב שביט כתב וצייר אורי פינק פרק 33

